

TARTALOM

TANULMÁNYOK

- DR. BELOVICS ERVIN 5
A Büntető Törvénykönyvben nem szabályozott
büntetendőséget kizáró okok – I. rész
- DR. SZŰCS ANDRÁS 15
A közérdekű munka elévülésével kapcsolatos
egyes értelmezési kérdésekről
- DR. LÓRINCZY GYÖRGY 21
Javaslatok a vádképviselési statisztikai rendszer
radikális reformjára – I. rész

DISPUTA – RIPORT

- Riport a sértetti jogi képviseltről 37
(*Beszélgetések dr. Skapinyecz János ügyvéddel*)

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

- DR. FAZEKAS GÉZA 41
A vasember
(*interjú dr. Pap Istvánnal*)

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

- Heves megye ügyészségei 45
(*Dr. Misi Lászlóval, a Heves Megyei Főügyészség
főügyész-helyettesével beszélgettünk*)
- Beszámoló a gyermek- és ifjúságvédelmi szakterületi ügyészek 49
országos szakmai konferenciájáról

FIGYELŐ – OKRI FIGYELŐ

- DR. LIGETI MIKLÓS 51
Büntető- és kriminálpolitika, illetve büntetőjog-alkotás
Magyarországon 1993-2003 között – III. rész

- DR. TILKI KATALIN 59
Tények a globális klímaváltozásról
és a környezetvédelmi szabálysértési jogról

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

- Dr. Misi László 67
Európai mérce a büntetőeljárásban – II. rész

- DR. JANCSÁK RAMÓNA 75
Fogvatartottak az Európai Unióban,
a világ börtönnépességének listája alapján

KÖNYVISMERTETŐ

- DR. SZABÓ ADRIENN 81
Recenzió Dr. Görgényi Ilona Kárjövátétel a büntetőjogban,
mediáció a büntetőügyekben című könyvéről

KÖNYVAJÁNLÓ

- SÜMEGINÉ DR. TÓTH PIROSKA 85
Válogatás a szakirodalomból

A BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYVBEN NEM SZABÁLYOZOTT BÜNTETENDŐSÉGET KIZÁRÓ OKOK

Bevezetés

A származás szempontjából a büntetendőséget kizáró okok körében két fő csoportot különböztethetünk meg, egyrészt a Büntető Törvénykönyvben szabályozott, másrészt a jogalkalmazói gyakorlat által kialakított kizáró okokat. A jogirodalomban, valamint a jogalkalmazásban ma már elfogadott tétel szerint a bírói gyakorlatban kialakult, és a Büntető Törvénykönyvben nem szereplő kizáró okok, a jogállami követelményeknek megfelelnek, mert nem sértik a nullum crimen sine lege scripta követelményét, hiszen a büntetőjogi felelősség és felelősségre vonhatóság körét szűkítik. Amint arra Nagy Ferenc is rámutat „az anyagi jogi legalitás elve a kizáró okok szokásjogi képződésével nem áll ellentétben, s az Alkotmányból sem következik a törvényhozás kötelezettsége, hogy az eddig íratlan, de elismert kizáró körülményeket törvényi formába öntse.”¹

A Büntető Törvénykönyvben nem szereplő kizáró okoknak négy csoportját különböztethetjük meg: a sértett beleegyezését, a fegyelmelési jog gyakorlását, a jogszabály engedélyét, valamint a megengedett kockázatvállalást.

¹ Nagy Ferenc: A jogellenességet kizáró okok elvi kérdéseiről, Békés Imre ünnepi kötet (szerk.: Gellér Balázs) ELTE, Budapest, 2000., 343. oldal

1. A sértett beleegyezése

Ulpianus híres tantétele szerint „volenti non fit iniuria” (Digestes, 47.10.1.5.) amely büntetendőséget kizáró ok ma is részét képezi a cselekmény társadalomra veszélyességét kizáró okok körének.

1.1. JOGTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A jogos védelemhez vagy a végszükséghez hasonlóan ez esetben is egy olyan kizáró okról van szó, amelyet már az ókorban is értékelési körébe vont a tudomány.

1.1.1. A római jog

A római jog különbséget tett delicta privata és crimina publica között. A delicta privata esetében az egyén szenvedett sérelmet, és amennyiben a sérelem okozásához hozzájárult, beleegyezése kizárta a büntetendőséget. A crimina publica körében viszont a közérdek került veszélybe, ezért az e körbe tartozó cselekmények esetében akárki hozzájárulása indifferens volt.

1.1.2. Az olasz jogi szabályozás

Már az 1931. július 1-jén hatályba lépő Codice Penole szól a „jogosított beleegyezésé”-ről. A törvény 50. §-a szerint az a személy, aki valamely jogot az arról hatályosan rendelkezni jogosult beleegyezésével sért vagy veszélyeztet, nem büntethető. A törvény tehát további pontosítást, kiegészítést nem tartalmazott, miként nem tartalmaz a jelenleg hatályos olasz Büntető Törvénykönyv sem, melynek voltaképpen szó szerint azonos rendelkezése szerint: „Nem büntethető, aki valamely jogot az arról hatályosan rendelkezni jogosult személy beleegyezésével sért vagy veszélyeztet.” (50.§)

1.1.3. A német jog megoldásai

A Leges Barbarorum valamennyi bűncselekmény tekintetében megkívánta az elkövető felelősségre vonásához a sértett ezzel kapcsolatos akaratnyilatkozatát, mely rendelkezés azonban valójában – a mai jogdogmatikai rendszerekre figyelemmel – a magánindítvány, illetve a kívánat jogintézményeivel rokonítható.

A Constitutio Criminalis Carolina a római joghoz hasonlóan ugyancsak különbséget tett delicta privata és crimina publica között. A római jog felfogásának megfelelően a delicta privata esetében a sértetti beleegyezés kizárta a büntetendőséget, míg a crimina publica tekintetében az ilyen jellegű nyilatkozat ugyancsak indifferens volt. Az eltérő büntetőjogi megítélés miatt természetesen jelentősége volt annak, hogy mely jogellenes cselekmények tartoztak a delicta privata, illetve a crimina

publica csoportjába. Így például a magzatelhajtást a köz (közösség) érdeke ellen elkövetett jogellenes cselekményként értékelték, ezért az ehhez való hozzájárulás nem mentesített a büntetőjogi felelősségre vonás alól. Az 1813. évi Bajor Büntető Törvénykönyv a sértetti beleegyezésnek csupán a vagyoni elleni bűncselekmények tekintetében tulajdonított jelentőséget, és amennyiben a sértetti hozzájárulás fennállt, az, az említett delictumok vonatkozásában büntetendőséget kizáró oknak minősült. Az 1871. évi Német Birodalmi Büntető Törvény általános rendelkezést már nem tartalmazott, illetve csupán a különös rész által tilalmazott egyes bűncselekmények rendelkezéseihez kapcsolódóan jelent meg a sértett akarata mint a konkrét bűncselekmény vonatkozásában fennálló büntetendőséget kizáró ok. Ugyanezt a szabályozást követi a jelenleg hatályos Német Büntető Törvénykönyv is.

1.2. A SÉRTETTI BELEEGYZÉS SAJÁTOSÁGAI

A jogirodalomban uralkodónak tekinthető álláspont szerint a sértetti beleegyezés a sértett szabad akaratán alapuló joglemondó nyilatkozat. Ezért akkor minősülhet büntetendőséget kizáró oknak, amennyiben a sértetti önrendelkezési jog gyakorlása mint tudatos lemondás a jog által biztosított jogérték védelemről, kizárttá teszi a diszpozíciószerű magatartás társadalomra veszélyességét.

A mérlegelési teóriák szerint az egyén önrendelkezési joga közösségi érték, amely konfliktusba kerülhet egyes bűncselekményi törvényi tényállások által védett jogi értékekkel. Ezen szituációban a konfliktust csupán a konkrét körülményekre figyelemmel lehet feloldani. A büntetendőség kizárása ezért csak a valóságos adatok ismerete alapján elvégzett elemzésen alapulhat. A döntés elvi alapját a jelentősebb érdek megelőzi a kevésbé jelentőset tétel érvényesülése kell, hogy képezze. Önrendelésre a saját érdekkörét illetően mindenkinek joga van, és az ezen sértetti hozzájárulásra alapított cselekvőségnek büntetőjogi következménye nem lehet. Ettől eltérő a helyzet, ha a védett jogi tárgy közösségi érdek, mert a közösségi jogi tárgyak vonatkozásában a beleegyezés szóba sem kerülhet, figyelemmel arra, hogy az egyes egyén nem rendelkezhet a közösségi értékekről. Azon bűncselekményeknél pedig, amelyek egyszerre védenek egyéni és közösségi értékeket – jellemzően ezek az igazságszolgáltatás rendje elleni bűncselekmények – a sértetti beleegyezésnek jogigazoló volta szintén nincs. Roxin szerint az individuális jogi tárgy szükségszerűen az egyén autonómiájának képezi részét, ezért az önrendelés szabadságának sérthetlensége miatt e körben a sértetti beleegyezésen alapuló diszpozíciószerű cselekményt megvalósító harmadik személy büntetőjogi felelősségre vonására nem kerülhet sor. A Be. 51. §-ának (1) bekezdése szerint sértett az, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.

A passzív alany, valamint a sértett nem ekvivalens fogalmak, és ugyan a gyakorlatban a passzív alany, illetve a sértett személye többnyire azonos, az egybeesés nem feltétlen.

Természetes személy esetén a beleegyezésnek kizárólag akkor van büntetőjogi relevanciája, amennyiben olyan személytől származik, akinek jogát vagy jogos érdekét a diszpozíciószerű cselekmény sértené vagy veszélyeztetné, míg jogi személy esetében az eltérés csupán annyi, hogy a sértett képviselőjére jogosult nyilatkozhat.

Kérdéses azonban, hogy milyen tevékenységeket, nyilatkozatokat lehet büntetőjogi szempontból sértetti beleegyezésnek tekinteni, illetve hogy a beleegyezés tényéről az elkövetőnek tudomással kell-e bírnia. Vita tárgyát képezheti továbbá az is, hogy a sértettnek milyen formában, illetve milyen módon kell kinyilvánítania azon akaratát, hogy nem tart igényt az adott jogi tárgy oltalmára.

Az akarati teória hívei szerint kizárólag a sértett tudatállapotának van jelentősége, azaz arra nincs szükség, hogy a beleegyezésre vonatkozó sértetti akarat a kívülvilágban bármilyen formában megjelenjen, illetve hogy arról az elkövető tudjon. Ezen teória enyhébb változata szerint, ha nem is egyértelműen meghatározottan, illetve kinyilvánítottan, de legalább konkludens formában meg kell jelenítenie a sértettnek a hozzájárulását kifejező akaratát.

Ezzel szemben az úgynevezett nyilatkozási-tan híveinek álláspontja szerint a büntetendőség kizárásához az szükséges, hogy a beleegyezés egyértelmű és kifejezett legyen, illetve arról az elkövetőnek is tudomással kell bírnia.

Álláspontom szerint, bár a nyilatkozási teória tekinthető uralkodónak a jogalkalmazásban, amennyiben elfogadjuk premisszaként azt a tételt, hogy a sértetti beleegyezés társadalomra veszélyességet kizáró ok, akkor az akarati teória érvrendszere tűnik helyesnek. A kizáró ok konstruálásának alapját ugyanis nyilvánvalóan az egyénnek a jogáról történő rendelkezési szabadságának biztosítása képezte, illetve ha a diszpozíciószerű cselekmény a sértettnek megfelel, érdekeivel egybeesik, akkor a büntetendőség szempontjából indifferens, hogy a beleegyezés tényéről az elkövetési magatartás tanúsítója tudott-e vagy sem. Így például, ha valaki szeretne megszabadulni a házában falát díszítő stukkótól, azonban mielőtt ezt megtehetné, szomszédja egy korábbi nézeteltérés miatt azokat leveri, a sértetti beleegyezés kizárja dogmatikailag a büntetőjogi felelősségre vonás lehetőségét, még akkor is, ha az „elkövető” nem a „sértett” javára, hanem kárára kívánt tenni. Objektíve a magatartás a konkrét szituációban a sértett érdekeit szolgálta, ezért büntetőjogilag társadalomra veszélyes sem lehet. Kérdés – azonban ez nem anyagi jogi, hanem eljárásjogi probléma –, hogy a sértetti beleegyezés ténye ilyenkor miként bizonyítható, illetve mivel igazolható, hogy előzetes beleegyezésről, és nem utólagos jóváhagyásról van szó, hiszen ez utóbbi legfeljebb enyhítő tényező lehet.

Vitatott továbbá, hogy akkor, amikor büntetőjogon kívüli normák kötelező alakszerűségi feltételeket írnak elő, a beleegyezésnek, illetve a hozzájáruló nyilatkozatnak meg kell-e felelnie ezen követelményeknek. A kérdés voltaképpen úgy is feltehető, hogy a sértetti beleegyezés büntetőjogi érvényességének feltételét képezi-e a más jogág által előírt alakiságnak való megfelelés. A jogirodalomban,

valamint a joggyakorlatban egyaránt uralkodónak tekinthető az az álláspont, amely szerint az alaki követelményeknek, előírásoknak meg nem felelő beleegyezés a sértetti nyilatkozatot nem teszi hatálytalanná, illetve amennyiben az egyéb feltételek fennállnak, az alaki hiányosságok nem befolyásolják annak jogigazoló voltát. Ezért egy magánjogi szempontból hatályosnak nem tekinthető nyilatkozat is jelentőséggel bírhat a büntető anyagi jogi értékelés során. Megjegyzem, ezzel ellentétes vélemények is ismertek, amelyek a jogrendszer egységére hivatkozva arra a következtetésre jutnak, amely szerint egy magánjogi szempontból hatálytalan nyilatkozatnak a büntetőjog területén sem lehet relevanciája. Ez az álláspont a tartalmi jellegű követelmények tekintetében helyeselhető, a formai elvárások vonatkozásában azonban nem. A formai hiányosságok ugyanis a büntetőjog területén valójában csupán a bizonyítás kérdéskörében juthatnak jelentőséghez.

A sértettnek, a Büntető Törvénykönyvbe ütköző cselekmény megvalósításával kapcsolatos hozzájárulásának már a cselekmény, azaz a tényállásszerű elkövetési magatartás megkezdése előtt léteznie kell. Abban az esetben, amennyiben a sértetti hozzájárulás megadása a cselekmény megkezdése után, de a törvényi tényállás büntetőjogi értelemben vett befejezettsége előtt történik meg, valamint ha a sértett a bűncselekmény megvalósulását utólag hagyja jóvá – amint már említettem –, a sértetti nyilatkozatok a bűncselekmény létrejötte szempontjából jelentőséggel nem bírnak. A beleegyezés egyébként bármikor magyarázat, illetve indokolás nélkül szabadon visszavonható.

Jogainak vagy jogos érdekeinek sérelmébe azonban nem mindenki egyezhet bele.

Irreleváns büntetőjogi szempontból a beleegyezés ténye, ha a sértett

- a tizennegyedik életévét nem töltötte be,
 - a törvényben meghatározott feltételek fennállására figyelemmel cselekvőképességet kizáró gondnokság hatálya alatt áll, vagy
 - olyan állapotban van, hogy az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik.
- Ezért például, ha a 10 éves gyermek az elkövető kérésére önként adja oda a nála lévő pénzt, a lopás megvalósul. Más kérdés természetesen, hogy az elkövetőnek tisztában kell lennie azzal, hogy a beleegyező nyilatkozatot adó személy például cselekvőképességet kizáró gondnokság hatálya alatt áll, mert amennyiben erről a körülményről nincs tudomása, a ténybeli tévedés szabályai alapján zárható ki a felelőssége. A sértettnek csupán azon akaratnyilatkozata tekinthető beleegyezésnek, amit tévedéstől, kényszersztól, fenyegetéstől mentesen, illetve a cselekmény véghezvitelének megkezdése előtt tesz meg, feltéve, hogy a jog vagy érdek vonatkozásában korlátlanul rendelkezhet.

A beleegyezésnek tehát önkéntesnek, továbbá komolynak, valamint egyértelműnek kell lennie.

A *volenti non fit iniuria* elv érvényesülése a büntetőjogban azonban nem korlátlan.

a) A sértett a vagyoni jellegű jogainak, érdekeinek sérelmébe beleegyezhet, ezért az idegen dolognak a sértett beleegyezésével történő elvétele vagy az idegen vagyontárgynak a sértett hozzájárulásával

megvalósuló megsemmisítése – kivéve a műemléket és a kulturális javakat – nem minősül lopásnak, illetve rongálásnak.

b) A személy elleni cselekmények esetében viszont már korántsem ilyen egyértelmű a helyzet. A Csemegi kódex privilegizált esetként szabályozta a kívánságra ölést, a hatályos Btk. szerint azonban, aki a sértett életét annak kérésére oltja ki, ugyanúgy szándékos emberölésért felel. E körben kell említést tennem az eutanázia problematikájáról. Az eutanázia görög eredetű kifejezés, „szép halált” jelent. Köznapi értelemben eutanáziának minősül minden olyan tevékenység, amelynek célja a halálközeli állapotban lévő, az emberhez méltó életvitelre már képtelen személy életének fájdalommentes megrövidítése, ami megvalósulhat a sértett kezdeményezésére (önkéntes eutanázia), vagy enélkül (nem önkéntes eutanázia). A köznapi értelemben vett eutanázia szándékos emberölésnek minősül, büntetőjogi értelemben az eutanázia fogalma alatt kizárólag az orvos és a beteg olyan kapcsolata értendő, amikor a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő, elviselhetetlenül nagy fájdalmat átélő embert saját kérésére segíti halálba az orvos. Eutanáziáról tehát csupán akkor lehet szó, ha az élet kioltására kifejezetten a beteg akaratából kerül sor, valamint a beavatkozást orvos végzi (aktív eutanázia), vagy ha az életet meghosszabbító kezelést orvos mulasztja el (passzív eutanázia). Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban Eütv.) 15. §-ának (1) bekezdése a beteg számára biztosítja az önrendelkezéshez való jogot. Az önrendelkezési jog gyakorlásának keretében a beteg saját belátása szerint dönthet arról, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve, hogy annak során milyen beavatkozások elvégzésébe egyezik bele. A törvény az ellátás visszautasításának jogát is szabályozza. A 20. § (3) bekezdése szerint a betegség természetes lefolyását lehetővé téve az életfenntartó vagy életmentő beavatkozás visszautasítására akkor van lehetőség, ha a betegség az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül – az előírt egészségügyi ellátás mellett is – halálhoz vezet, vagyis gyógyíthatatlan. Az életet meghosszabbító kezelés, illetve beavatkozás visszautasítása azonban csak akkor érvényes, ha egy háromtagú orvosi bizottság a beteget megvizsgálja, és egybehangzóan írásban úgy nyilatkozik, hogy a beteg a következmények ismeretében hozta meg döntését, és ha a beteg az orvosi bizottság nyilatkozatát követő harmadik napon két tanú előtt ismételten kinyilvánítja a visszautasításra vonatkozó szándékát. A visszautasítással kapcsolatos nyilatkozatot közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. A beteg nem utasíthatja vissza az életfenntartó vagy életmentő beavatkozást, amennyiben várandós és előre láthatóan képes a gyermek kihordására. A törvény tehát az önkéntes passzív eutanáziát lehetővé teszi, az aktív, illetve a nem önkéntes passzív eutanázia azonban bűncselekményt, nevezetesen szándékos emberölést valósít meg.

Az Alkotmánybíróság az eutanázia alkotmányossági kérdéseivel a 22/2003. (IV. 28.) AB határozatában foglalkozott, és elutasította azt az indítványt, amely szerint az egészségügyről szóló

törvény alkotmányellenesen korlátozza a gyógyíthatatlan betegek önrendelkezési jogát azáltal, hogy nem teszi lehetővé életük orvosi segítséggel történő befejezését, illetve azt az indítványt is elutasította, amely szerint nincs összhang a Büntető Törvénykönyv, valamint az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdése között. Az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a magyar büntetőtörvények az 1878. évi V. törvény óta következetesen büntetéssel fenyegetik az emberölést, arra való tekintet nélkül, hogy azt a súlyos, gyógyíthatatlan beteg kívánságára vagy érdekében orvos követte-e el. A büntetőtörvény ezen álláspontjának elméleti alapjai jutottak kifejezésre neves jogtudósok munkáiban is. Finkey Ferenc a betegek halálba segítéséről úgy vélekedett, hogy azt még a gyógyíthatatlan betegek esetében sem lehet megengedettnek nyilvánítani, a beteg halálának elősegítését Angyal Pál pedig a jog követelményeivel össze nem egyeztethető tetteként írta le. Nem tartotta megalapozottnak az Alkotmánybíróság az indítványozóknak azt az álláspontját, amely szerint az emberi méltósághoz való jogot alkotmányos alapjogként elismerő 1989. évi alkotmánymódosítás óta a gyógyíthatatlan betegek arra vonatkozó joga, hogy életüket méltóságukkal összeegyeztethető módon fejezzék be, az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdéséből levezethető olyan jog, amelyet törvény nem korlátozhat. Az emberi méltósághoz való jognak az indítványozók által sérelmezett korlátozását az államnak az élethez való jogra vonatkozó objektív intézményvédelmi kötelessége indokolja, és e korlátozás terjedelme az élethez való jog kiemelkedő alkotmányos értékére tekintettel nem aránytalan, következtetésképpen nem alkotmányellenes.

Az életmentő vagy életfenntartó beavatkozás visszautasításának az Eütv. által 1997-ben történt lehetővé tételétől eltekintve tehát a törvény változatlanul tilalmazza, hogy a gyógyíthatatlan beteg kívánságára vagy anélkül is, emberi méltósághoz való jogának megóvása érdekében orvos vagy más vessen véget életének, illetőleg nyújtson ehhez segítséget. Ez a tilalom arra való hivatkozással, amely szerint a gyógyíthatatlan beteg korlátozásnak alá nem vethető alkotmányos joga, hogy az élete és méltósága közötti választás során más segítséget vegye igénybe – az Alkotmánybíróság álláspontjára figyelemmel – nem tekinthető alkotmányellenesnek. E tilalom megszegőit a Btk. mellett más – így polgári jogi, munkajogi és közigazgatási – jogszabályok is súlyos joghátrányokkal fenyegetik. Mindazonáltal az Alkotmánybíróság álláspontja, hogy az élethez való jog kiemelkedő alkotmányos értékére tekintettel semmiképpen nem tekinthető indokolatlannak, hogy a törvényhozó e tilalom megszegőivel szemben büntetőjogi szankciókat is kilátásba helyezzen. Nem megalapozott tehát az indítványozók azon állítása – mutatott rá az Alkotmánybíróság –, amely szerint mulasztásban megnyilvánuló alkotmányértésre került sor annak folytán, hogy a törvényhozó az 1989. évi alkotmánymódosítást követően a Btk. rendelkezéseit nem igazította hozzá az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdéséhez. A testi épség sértéséhez való hozzájárulás csupán akkor zárja ki az azt okozó büntetőjogi felelősségét, ha a sértett társadalmilag elismert cél érdekében adta beleegyezését. Nem tekinti ennek az íté-

kezési gyakorlat a másnak, annak beleegyezésével, fogadásból történő bántalmazását, ütlegetését, társadalmilag elismert viszont a sporttevékenység. Egyes sportágak esetében a sportág sajátosságaira figyelemmel különösen nagy a veszélye annak, hogy a küzdő felek testi sértést okoznak egymásnak. Így a szorítóba lépő bokszoló nyilvánvalóan tisztában van azzal, hogy a mérkőzés során akár rendkívül súlyos sérülést is szenvedhet, a mérkőzésen való részvétellel – lényegében ráutaló magatartással – azonban vállalja ennek veszélyét. Ezt az esetkört a jogirodalom „kockázat beleegyezésnek” nevezi, amikor ugyan a veszély nem tényállási elem, azonban az adott tevékenység végzése sérülés bekövetkezésével járhat, és a hozzájárulást a sérülés tényleges bekövetkezésére is adottnak kell ez esetben tekinteni.

A sportolás során okozott sérülésért csupán akkor kizárt a büntethetőség, ha

- versenysportként elismert küzdelem során,
- a sportágra vonatkozó versenyszabályzatban meghatározott szabályok alapján folytatott mérkőzésen,
- nem szándékosan okozzák a sérülést.

Az előbbiekben említett feltételeknek együttesen kell fennállniuk. Nincs jelentősége ugyanakkor annak, hogy az adott tevékenységet valaki szervezett versenyrendszerben vagy csupán kedvtelésből végzi. Azonos szabályok vonatkoznak tehát egy iskolai labdarúgó mérkőzésre, valamint a profi csapatok játékosaira is. Önmagában az adott sporttevékenységre irányadó szabályok megszegése azonban – még ha erre szándékosan kerül is sor – a büntetőjogi felelősségre vonást nem alapozza meg. Amint arra a Legfelsőbb Bíróság is rámutatott, például a labdarúgó játékszabályok pontos és körültekintő betartása mellett is számolniuk kell a játékosoknak az esetleges sérülésekkel. Ezért, ha a játék hevében, valamint a testhelyzetek váratlan alakulása miatt a játékos a labda helyett a vele szembenálló játékos lábát rúgja meg, bár ezzel szabálytalanságot követ el, amiért a szabályok szerint szabadrúgás jár, a sértett beleegyezése kizárja a testi sértés megállapítását, amennyiben a rúgás csonttörést okoz (BJD 2974.). Más a helyzet természetesen, amennyiben a játékos szándéka nemcsak a szabályszegésre, hanem a testi sértés okozására is kiterjed. Ebben az esetben a szándékos testi sértésért felelősségre kell vonni.

Összefoglalva tehát, amennyiben a sportoló a szabályokat nem szegi meg, azonban testi sérülést okoz, például az ökölvívó olyan erővel üti arcon az ellenfelét, hogy annak orrcsontja eltörik, a sértetti beleegyezésre tekintettel bűncselekmény nem valósul meg. Ugyanez a helyzet, ha a játékos a szabályokat megszegve gondatlanságból idéz elő testi sértést. Viszont, amennyiben a szabályszegés, illetve a sérülés okozása is szándékos, a bűncselekmény létrejön.

Szintén kizárja a büntetőjogi felelősséget a sértetti beleegyezés, ha ezáltal a sértettet társadalmilag elfogadott cél elérése érdekében megfosztják a személyi szabadságától. Így, ha az alkoholfüggő személy beleegyezik abba, hogy bezárják a lakásába annak érdekében, hogy ne jusson alko-

holhoz, a személyi szabadság megsértéséért büntetőjogi felelősségre vonásra nem kerülhet sor. Formálisan ugyancsak testi sérülést vagy egészségértést okozhatnak az orvosi beavatkozások. E körben ma már egyértelmű főszabály, hogy bármely egészségügyi beavatkozás elvégzésének az a feltétele, hogy ahhoz a beteg megtevesztéstől, fenyegetéstől és kényszertől mentes, megfelelő tájékoztatáson alapuló beleegyezését adja. Az úgynevezett invazív beavatkozásokhoz, azaz amikor a beteg testébe bőrön, nyálkahártyán vagy testnyíláson keresztül történik a fizikai beavatkozás, a beteg írásbeli vagy két tanú együttes jelenlétében, szóban vagy más módon megtett nyilatkozata szükséges. A beteg a beavatkozás elvégzéséhez való beleegyezését bármikor visszavonhatja. A beteg tehát lényegében szabadon dönthet, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve annak során mely beavatkozások elvégzésébe egyezik bele, illetve melyeket utasít vissza.²

Végül, álláspontom szerint, a társadalmi megbecsülést, illetve az emberi méltóságot sértő tény-állítások, kifejezések megfogalmazásakor is kizárt a büntetőjogi felelősségre vonás, amennyiben ezek megtételébe a sértett előzetesen beleegyezik. Ezért, ha a sértett például egy tévéműsor megkezdése előtt hozzájárulását adja a rágalmozó, becsületsértő kijelentések elhangzásához, sem rágalmozás, sem becsületsértés nem valósul meg.

Megjegyzem továbbá, hogy a sértetti hozzájárulás természetesen irreleváns minden olyan esetben, amikor a sértetti beleegyezés a büntethetőség feltétele [például megrontás (201. §), tizenkettedik életévét be nem töltött sértett beleegyezésével történő közösülés (197. §)].

Több szerző is azon az állásponton van, hogy a büntetendőséget kizáró okok körében a sértetti beleegyezést törvényi szinten kell megjeleníteni. A magam részéről úgy gondolom, hogy ez az álláspont a jogbiztonság követelményét erősíti, ezért véleményem szerint is indokolt lehet ennek a bírói gyakorlat által kialakított kizáró oknak a Büntető Törvénykönyvben való szabályozása.

Wiener A. Imre kísérletet is tesz erre „A Btk. Általános Része de lege ferenda” című művében, amely normaszöveg-javaslat szerint nem büntetendő az a cselekmény, amelyet a bíróság által felelősséget kizáró körülményként elismert társadalmi szokás vagy szakmai gyakorlat előír, avagy megenged (megengedett cselekmény).³

Wiener A. Imre a javaslat indokolásában kifejti, hogy a megengedett cselekmény szövegének kodifikálása esetén e törvényhely helyettesíthetné a társadalomra veszélyesség hiányával kapcsolatos okfejtéseket, valamint a jogalkalmazónak csupán azokat a negatív feltételeket kellene vizsgálnia, amelyek megfelelnek a materiális jogellenességet kizáró, illetve a Büntető Törvénykönyvben nem szabályozott körülményeknek. Tekintettel arra is, hogy a büntető törvény által nem szabályozott

2 Eütv. 15. §-ának (2) bekezdése

3 Wiener A. Imre: A Btk. Általános Része de lege ferenda, MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2003., 109. oldal

negatív körülmények is normák, a jogalkalmazónak ezért csak azt kellene megállapítania, hogy létezik-e olyan társadalmi szokás vagy gyakorlat, amelyet a bíróság felelősséget kizáró körülményként értékelhet, és amennyiben erre sor kerül, akkor a tényállásszerű cselekmény materiális jogellenessége hiányzik. Nem minden társadalmi szokás vagy szakmai gyakorlat rendelkezne tehát ezen erővel, hanem e körből csupán azok, amelyeket a bíróság felelősséget kizáró körülményként értékel. Létezhet olyan társadalmi szokás vagy gyakorlat, amely nem képezne gátját a büntetőjogi felelőségre vonásnak, és létezhet olyan, amelyik igen.

A sértett beleegyezésének büntetendőséget kizáró okként való kodifikálását magam is indokoltnak tartom, azonban arról nem vagyok meggyőződve, hogy a javasolt normaszöveg megfelel a határozott normaalkotás, ezáltal a jogbiztonság jogállami követelményének. Nem lehet ugyanis figyelmen kívül hagyni azt az objektív tény, hogy a bíróságok jogalkalmazói gyakorlata számos esetben a bűnösség körét érintően is jelentős mértékben eltérő, illetve hogy a jelenleg hatályos szabályok – álláspontom szerint – nem elégségesek az egységes jogalkalmazói gyakorlat biztosításához.

Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének tervezete „Az engedély” megnevezéssel együtt kívánja szabályozni a jogszabályi felhatalmazást és a sértett beleegyezését. Az utóbbira vonatkozó szövegrész szerint „Nem büntetendő... ha a cselekmény elkövetésébe – jogszabály, jogi norma vagy szakmai szabály felhatalmazása alapján – az arra jogosult beleegyezett”.⁴

(Folytatás következik)

⁴ Az új Büntető Törvénykönyv Általános Részének 2007. február 23-án nyilvánosságra hozott tervezete, 6. oldal

A KÖZÉRDEKŰ MUNKA ELÉVÜLÉSÉVEL KAPCSOLATOS EGYES ÉRTELMEZÉSI KÉRDÉSEKRŐL

A büntetés elévülésének jelentősége, kapcsolata a büntetési célokkal

A büntetőjog és a büntetés-végrehajtási jog egymás létét kölcsönösen feltételező viszonyának alapja, hogy a büntetésnek a bíróság jogerős ítéletében történő kiszabása csupán az egyik szükséges, de nem elégséges feltétele annak, hogy a jogalkotó által absztrakt szinten megfogalmazott büntetési célok egy meghatározott normasértést követő szankcióalkalmazás révén megvalósuljanak¹. A büntetés tényleges érvényesülésének, a konkrét joghátrány elszenvetésének hiányában a tételes jogban megfogalmazott egyetlen célkitűzés sem realizálható.

A fenti tételből kiindulva, s a jelenleg hatályos Btk. célmeghatározását véve alapul, azt is evidenciaként kezelhetjük, hogy a társadalom védelmének, illetőleg az ennek alapját képező generális és speciális prevenciónak nemcsak maga a pusztá végrehajtás, de a hatékony végrehajtás is elengedhetetlen feltétele.

Közismert, hogy a hatékony végrehajtással szemben kardinális követelmény az időszerűség, az idő múlásával a végrehajtás hatékonysága, az elítéltra és a társadalomra gyakorolt tényleges hatása, s ezzel együtt a büntetési célok megvalósíthatósága is egyre inkább csökken. Arról sem szabad azonban elfelejtkeznünk, hogy az időmúlás következtében a megelőzési célok elérhetőségének valószínűségével együtt az elítélt társadalomra veszélyessége is nagymértékben mérséklődhet, akár el is enyészhet.

¹ Vókó György: Európai büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, 2006.

A büntetés elévülésének mint a büntetés végrehajtásának akadályát képező oknak a funkciója ezért éppen az, hogy a régmúltban történt, és már az emberi emlékezetben elhomályosult, vagy talán el is feledett bűncselekmények miatt kiszabott büntetés okozta hátrányok alól a társadalom hasznos tagjává válhatott elítéltet méltányosságból mentesítse, egyúttal biztosítsa, hogy az idő múlásával a büntetési célok megvalósítására alkalmatlanná, vagy esetleg összhatásában károssá váló, költséges büntetések ne kerüljenek végrehajtásra.

A büntetés elévülésének jelentősége különösen ebben az összefüggésben vitathatatlan, hiszen megszakítja a büntetőjogi felelősség teljessé tételének folyamatát, ezért rendkívül fontos, hogy alkalmazására csak pontosan megfogalmazott estekben és feltételek mellett kerülhessen sor. Erre garanciát a világos és megfelelő részletességgel szabályozó normaszövegen kívül az egységes értelmezésen alapuló praxis jelenthet. A szabadságvesztés – mint az elítélt jogait legsúlyosabb mértékben korlátozó büntetés – elévülésének gyakorlati kérdései érthető okokból napjainkig némileg alaposabb kidolgozást nyertek, mint azt egyéb büntetések elévülésének problematikája. Ez persze ezen a területen sem jelenti a további dogmatikai munka iránti igény megszűnését, de talán elérkezett az idő arra is, hogy más büntetési nemekkel összefüggésben kialakult polémiákat is vizsgálódásának körébe vonjon a szakirodalom.

Jelen dolgozat célja a közérdekű munka elévülésével kapcsolatos két olyan jogalkalmazási problémának és ezek lehetséges megoldásainak bemutatása, amelyek jelenleg zavart okoznak a gyakorlatban, akadályozva ezzel e területen a jogbiztonság követelményének maradéktalan érvényesülését.

A közérdekű munka elévülésével kapcsolatos időszzerű jogalkalmazási problémák

I. A SZABADSÁGVESZTÉSRE ÁTVÁLTOZTATOTT KÖZÉRDEKŰ MUNKA ELÉVÜLÉSE

Jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvünk a büntetés elévülését a büntetés-végrehajtását kizáró okok között említi (66. § b) pont). A kiszabott büntetés végrehajtásának jogszerű elmaradását eredményező körülmények elhelyezkedése a Btk. szerkezetében logikusnak mondható: tekintettel arra, hogy a vonatkozó előírások alkalmazására kizárólag a büntetés jogerős kiszabása után kerülhet sor, a büntetés elévülésének anyagi jogi szabályai méltán kaptak helyet a büntetésekre vonatkozó rendelkezések után, a törvény IV. fejezetének I. Címében.

E rendelkezések az elévülésnek a legenyhébb főbüntetésre is irányadó általános szabályain túl (ide sorolom a valamennyi büntetés, illetőleg a kizárólag a főbüntetések elévülésére vonatkozó rendelkezéseket) a közérdekű munka elévülésére vonatkozóan speciális szabályként csupán annak határidejét határozzák meg.

Mielőtt rátérnénk a tárgyalandó konkrét jogalkalmazási kérdésekre, említést kell tennünk arról is, hogy a büntetés végrehajtását kizáró okokra vonatkozó jogszabályi előírásokat nemcsak a Btk.-ban találhatunk. Így pl. a jelenlegi magyar büntetés-végrehajtási jog fundamentumát képező Bv. tvr. végrehajtást kizáró okot² fogalmaz meg arra az esetre, ha az elítélt kóros elmeállapotúvá válik, és emiatt a szabadságvesztést nem lehet végrehajtani. Ilyen esetben az elítéltet elmeorvosilag kezelni kell elhelyezni, ahol lényegében a bíróság által kiszabott szankció időtartamának keretei között gyógykezelésben részesül.

A Bv. tvr. ezen túlmenően azonban egy elévüléssel kapcsolatos sajátos szabályt is tartalmaz, amelynek egységes értelmezése az utóbbi időben országos viszonylatban jelent gondot a bíróságok és ügyészségek számára. Hatályos büntetés-végrehajtási jogunk ugyanis elévülést félbeszakító hatást tulajdonít annak, ha a szabadságvesztésre ítéltlen más szabadságvesztést hajtanak végre, illetőleg, ha őt esetleg más ügyben előzetesen fogva tartják. Az elévülés a jelzett végrehajtást gátló körülmények megszűnéséig nyugszik.³

A jogalkalmazóknak komoly fejtörést okozó eldöntendő kérdés akkor jelentkezik, ha a közérdekű munkát a bíróságnak fogházban letöltendő szabadságvesztésre kell átváltoztatnia, mert az elítélt munkakötelezettségének önként nem tesz eleget.⁴ Ha az elítélten az átváltoztatott közérdekű munkán kívül fegyház vagy börtön fokozatú szabadságvesztést is végre kell hajtani, az előírt végrehajtási sorrend szerint az átváltoztatott büntetést a szigorúbb fokozatban kiszabott szabadságvesztéseket követően kell végrehajtani.⁵

A büntetőbíróságok gyakorlatában a szabadságvesztésre átváltoztatott közérdekű munka elévülési idejével kapcsolatban töretlen és egységes álláspont érvényesül. Az átváltoztatással csupán a végrehajtás módja változik meg, de a büntetés neme ugyanaz marad, ennek megfelelően a fogházbüntetésre átváltoztatott közérdekű munka a Btk. 67. § (1) bekezdésében meghatározott 3 év alatt évül el. Eredeti problémánkhoz visszatérve arra a kérdésre kell tehát adekvát választ adnunk, hogy amennyiben az elítélttel szemben kiszabott közérdekű munkát a bíróság fogházbüntetésre változtatja át, és ugyanazon elítélten az előírt végrehajtási sorrend szerint előbb hosszabb tartamú börtön és/vagy fegyház fokozatú szabadságvesztés(ek)e)t kell végrehajtani, 3 év elteltével az átváltoztatott büntetés elévül-e, vagy pedig a Bv. tvr. 23. §-nak alkalmazásával ilyen esetben is megállapítható az elévülés nyugvása.⁶

2 1979. évi 11. tvr. 31. §

3 Bv. tvr. 23. §

4 Btk. 50. § (1) bek.

5 Bv. tvr. 24/A. § (1) bek.

6 Megjegyzem, a kérdés a szabadságvesztésre átváltoztatott pénzbüntetés vonatkozásban ugyanúgy joggal merül fel.

Jómagam a dogmatikai tisztaság jegyében azt vallom, hogy a különböző büntetési nemekre vonatkozó elévülési szabályokat merő opportunizmustól vezéreltetve ne vegyítsük egymással. Ha ugyanis elfogadjuk, hogy a szabadságvesztésre átváltoztatott közérdekű munka elévülési ideje megegyezik az át nem változtatott közérdekű munka elévülési idejével, kellő következetességgel eljárva e büntetési nem elévülésére az elévülés egyéb szabályai közül is csupán annak általános normáit és a közérdekű munkára vonatkozó speciális rendelkezéseit alkalmazhatjuk, a szabadságvesztés elévülésére vonatkozó különös jogszabályi előírásokat azonban nem. A Bv. tvr. 23. § azonban kifejezetten a szabadságvesztés elévülésének nyugvásáról szól, így más büntetési nem esetében ezt az elévülésre vonatkozó speciális szabályt, megítélésem szerint, figyelmen kívül kell hagynunk.

Természetesen elvileg nem kizárt a fenti érveléssel ellentétes, okszerű indokolással alátámasztott vélemény elfogadása sem, azt azonban mindenképpen el kell utasítanunk, hogy a két, egymástól homlokegyenest eltérő jogi álláspont egymás mellett párhuzamosan formálja a jogalkalmazói gyakorlatot. A jogegyenlőség elvét ugyanis alapvetően sérti, ha az ország egyes megyéiben első fokon eljáró bíróságok megállapítják a szabadságvesztésre átváltoztatott közérdekű munka elévülését ugyanolyan feltételek mellett, amelyek esetén más bíróságok ezt nem teszik meg. A joggyakorlat egységesítése tehát elengedhetetlen, elérésének pedig többféle módzata képzelhető el. Kézenfekvő megoldásnak tűnik jogegységi eljárás lefolytatása, de a jogalkotói beavatkozás (jogszabály-módosítás) lehetősége sem vethető el (így pl. a Bv. tvr. releváns rendelkezése *expressis verbis* kimondhatná, hogy az ott említett okok a szabadságvesztésre átváltoztatott közérdekű munka és pénzbüntetés elévülését is félbeszakítják).

II. A közérdekű munka elévülésének félbeszakítása

A Btk. 68. § (4) bekezdése alapján az elévülés félbeszakításával az elévülés határideje ismét elkezdődik. Ez azt jelenti, hogy az elévülés félbeszakítását eredményező cselekmény folytán a büntetés végrehajtására ténylegesen rendelkezésre álló idő akár a kétszeresére is növekedhet. Az elévülés félbeszakításával kapcsolatos jogalkalmazási gyakorlat neuralgikus pontja azon cselekményi körnek a meghatározása, amely a törvényben foglalt joghatás kiváltására alkalmas.

A közérdekű munka büntetés-végrehajtási bíró (a továbbiakban: bv. bíró) általi félbeszakításával kapcsolatban e büntetési nem végrehajtásában közreműködő több hatóság részéről is felmerült az a kérdés, hogy abban az esetben, ha az elítéltet más ügyben végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a bv. bíró ezen intézkedése⁷ félbeszakítja-e a közérdekű munka elévülését vagy sem.

⁷ 9/2002. (IV.9.) IM rendelet 67.§

Nyilvánvaló, hogy a probléma érdemben akkor jelentkezik, ha a közérdekű munkára ítélt olyan tartamú szabadságvesztés(ek)re ítélik, amelynek folytán a félbeszakítás ideje eléri vagy meghaladja a három évet. Ilyen esetben ugyanis, ha azt az álláspontot fogadjuk el, hogy a félbeszakítás az elévülésre semmilyen hatással nem bír, a közérdekű munkát a szabadságvesztés(ek) letöltése után nem lehet végrehajtani. Tulajdonítsunk talán egy „merész jogalkalmazói huszárvágással” a bv. bíró aktusának elévülést megszakító hatást? A probléma ezzel ugyan látszólag megoldódna, eljárásunkkal azonban vétenénk egy igen komoly hibát. A gordiuszi csomó ilyen formán történő megoldása ugyanis markánsan szemben állna a kialakult büntetőbíróági gyakorlattal, s ezáltal a jogbiztonság ellen hatna.

A Btk. 68.§ (4) bekezdése szerint ugyanis: „Az elévülést félbeszakítja az elítélt ellen a büntetés végrehajtása végett tett intézkedés.” A töretlen és egységes bírói gyakorlat szerint az elévülést csak azok az érdemi (nem ügyviteli jellegű) intézkedések szakítják félbe, amelyeket az eljáró hatóság a büntetés végrehajtása érdekében tesz⁸. Ilyennek tekinthető általánosságban pl. a belföldi körözést elrendelő elfogatóparancs, a nemzetközi elfogatóparancs vagy a kiadatási kérelem.⁹

Egyértelműnek tűnik azonban, hogy a büntetés félbeszakítása nem tekinthető a büntetés végrehajtása érdekében tett intézkedésnek, hiszen az éppen megszakítja a végrehajtást. Ez a helyzet még akkor is, ha arra egy másik büntetés megkezdésének lehetővé tétele miatt van szükség. A kifejtettek alapján tehát leszögezhető, hogy a bv. bíró közérdekű munkát félbeszakító intézkedése a büntetés elévülését nem szakítja félbe. (A közérdekű munka esetében a büntetés elévülését megszakító intézkedésnek lehet tekinteni pl.: az ismeretlen helyen tartózkodó elítélt ellen kiadott elfogatóparancs mellett a munkahely kijelölését is, mert ezek az aktusok „előbbre viszik” a büntetés végrehajtásának folyamatát.) Megítélésem szerint a jogalkalmazási anomália megoldása jelen esetben a jogalkotó közreműködését igényli. Az üdvözítő megoldáshoz természetesen több úton is eljuthatunk, így például megfontolandó lehet a közérdekű munka ezen okból történő félbeszakítása esetére az elévülés félbeszakadásának kifejezett jogszabályi deklarálása, vagy ilyen esetekben a közérdekű munka elévülési idejének meghatározott időtartammal való meghosszabbítása.

A jogállami kereteken belül alkalmazott praktikus módszerek, jogtechnikai megoldások itt, akárcsak az előző példánál, különbözőek lehetnek. A cél azonban a választott eszköztől függetlenül mindig ugyanaz kell, hogy legyen: annak biztosítása, hogy büntető ügyében minden magyar állampolgár egyenlő elbírálásban részesüljön, függetlenül attól, hogy az ország melyik pontján állítják bíróság elé.

⁸ BH2000. 188.

⁹ 1/2005. Büntető jogegységi határozat

JAVASLATOK A VÁDKÉPVISELETI STATISZTIKAI RENDSZER RADIKÁLIS REFORMJÁRA – I. RÉSZ

Talán egy évtizeddel ezelőtt egyik kolleganóm mesélte, hogy beleolvasott tizenéves gyermeke irodalom házi feladatába, amelynek címe: „Mit csinál a család hétvégén”. Máig emlékszem a történet szerinti mondatra: „Én apukámmal kirándulok a hegyekbe, édesanyám pedig aktákat olvas otthon”. Attól tartok, az ügyészi munkaterhek azóta csak növekedtek, ezért időszerű lenne, hogy *a fölösleges és értelmetlen feladatoktól mentessük munkatársainkat*.

Gondolom, sokan reménykedtünk, hogy az új Be. hatályba lépésével a bűnügyi statisztikánk is megújul, egyszerűsödik. Voltak olyan vélemények, hogy a bizonyítási eljárás bírósági szakaszra történő áttevésével a váderedményességi mutató 50 % alá esik, és akkor talán nem kellene ennyire gyűjteni az adatokat. Változás sem a váderedményességi mutató, sem a feladatok egyszerűsítésében nem következett be. Ezt érthetőnek is tartom, hiszen az ügyészség reformja során elsősorban a szervezeti reformokra, az informatikai rendszerek kiépítésére kellett koncentrálni, így aligha jutott volna elegendő energia a statisztikai rendszerek radikális megújítására. Megkockáztatom, talán elegendő elszántság sem volt rá. Ezt a mondatomat azzal is alátámaszthatom, hogy a harmadfokú eljárás bevezetése lehetőséget kínált volna ugyan a fölösleges adatok törlésére, de ez elmaradt, sőt a terjedelem tovább bővült.

2006-ban 102 ezer 946 V-lapot állítottunk ki, ha laponként csak 5 percet számolok, akkor ez fél millió perc, ami több mint 8 ezer munkaóra. Ha csak felére csökkenthetnénk ezeket a terheket, vagy az egyszerűsítéssel elérhetnénk azt, hogy a tisztviselők, írnokok is kitölthessék a lapokat, az jelentős előrelépés lenne a racionális működés felé.¹

Az ügyészeket sújtó adminisztrációs munkaterhek tisztviselői-írnoki létszámemeléssel is csökkenthetők lennének, amire nincs esély. Ebből következőleg *kizárólag a jelenlegi rendszer radikális észszerűsítése* jöhet szóba, ez, megítélésem szerint, most már elodázhatatlan. Meggyőződésem, hogy a „Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység számítástechnikai bázisú információs rendszerének” (továbbiakban V-lapos statisztika) adatgyűjtése jelentős részben fölösleges, mert *olyan adatokat gyűjtünk, amelyeket más információs rendszerből is a rendelkezésünkre áll* (pl. számítógépes ügyvitel), vagy *nem hordoznak hasznosítható, értékkel bíró információt*. A V-lapon több olyan adat van, amelyet az ERÜBS lapok is tartalmaznak, a bírósági C-D lappal pedig jelentős mértékben meg is egyeznek. Lengyel, francia és szabadkai kollégáknak is megmutattam a V-lapunkat, és ők arról tájékoztattak, hogy náluk is van statisztika, de ilyen részletekbe menő adatgyűjtést nem folytatnak. Úgy tűnik, hogy nemzetközi tapasztalatok szerint sincs szükség ilyen adatgyűjtésre.

Először is azt kell eldöntenünk, hogy *miért gyűjtsünk statisztikai adatokat*. Kézenfekvő a válasz, azért, hogy megalapozottabb döntéseket tudjunk hozni, tehát a döntéshozók – és tudományos kutatók – számára nyújtsanak *valóban hasznos és elegendő információt*. Az ezen túlmenő adatgyűjtés értelmetlen. Tisztáznunk kell azt is hogy mi a hasznos információ. *Hasznos adatnak azt tekintem, amelyek a döntéshozó számára olyan információt szolgáltat, amellyel megalapozottabb döntést lehet hozni*. Ez több területet is érinthet. A *jogalkotás* során például elgondolkodtató lehet, hogy az eljárás gyorsítását szolgáló jogintézmény, a tárgyalásról lemondás alig fordul elő. Ez jelezhet rossz szabályozást³, de helytelen joggyakorlatot is³. Az *erőforrások elosztásának* a munka mennyiségét jól jelző adatokon kellene alapulnia. Ami nem ilyen adat, annak a gyűjtése fölösleges, kivéve, ha más szempontból egyébként tartalmaz hasznosítható információt. Az *eredményességi adatok* alacsonyabb volta jelezhet rossz munkavégzést (pl. kirívóan alacsony váderedményességi mutató megalapozatlan vádemelést, alacsony tárgyalási részvételt), avagy hatóságok közti véleménykülönbségeket.

Ahhoz, hogy konkrétan dönthessünk a beszerzendő adatok köréről, azt kell elemeznünk, hogy milyen döntéseknél, tevékenységnél hasznosíthatók az információk. Véleményem szerint ezek – a V-lapos rendszer körében – a következők:

- 1 Bár az új vádképviselési (V) lapok bevezetéséről szóló 6/2003. (Ü.K.) főv. körlevél 1.sz. melléklet 1/6. pontja lehetővé tenné, hogy az ügyész utasításai alapján az ügyészségi alkalmazott töltse ki az adatlapot, de mire az ügyész megadja a szükséges utasításokat, akkorra ki is tölti, így aztán ezzel csak ritkán lehet élni.
- 2 A vádalku mellett ítéleti alkunak a lehetőségét is meg kellene teremteni, vagyis az ügyész által indítványozott, konkrétan meghatározott (!) büntetésnél szigorúbbat a bíróság nem szabhatna ki.
- 3 Pl. az ügyész nem fogadja el a felajánlott tárgyalásról lemondást, ha az enyhébb büntetés nem szolgálja a büntetési célokat; így viszont kérdéses, hogy a terhellet mi motiválja a lemondásra, ha ugyanazt a büntetést kapná a rendes eljárásban is.

1/ *Jogszabály előkészítés.* A büntetőeljárás törvény megalkotásánál és módosításánál nyilván jelentősen hasznosíthatók az egyes eljárásokra, vagy pl. másodfokú eljárásokra (hatályon kívül helyezések aránya stb.) vonatkozó adatok. A büntetés kiszabási gyakorlat esetében kevésbé hasznosítható, de elvileg felhasználható lenne az anyagi jogi szabályok módosításának előkészítésekor.

Ebben a körben indokolt értékelni az egyes jogintézmények gyakorlatban való alkalmazási gyakoriságát, mert az *esetleges alacsony alkalmazás szabályozási hiányosságokat is takarhat.* (Pl. az – elvileg – eljárást gyorsító jogintézmények bonyolultabbak voltak.) Ennek alapján érdemes megvizsgálni a jogszabály módosításnak lehetőségeit.

2./ *Az ügyészi tevékenység – a munka „mennyiségének” – bemutatása.* Tipikusan az éves beszámoló elkészítése során hasznosítjuk a statisztikai adatokat. Erre figyelemmel viszont *csak azokat érdemes gyűjteni, amelyek valóban alkalmasak a munkateher mérésére.*

A munka mennyiségét jelző mutatók figyelembe vételével kellene dönteni a személyzeti erőforrások elosztásáról.⁴ Biztos vagyok abban, hogy a Parlament által rendelkezésünkre bocsátott anyagi eszközöket hatékonyabban lehetne elosztani, ha a munkateher megfelelően jelző adatokat elemezzük, és ezzel is csökkentjük a diszfunkcionális hatásokat eredményező lobbizást.

3./ *A tevékenység eredményességét jelző adatok gyűjtése indokolt,* jelen esetben ez tipikusan a sokszor meghivatkozott váderedményességi mutató. Ugyanakkor számomra *erősen kérdéses, hogy a jelenlegi „elszámolási rendszer” valóban a vád eredményességét jelzi-e.* Kétségtelen, legegyszerűbb számba venni, hogy a 100 megvádolt személy közül hány személlyel szemben alkalmaznak büntetőjogi szankciót. Ha ezt tekintjük eredményes vádnak, akkor mutató a 95-96 %.⁵ Így statisztikailag sikeres a vád, ha pl. 10, vád tárgyává tett bűncselekményből mindössze egyetlen – és esetleg a legkisebb tárgyi súlyú – bűncselekményben állapítja meg a bíróság a terhelt bűnösségét.

Az is kérdéses, hogy mennyiben tekinthető „eredményesnek” a vád, ha pl. az emberölés büntettének kísérlete helyett csupán súlyos testi sértés büntettének minősíti a cselekményt a bíróság. Ezt a mutatót a *váderedményességi mutatótól történő megkülönböztetés érdekében minősítés eredményességi mutató*nak nevezem. E tekintetben a jogerős határozat és a vád, illetve a végindítvány viszonya a valósághoz közelebb áll, és 80-82 % körüli az eredmény.⁶ Azonban a minősítés eredményességi mutató sem biztos, hogy az eredeti vádhoz méri az eredményt, hiszen a vádmódosítás miatt a

4 Pl. a 2006. évi a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységről szóló statisztika szerint a fellebbviteli főügyészségek közül a pécsi 84, a szegedi 95, a győri 71, a debreceni 152 ügyben járt el, (V/401 tábla) ugyanakkor az engedélyezett létszám 5-7-6-7 fő, holott a debreceni ügyszám érkezés másfél-kétszerese a többi ügyészségének. (Személyes megjegyzésem: nem a debrecenit keveslem, mert összehasonlítva a főügyészségek hasonló tevékenységet folytató ügyészeinek leterheltségével, még ez is kedvezőnek mondható.)

5 Megjegyzem, a 100 % közeli eredmény előállítható, ha az ügyész csak azokban az ügyekben emel vádat, ahol a terhelt beismerő vallomást tett, amelyet más bizonyítékok is alátámasztanak.

végindítvány és a jogerős ítélet lehet azonos. Az ügyészégi kommunikációban – érthető okokból – csak a váderedményességi mutatót szoktuk kiemelni.⁷ Ezért így *kérdéses, hogy egyáltalán szükséges-e a minősítés eredményességi mutatóra való adatgyűjtés*, amely miatt az elképesztő munkaterhet okozó VP-lapot is ki kell állítani.⁸ A vádképviselési pótlapok kitöltése saját tapasztalataim szerint rendkívül időigényes, és ha hasznos információt nem tartalmaz a minősítés eredményességi mutató, akkor a VP-lap fölöslegessé válhat. Megjegyzem a bírósági C-D lap is a halmazat esetén csak a legjellemzőbb bűncselekmények közlését kéri. Szerintem az ügyészégi statisztikában is elegendő lenne csak a legsúlyosabb minősítésű bűncselekmény feltüntetése.

A vád integráns – és a terheltet és a közvéleményt is talán leginkább érdeklő – része a *büntetés kiszabási indítvány*. Eredményes-e az a vád, amikor ugyan a bíróság elfogadja a bűncselekmény ügyészi minősítését, csak éppen az indítványozott végrehajtandó szabadságvesztés helyett pénzbüntetést szab ki a bíróság. Az ilyen eltérések közvetlen kimutatására nem is törekszik a statisztikánk.⁹

4./ A V-lapos statisztika jelentős információ forrás a *vizsgálatokhoz szükséges ügyek kigyűjtésére*. Például, ha meghatározott bűncselekmények miatt folyó eljárások ügy iratainak vizsgálata indokolt, akkor a V-lapos statisztikából a bűncselekmény kódját megadva a konkrét ügyszámok leválogatása elvégezhető. Ezzel indokolhatónak tűnik a VP-lap kitöltésének szükségessége. Azonban ezt az információt beszerezhetjük az ERÜBS adataiból is, hiszen a B-lapok feldolgozásából megállapítható, hogy az adott bűncselekmény miatt történt-e vádemelés, és mind a nyomozó hatósági, mind az ügyészégi ügyszámra vissza lehet keresni.

A jelenlegi „Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység” statisztikai adataival azonban *hitelességi aggályaim* is vannak. Az enyhítő szakasz alkalmazására az országos átlagban az ügyek 5,64 %-ában kerül sor, Csongrád megyében az arány 3,58 %.¹⁰ Az utóbbinak a gyakorlati tapasztalataink ellentmondanak, valószínűsítem, hogy ennél jóval nagyobb arányban alkalmazzák a bíróságok, csak a kitöltés pontatlan. Ezt alátámasztja az is, hogy három megyében jóval nagyobb ez a mutató:

6 V/110 tábla szerint 2006-ban az országos átlag 81,30%, a legmagasabb a mutató 88,18 %, a legalacsonyabb 73,80 %. A magasabb jelezhet jobb ügyészi meggyőző képességet – vagy elfogadóbb szemléletű bíróságot –, az alacsonyabb, helytelen ügyészi, vagy az országos gyakorlattól eltérő jogalkalmazást folytató bíróságot.

7 A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolójában csak a váderedményességi mutatót közöltük 2001–2003 között.

8 Ráadásul nem a Btk. szakaszainak, bekezdéseinek megjelölésével adjuk meg a választ, hanem a külön kódtáblázatot kell lapozgatnunk a kitöltéshez.

9 A V/603–606 táblák adataiból nem lehet megállapítani, hogy a főbüntetés nemére vonatkozó ügyészi indítvánnyal mennyi esetben egyezett a jogerős bírósági döntés, holott ez talán érdekes információ lenne az eltérő büntetés kiszabási szemlélet igazolására. Persze, az azonos büntetési nemen belül is lehet eltérés a büntetés mértékére vonatkozóan.

10 2006. évi statisztika, (V/614. tábla). 2002-ben 4,36 %, 2005-ben 5,35 %, 2004-ben 4,50 % az arány. Megyén belül is egészen valószínűtlen a főügyészség 0,00 %-a (több ítéletről is tudom, hogy alkalmazták az enyhítő szakaszt!), a Szegedi Városi Ügyészség 0,22 %-a, a váloságot valószínűleg a makói 16,37 és a szentesi 9,44 % tükrözi.

Győr-Moson-Sopron 20,26 %; Vas megyében 19,47 %; Bács-Kiskun 10,41 %;. Ezzel szemben a fővárosban csak 1,80 %, és a statisztika alapján a legszigorúbb ítélezési gyakorlat Nógrád és Békés megyében tapasztalható, mert ott csak 1,25 % az egyszeres leszállás alkalmazási aránya. Ennek ellentmondani látszik az, hogy a legszigorúbb büntetési nemet viszont az országos átlag (29,95 %) alatti arányban alkalmazzák: Békés 25,26 %, Nógrád 28,39 %. (V/602 tábla) Informális beszélgetések inkább arról győztek meg, hogy a statisztikai lapok kitöltésére a jelentős munkateher miatt már nem jut elegendő figyelem. Ezek után kérdéses, hogy a többi, bonyolultabb válaszadást igénylő kérdésekre (ügyési fellebbezés alapja, a másodfokú ügyész indítványai, a másodfokú bíróság határozata) milyen hitelességű a válasz.¹¹ Minél bonyolultabb egy rendszer, annál a nagyobb a meghibásodás veszélye.

A hitelességi problémák önmagukban nem indokolnák a radikális reformot, mert a figyelmetlenséggel szemben a hierarchikus szervezetben hatékony eszközök állnak rendelkezésre. A változtatást sokkal inkább indokolja az, hogy a *több párhuzamos adatszolgáltatási rendszer fenntartása az anyagi eszközök ésszerűtlen pazarlását jelentik. Jelen tanulmányomban ezeket a párhuzamos adatszolgáltatásokat kívánom bemutatni, és megszüntetésükre teszek javaslatot.*

1994-ben az ügyészség létrehozta számítógépes ügyviteli rendszerét. Ezek az adatok hitelesek, hiszen az iratok iktatásán alapulnak. Ebből a legtöbb információ statisztikailag is feldolgozott, és miután több mint egy évtizede működik, az idősorok is felépíthetők. A V-lapos statisztika radikális változtatását ellenzők érvei többek között azon is alapulhatnak, hogy az *előző időszak adataival összehasonlítható adatok nem készíthetők*, így a trendek megalapozott elemzéséhez nincs elegendő információ. Miután az 1994 előtti adatokkal való összehasonlításnak már csak a Be. módosítás miatt sincs sok értelme, ezért ez az érv ma már nem állja meg a helyét. Megítélésem szerint mindazokat az adatokat, amelyek az ügyviteli rendszerünkben kinyerhetők, nem érdemes a V-lapos rendszerben gyűjteni. Ellenérvként hallottam még emlegetni, hogy az ügyviteli rendszer nem statisztikai célú, hanem ügynyilvántartásra kialakított rendszer. Ez igaz, viszont tapasztalataim szerint ez nem akadályozza meg azt, hogy ebből is készítsünk statisztikai összefoglalókat, amelyek hitelessége jóval megalapozottabb (meg időszerűbb is).

A V-lap adatai visszakérdeznak egyes nyomozati cselekményekre is, amelyről egyébként az ERÜBS-ben is gyűjtünk adatokat. Ezért érdemes összevetni az ERÜBS-sel is, hogy valóban indokolt-e mindkét helyen információt kérni pl. a nyomozás elrendelés időpontjára. Én úgy gondolom, hogy miután a rendőrség lényegében automatikussá tette az adatlap kitöltését, *aligha várható, hogy a B-T lapok*

¹¹ Megjegyzem, korábban az ERÜBS lapoknál észlelhető volt a jogalkalmazó egyszerűsítési trükkje, pl. az elkövetés helyszíne, módszere, eszköze, tárgya rovatnál voltak(?) tipikusan használt kódszámok, pl. a „nem állapítható meg”, amelyet már fejből is lehetett írni, és így megsórolható volt a kódtáblázat időt rabló lapozgatása.

adattartalmát megváltoztatják. A V-lap adatait alapvetően az ügyészség határozza meg, így egyeztetési kötelesség más szervezetekkel kevésbé terhel minket. Ezért a módosítási javaslatoknál inkább a V-lap korrekcióját fogom előnyben részesíteni.

Az ERÜBS-höz képest is megdöbbentő, hogy a bírósági statisztikai rendszerrel összehasonlítva rengeteg megegyezést találunk. Hozzáteszem, hogy a bírósági „C-D minta” (továbbiakban C-D lap) jóval egyszerűbb, pl. a hatályon kívül helyezésre nem gyűjt információt, és a fellebbezés okokra sem kell adatot szolgáltatni. Ezzel szemben rákérdez az elkövetés kori családi állapotra és a műveltségi fokra, így becsempészve egy kis – egyébként senki által nem fel nem használt – kriminológiát az adatgyűjtésbe. A bűnözés vizsgálatok legjobb tudomásom szerint a kutatók nem a bírósági statisztikát, hanem az ERÜBS – megalapozottabb – adatait értékelik. Ennek oka többek között az, hogy a bírósági statisztika feldolgozottsága nem felel meg a kor követelményeinek. Nemrégiben a bíróságtól elkértem a korábbi évek statisztikáit, és egy nagy doboznyi leporellót kaptam, ami aligha teszi vonzóvá a bírósági vezetők részére a statisztikai adatok értékelését. Erre azért kell felhívnom a figyelmet, mert amikor korábban már javasoltam a V-lapos rendszer reformját, akkor egyes feletteseim azzal érveltek, hogy a jogszabály módosításhoz a bírósági statisztika nem nyújt megfelelő feldolgozottságú adatokat, ezért a büntetőeljárási bírósági szakaszának értékeléséhez csak az ügyészségi statisztikát használják. Magyarán mondván: a C-D lapos rendszer hiányosságai miatt kell nekünk, ügyészeknek részletesebb adatszolgáltatást teljesítenünk. (Most már csak az a kérdés: miért kell C-D lapot kitölteni, ha az ügyészségi statisztikát használják?)

Meggyőződésem, hogy előbb-utóbb a bírósági statisztika korszerűsítése is megtörténik, főleg a feldolgozottság területén. Ebből következően a C-D lap adatait úgy veszem figyelembe, hogy szükség esetén ebből a statisztikai rendszerből is lekérdezhető az adatok, így ahol célszerűbbnek tűnik az ottani gyűjtés, ott a V-lapos rendszerből való elhagyást javaslom. Ennek oka az is, hogy a V-lap struktúrájának kialakítása alapvetően az ügyészségen múlik, tehát leginkább itt van lehetőségünk önálló döntésre, míg a másik két statisztikai rendszert, úgy gondolom, a közeljövőben nem fogják megváltoztatni.

Megjegyzem, a legegyszerűbb megoldás az lenne, ha a statisztikai adatlapok követnék az ügyiratot, így nem kellene előről kezdeni az alapadatok kitöltését. Tehát B-T lapok feldolgozása után – vádemelés esetén – visszatennék az iratba, majd az elsőfokú ítélethozataláig szóló részt kitölné az ügyész(ség), majd átadva, a bíró folytatná az adatbevitelt a bírósági részre vonatkozóan. Fellebbezés esetén tovább kerülne a másod (harmad) fokú ügyészségre, ahol az ügyészi részt töltenék ki, majd az iratokkal együtt átadnánk az adatlapokat a másod (harmad) fokú bíróságnak, ahol (hatályon kívül helyezést kivéve) befejeződne az adatlap kitöltése. A jogerőre emelkedés után történe meg a számítógépbe való bevitel és feldolgozás. Az az OITH és a Legfőbb Ügyészség megállapodásán alapulna, hogy a tényleges

feldolgozást milyen közösen fenntartott szervezeti egység végezze. Tudom, ez az elképzelés a sci-fi irodalom része jelenleg, akárcsak az is, hogy az adatlapokat eleve elektronikus úton továbbítanák a nyomozó hatóság, ügyészség és bíróság között. Egyszer talán eljutunk a közös gondolkodás eme szintjére, de ez oly távolinak tűnik, hogy jelenleg a reformmal addig nem várhatunk. Hajdani jogi informatikai tanulmányaim során egyik előadónk hívta fel figyelmünket arra, hogy minden szervezet saját informatikai rendszer kiépítésére törekszik, ahelyett hogy máshonnan szerezne be az információkat. Az 1990-es évek második felében, még főügyész-helyettesként – igazolandó, hogy a V-lapos rendszerre nincs szükség – az éves beszámoló jelentés elkészítéséhez kizárólag a számítógépes ügyviteli rendszerből származó adatokat használtam fel, míg a kötelező gyakorlatnak számító váderedményességi mutatót a megyei bíróságtól kapott adatok alapján közöltem. (Elvileg egyezni kell az ügyészségi számmal, hiszen ugyanaz a beszámolási időszak, és ugyanúgy a felmentés-elítélés arányát értékeli.) Senki, soha nem kifogásolta, hogy hiányos a beszámoló. Miután a V-lapos statisztika eltörlése irreális vágyálom, a közös bűnügyi statisztikai rendszer bevezetésére belátható időn belül nincs lehetőség, alapvetően a büntetőbíróság előtti ügyési tevékenységre vonatkozó statisztikai rendszer módosítási lehetőségeit vizsgálom.

A továbbiakban a 2007. februárjában hatályos V-lap egyes rovatait elemzem, összevetve a 2006. évre vonatkozó büntetőbíróság előtti ügyési tevékenység főbb adatairól készült statisztika, valamint a 2006. évi ügyészségi statisztikai tájékoztató (büntetőjogi ügyvitel) adataival.

VÁDKÉPVISELETI (V) LAP 2006. július 1-től

A VÁDLOTT NEVE:

1. ALAPADATOK

1. Az elsőfokon eljáró (fő)ügyészség: iktatószám

2. Áttétel esetén az előzőleg eljárt (fő)ügyészség: iktatószám

3. Eljáró nyomozó hatóság:..... iktatószám

Ez a rovat a nyomozati szakaszra kérdez vissza, tehát elhagyhatónak tűnik. Nincs ésszerű indoka ennek a kérdésnek, hiszen az ügyészségi ügyszám alapján az ügyviteli rendszerből visszakéreshető a nyomozó hatósági ügyszám.

5. A nyomozás elrendelésének dátuma:

Szintén nyomozati szakaszra vonatkozó kérdés, viszont az eljárások időszerűségét jelenleg a V-lapos rendszer alapján (is) mérjük, így elvileg szükség van rá. A V/801-822. számú táblák alapján a nyomozás elrendelésétől a jogerős bírósági határozat meghozataláig – különböző bontásokban – történik az adatfeldolgozás. Nem vitatható, hogy az eljárások időszerűségére vonatkozó információkra feltétlenül szükség van, hiszen az eljárások elhúzódása indokolhat jogszabály módosítást, az eljáró

hatóságok, szakértői szervezetek megerősítését stb. A V/801, 802 táblákból megállapítható, hogy a nyomozás elrendeléstől a jogerős befejezésig eltelt időtartam hogyan alakult. (Az ügyek 8,89 %-ában 3 év felett fejeződött be az eljárás.) Ez a viszonylag magas arány viszont kérdéssé teszi, hogy most, amikor a dönteni kellene, pl. hogy a „leglassabban” dolgozó ügyészséget meg kell-e erősíteni, nem biztos, hogy indokolt, mert a V-lap egy jóval korábban bekövetkezett helyzetet tükrözhet vissza. Ugyanakkor máshonnan is előállíthatjuk az adatokat. Pl. V/805-806 tábla kimutatja az eljárás időtartamát a nyomozás elrendelésétől az elsőfokú ügyészségre történt érkezésig (ami gyakorlatilag a nyomozás befejezését jelenti). E szerint az egy éven belüli érkezés Csongrád megyében 95,48 %, 1 és 2 év között 3,53 %. Ugyanez az adat az ERÜBS-ből is megállapítható: B-T lap 8/a rovat: a nyomozás elrendelés kelte, 272-79 rovat: az ügyészségre érkezés dátuma, 280-287 az ügyészi befejezés dátuma. Az ERÜBS adatai szerint 2006-ban a nyomozás elrendeléstől egy éven belül 16727 ügyben fejezték be a nyomozást, az egy éven túli ügyek száma 905, így az egy éven belüli mutatószám 94,8 %. Kétségtelen, a V-lapos viszont azokat az ügyeket nézi, amelyekben vádemelés történt, de az eljárások időtartamát nem igazán a V-lap adja vissza. (Ráadásul a jogerő utáni számba vétel miatt az ügyek egyötödében 2 évvel később. (V/802 tábla)

De nézzünk egy másik időszerűségi mutatót, amire sokkal érzékenyebb az ügyészségi vezetés. A V/809-810 tábla mutatja az eljárás időtartamát az elsőfokú ügyészségre érkezéstől a vádemelésig. Az ügyviteli statisztikában lényegében a 44. sz. táblán ugyanezt nézhetem meg. A 30 napon belüli ügyek aránya 84,71 % (V-lap), 85,1 % (ügyviteli) 31-60 nap között 13,16 (V-lap) 14,7 % (ügyviteli.) Csongrád megyében 30 napon belüli 73,65 % (V-lap), 70,7 % (ügyviteli) és így már el is kezdődhet a statisztikai játék, melyiket fogom beírni az éves jelentésbe. A V-lapos némileg kedvezőbb képet mutat, tehát azt. Ilyenkor mindenkinek eszébe juthat Churchill híres mondása: „Csak annak a statisztikának hiszek, aminek az adatait én hamisítottam.” (És az előbbi esetben még csak nem is az adatbevitellel manipulálunk, hanem csak a kedvezőbb statisztikai bázisra hivatkozunk.)

Meggyőződésem, hogy az eljárások időszerűségére nem a V-lapos statisztikában kell az adatokat gyűjteni. Ennek oka az, hogy a jogerőre emelkedés miatt jóval később történik a számba vétel, tehát ennek alapján már nem biztos, hogy intézkedéseket kell hozni. Ugyanakkor ezek az adatok számunkra 2004-től kezdődően az ügyvitelből is előállíthatók. Az új Be. rendelkezéseire figyelemmel a nyomozás elrendeléseket be kell iktatni az ügyvitelbe, akár csak a vádemelési javaslat megérkezésének időpontját, majd a vádemelését, az elsőfokú bírósági határozat, később pedig a jogerőre emelkedés időpontját. (A főügyészségi kódtábla rovatok: 1H, B1, B5, B7. /A továbbiakban is megyei főügyészségek kódtábla rovatára hivatkozom, mert itt a másodfokú eljárások adatai is megtalálhatók./) A V-lap méri a másodfokú ügyészség ügyfeldolgozási időtartamát (V/815-816 tábla). Ez 2006-ban különösen kedvezőtlen Csongrád megyében, mert az egy hónapon túli ügyek aránya 26,67 %.

2006-ban azonban valójában nem ez volt a helyzet, mert a V-lapos statisztikában (a jogerő miatt) tavaly kerültek be (részben) azok az ügyek, amikor a főügyészség mind a három Bfel. ügyészt egy hónap leforgása alatt kinevezték a fellebbviteli főügyészségre, és egy ideig csak két – korábban csak városi ügyészségi gyakorlatot szerzett – ügyész dolgozott helyettük. Mire sikerült a harmadik ügyészt is kirendelni/kinevezni, jelentős ügyhátralék halmozódott fel. Az ügyforgalmi statisztikánk adatai szerint 2006-ban ténylegesen az egy hónapon túl feldolgozott ügyek aránya (saját kigyűjtés) már csak 11,3 % volt.¹² Az adatoknak ilyen mértékű különbsége jelzi, hogy milyen hibás következtetéseket vonhatunk le a V-lapos statisztikai adatokból.

Kétségtelen, az ügyviteli statisztika jelenleg az időszerűsége kevésbé gyűjt adatokat, bár az adatbevitel ezt lehetővé tenné. (Egyedül a vádemelések időszerűségét mutatja ki.) Figyelemmel arra, hogy az ügyviteli adatok jóval időszerűbbek, ezért is indokolt lenne az erre való áttérés. Megjegyzem, lehet hogy van olyan a főügyészség, amelynek a büntetőbírói csoportja most van nehéz helyzetben, és ezért nem produkálja az elvárt időszerűségi mutatót, ez viszont majd a 2008, 2009. évi statisztikában mutatkozik meg, ezért is ésszerűbb az időszerűségi mutatót az ügyvitelből kigyűjteni. Kétségtelen, elvileg most nehéz lenne majd az előző évi adatokkal való összevetés, bár minden bizonnyal informatikailag megoldható lenne a korábbi évekre történő kigyűjtés. Ha erre még sem kerül sor, akkor is indokolt lenne az áttérés.

Ezért azon eljárási időpontok V-lapon való gyűjtése, amelyek kiválthatók az ügyviteli rendszer adataival, fölöslegessé váltak. Erre figyelemmel a továbbiakban a részletes indokolást általában mellőzni fogom, csupán az ügyviteli kódszámot fogom feltüntetni.

6. Az iratok elsőfokú ügyészségre érkezésének dátuma:

Főlsleges adat, B1 kód, 18 (ha a nyomozás megszüntetésre vonatkozó javaslat ellenére mégis vádat emelne.)

7/a. Az ügyész elhalasztotta a vádemelést:

Erre a B9 kód válaszol az ügyvitelben, az ERÜBS-ben a B-lap 7/B/b rovatnál a 40 kódszámmal válaszolunk. (Megint lehet válogatni a kedvezőbb adatok között.) Megjegyzem, a vádemelés elhalasztása esetén ritkán kerül sor bírósági eljárásra, így nem sok értelme van a számbavételnek. A 2006. évi statisztika nem is tartalmaz adatot.

7/b. A vádemelést közvetítői eljárás előzte meg:

Erre is célszerűbb lenne az ügyvitelben adatot gyűjteni. Az ERÜBS-ben 51, 54 kódszámmal válaszolunk a kérdésre.

¹² Kétségtelen, ez sem kevés, de ez visszavezethető arra, hogy a bíróságok az ítélezési szünet előtt dömpingszerűen ömlesztik az ügyeket (szabadság előtti írásbafoglalás kényszere), amely miatt a határidőben való, magas színvonalú feldolgozás a jelenlegi létszámviszonyok mellett nem lehetséges.

7/c. Az ügyész az eljárást a Be. 216. § (1) bek. b) pontja alapján felfüggesztette: ...

Erre az ügyvitelben B1-7 szám alatt történik kivezetés, sőt adatgyűjtés is történik. (34. tábla) Egyébként is, ha vádképviseleti lap a cím, akkor miért gyűjtünk adatot ezen a lapon nem ide tartozó tevékenységre? A fölöslegességét jelzi az is, hogy a 2006. évi statisztikában nem találtam összegző adatot.

8. A vád dátuma:

Erre a B1-1 kivezetési kóddal válaszolunk az ügyvitelben.

9. A vádlott azonosító száma:

Ez a rovat továbbra is szükséges.

11. A vád (végindítvány) szerint a bűncselekményt bünszervezetben követte el: – igen, – nem.

Az ERÜBS-ben a B-T lap 13. rovatában válaszolunk a kérdésre. Az ERÜBS adatai jóval időszzerűbbek, így nyilván célszerű az értékelő tevékenység során azt használni. A rovat fölöslegességét jelzi, hogy a 2006. évi statisztika erre sem tartalmaz összegzést. Ha a szervezett bűnözés vizsgálatához szükséges lenne az iratok kigyűjtése, akkor az ERÜBS adatai alapján ezek visszakereshetők lennének.

12. A jogerős bírósági határozat szerint a bűncselekményt bünszervezetben követte el: – igen, – nem.

A 11. pont alatt kifejtettem, hogy miért szükségtelen ez a rovat. Elméletileg elképzelhető ugyan, hogy a vádemeléskor a bűncselekményt nem minősíti az ügyész bünszervezetben elkövetettnek, a bíróság pedig igen, így ennyiben az ERÜBS nem szolgáltat erre információt, de ez aligha változtatja meg statisztikailag értékelhető szinten az ismereteinket.

13. A vádlott fiatalkorú: – igen, – nem.

Ez a rovat továbbra is szükséges.

14/a. A vádlott vádemeléskor kényszerintézkedés hatálya alatt áll.

Ennek milyen jelentősége van döntéshozók számára? Pl. a 2006. évi statisztikából tudom, hogy a 2006-ban jogerősen elítélt 102946 személy közül a vádemeléskor 2617 volt előzetes letartóztatásban, 14 házi őrizetben stb. (V/501. tábla) Ez soknak minősül-e (tehát csökkentendő) vagy intézkedést nem igénylő? Én úgy gondolom, hogy a kényszerintézkedések számba vételének nem a V-lap a gyűjtő helye. Egyrészt a jogerő miatti késelem miatt, másrészt jóval hitelesebb adatokat kapunk más nyilvántartásokból. A kényszerintézkedésekkel kapcsolatosan sokkal fontosabb adat az, hogy hány személynek rendelték el az előzetes letartóztatását vádemelésig. Az ügyviteli statisztika szerint ez 2006-ban 4896 volt (56 tábla), 2005-ben 5166 (50 tábla). Az ERÜBS 2005. évi adatai szerint csak 4328 gyanúsított került előzetes letartóztatásba. (5.2 tábla, II. kötet 317. old.) A több mint 800-as eltérés megint lehetőséget kínál a statisztikai játékra: melyik a kívánatosabb adat. Az ERÜBS-ben nyilván szerepelnek az előző években indult, de 2005-ben befejezett nyomozásokban letartóztatott személyek, viszont nem szerepelnek azok, akiket ugyan 2005-ben tartóztatott le a bíróság, de a nyomozás még nem

fejeződött be.¹³ Sem az ügyviteli statisztika, sem az ERÜBS értelemszerűen nem tartalmazza a vádemelést követően történt letartóztatások adatait.

Ha valójában az érdekelne minket, hogy előző évben hány személy előzetes letartóztatását rendelte el a bíróság, akkor erről a büntettesek nyilvántartásából lehetne hiteles információt készíteni, hiszen az 5. számú adatlapot minden esetben meg kell küldeni, így az eljárás bármelyik szakaszában történt kényszerintézkedésről összesített adat itt áll rendelkezésre.

Annak valóban lehet jelentősége, hogy az adott évben terheltté nyilvánított személyek közül hány személlyel szemben folyt a büntetőeljárás kényszerintézkedés mellett. Erre viszont elegendő információt kaphatunk az ügyviteli statisztikánkból is, vagy az ERÜBS-ből.

Számomra kérdéses, hogy az előzetes letartóztatáson kívül egyébként miért gyűjtünk adatokat a többi kényszerintézkedésre. A bírósági C-D lapon csak az előzetes letartóztatás szerepel; ha a bíróság sem tartja indokoltnak a többi számba vételét, akkor miért követeljük meg az ügyészekről ezek közlését?¹⁴ Megjegyzem, hogy az ügyviteli adatokból is leválogatható lenne, hogy a vádemeléskor hány személy volt előzetes letartóztatásban (vagy más, az ügyvitelben iktatott más kényszerintézkedés hatálya alatt), hiszen csak a vádemelés kivezetési kódjának (B1-1) az időpontját kellene összevetni az akkor aktuális kényszerintézkedésre vonatkozó információval. Ez véleményem szerint programozási feladat, feltéve, ha valóban volna értelme ilyen legyűjtéseket végezni. Ha igen (bár előttem ilyen ok nem ismert, miért lenne szükség erre), akkor is az ügyvitelből kellene megoldani, mert idősebb adatot kapunk, mint a V-lapos rendszerből. További kedvező hatás lenne, hogy az ügyészek munkaterhe ezzel is csökkenthető.

14/c. A vádlott vádemeléskor távollartás hatálya alatt áll: .. - igen, - nem.

Ennek a rovatnak sincs értelme a V-lapos adatgyűjtésben. Különösen ennél – de más rovatoknál is – van olyan érzésem, hogy az adatlap-szerkesztőjének az a szemlélete, ha megjelenik valamilyen jogintézmény, abban a pillanatban rovatot ad neki, és elrendeli az adatgyűjtést. Nem elég, hogy ezt a kényszerintézkedést az ügyvitelben AM, AN, AP, AR kódszámok alatt (persze alszámokkal együtt) kénytelenek vagyunk iktatni, még a V-lapon is vezessük ki. Nem is csoda, hogy csak a főügyészségi kódtáblázat 36 oldalas, és a szignáló vezetőnek időnként komoly gondot okoz a megfelelő kód megtalálása, és néha negyedórai keresgélés után jön rá, hogy az adott intézkedésre még nincs kivezetés.

¹³ Tanulmányom elkészítésekor még nem állt rendelkezésemre a 2006. évi ERÜBS, ezért a 2005. évi ügyviteli statisztikánk adatait hasonlítottam össze a 2005. évi ERÜBS adataival.

¹⁴ Korszerűnek aligha nevezhető a C-D lap, mert még 10.d) pontjában még forintra lebontva kellene közölni, hogy mennyi volt a társadalmi tulajdon, illetve a személyek javai sérelmére okozott kár. (Közös elkövetés esetén az egy elkövetőre eső összeget is be kell írni.)

15. *A vádlott előlétele: – büntetlen, – büntetett, – visszaeső, – többszörös visszaeső.*

Erre szolgáltat adatot az ERÜBS is a BT-lap 43–44. rovataiban, de a C-D lap 8. pontjában is válaszolni kell rá. Miután az ERÜBS-öt gép tölti ki, ezért is célszerűbb lenne csak ott adatot szolgáltatni. A 2006. évi összesített statisztikában sincs kigyűjtés, tehát a 123 oldalas anyag szerkesztői sem minősítették közlésre érdemesnek ezt az adatot.

16. *A vádlottal szemben hatályon kívül helyezés utáni megismételt eljárást folytatnak: – igen, – nem.*
Erre továbbra is szükség van.

17. *(Pót)magánvádlótól átvett vádképviselet: – igen, – nem.*

Aligha valószínű, hogy ilyenre sor kerülhet, több mint negyedszázados ügyési munkám során egy olyan ügyre emlékszem, amikor magánvádas ügyben a vádképviselést az ügyész átvette, mert korábban közvédas eljárásban bocsátották próbára a terheltet. Tegyük fel, hogy egy évben egy tucatnyi alkalommal ez előfordul; ez valóban indokolná a statisztikai adatgyűjtést? Egyébként még ez az alacsony szám is eléggé valószínűtlen, hogy korábban már állást foglaló ügyész a pótmagánvádlótól visszaveszi a vádképviselést.

2. A VÁDEMEELÉS

1. *Az ügyész a vádlottat bíróság elé állította: – igen, – nem.*

1/a. *Bíróság elé állítás esetén a bíróság az iratokat az ügyésznek visszaküldte, melynek oka: – 15 nap, – 8 év, – bizonyítási eszköz hiánya.*

A bíróság elé állításról hiteles adatokat – időszerűbben – megkapom az ügyviteli statisztikából. Sőt, az év bármelyi időpontjában, bármelyik szervezeti egységre, tetszőleges időszakra vonatkozóan kérhetek pillanatok alatt teljesíthető legyűjtéseket. Az adatok egyébként eltérnek: a 2006. évi ügyviteli statisztika szerint 7441 ügy volt, a V-lapos statisztika szerint 7183 (Csongrád megyében 500, illetve 481 ügy) volt.¹⁵ Megjegyzem, ha a bíróság az iratokat visszaküldte az ügyésznek, akkor erre a BD kód kivezetésével válaszolunk. Annak véleményem szerint nincs különösebb jelentősége (statisztikai szempontból), hogy ennek mi volt a konkrét indoka. (Országos adatok szerint egyébként is mindössze az ügyek 1,47 %-át érintette /V/102 tábla/, amely olyan kevés, hogy ezért kár lenne ezeknek az ügyeknek a vizsgálatát elrendelni. Egyébként pedig, ha valaki mégis indokoltnak tartaná, akkor a BD kód legyűjtésével az érintett iratok gyorsan kiválogathatók lennének az ügyvitelből.¹⁶

15 Az eltérés megint lehetőséget ad statisztikai játékra: melyik adatot írom be az éves jelentésbe. Az 500 ügy kétségtelenül jobban mutatna, ez viszont csak 15 %, ellenben a 481 17,53 %, amivel az országos rangsorban 2. helyet jelenti, a 17,52 %-os 3. helyezett Bács-Kiskun megye előtt. (36. tábla, illetve V/101 tábla.) Biztos, hogy helyénvaló az ilyen statisztikai adatok versenyszemléletű elemzése (lásd a váderedményességi mutatóval kapcsolatos megnyilatkozásokat: minél közelebb van a 100%-hoz, annál sikeresebb az adott ügyészség)?

El kell azonban ismernem, hogy a rovat törlésével nem lenne előállítható a V/103, V/104. tábla: „a bíróság elé állítások alakulása kiemelt bűncselekmény csoportok szerint”, valamint százalékos felosztásban. Ebből a táblázatból megtudhattam, hogy a 2006. évben feldolgozott V-lapok alapján Csongrád megyében a vagyoni elleni bűncselekménnyel megvádoltak száma 1465 volt, és 15,02 %-ukat bíróság elé állítottuk. A közlekedési bűncselekménnyel megvádoltak száma 660 volt, 32,88 %-ukat, az erőszakos és garázda jellegű bűncselekménnyel megvádoltak 9,28 %-át állítottuk bíróság elé. 1989-től 2001-ig voltam megyei főügyész-helyettes, azóta főügyész, és ezt az adatot most először néztem meg. A munkámhoz semmiféle hasznos információt nem tartalmaz, és annak ellenére, hogy többször is írtam tanulmányt az eljárást gyorsító jogintézményekről, ezeket az adatokat soha nem tudtam hasznosítani. Több mint 15 éve készítem (részben) az éves beszámoló jelentést, soha senki nem hiányolta, hogy nem írtuk be, hogy a bíróság elé állításokon belül az egyes bűncselekmények milyen arányban szerepelnek. Az egyes megyéket illetően sem vonhatók le következtetések, pl. a közlekedési bűncselekményeknél a megyék között a legalacsonyabb arány 3,22 %, a legmagasabb 44,95 %. Somogy megyének talán írjuk elő, hogy ez túl sok, és legyen kevesebb? Vagy az 5,14 %-os Fejér megyét felhívjuk, hogy kövesse Somogy példáját? Szóval, ez az adat igazán semmire sem használható, így a gyűjtése fölösleges.

2. Az ügyész vádiratot nyújtott be: . – igen, – nem.

A vádemelés formája a vádirat (kivéve a bíróság elé állítást). Erre fölösleges gyűjtést végezni.

3. A bíróság felhívta-e az ügyészt tárgyalás mellőzésével történő határozat hozatalának indítványozására: – igen, – nem.

Ha valamilyen okból érdekelne ez az adat, akkor biztos, hogy nem a V-lapos statisztikában keresgelnék, hanem egyszerűen legyűjtetném a BE kódot a főügyészségen. A legyűjtésnél ráadásul az ügynek a számát is azonnal megkapom. Tehát ez a rovat is fölösleges a V-lapon.

4. Az ügyész a vádiratban tárgyalás mellőzésére irányuló indítványt tett: – igen, – nem.

4/a. Az előbbi indítvány ellenére a bíróság – hivatalból – tárgyalást tűzött ki: – igen, – nem.

4/b. A bíróság a vádlottal szemben tárgyalás nélkül hozott jogerős határozatot: – igen, – nem.

4/c. A bíróság a vádlottal szemben tárgyalás mellőzésével hozott határozatot, de tárgyalást tűzött ki: – az ügyész kérelmére, – a vádlott, védő, más jogosult kérelmére.

A B2-4 rovat kivezetésével válaszolunk arra, hogy tárgyalás mellőzéses eljárásra tettünk indítványt. A B5-2, ill. B5-4 rovatok kivezetésével közöljük, hogy a tárgyalás mellőzésével hozott határozattal szemben a tárgyalás tartását kértük-e vagy nem, illetőleg a B7-1,2,3,4,5 rovatok kivezetéséből

16 Itt jegyzem meg, már többször tapasztalhattuk, hogy a vizsgálatok elvégzéséhez a V-lapos statisztikából történt ügyirat kigyűjtés – nyilván pontatlan adatszolgáltatásra vagy adatbevitelre visszavezethetően – nem volt teljesen sikeres, mert olyan iratok is szerepeltek a listán, amelyek nem voltak a vizsgálat tárgyai.

kiderül az, hogy a határozat első, második vagy harmadfokon lett-e jogerős, és ki élt jogorvoslattal. Kétségtelen, a B2 kód ügyre vonatkozó kivezetés, míg a V-lap személyre (is) gyűjt adatot. Azonban a B7 rovatok már személyre történő kivezetések, ebből következőleg, ha valakinek a V-lap 4/a-c rovatban megjelöltekre lenne szüksége, az információk lekérdezhetőek lennének az ügyvitelből. Tehát, ha ez a rovat is kimaradna a V-lapról, akkor is beszerezhető lenne az adat.

5. *A vádlott lemondott a tárgyalásról: – igen, – nem.*

5/a. *A bíróság az ügyet tárgyalásra utalta: – igen, – nem.*

Az ügyvitelben a B2-5, BB, BF, BG kódszámok alatt válaszolunk, így ez a rovat is fölösleges a V-lapon.

6. *Az ügyész távollévő terhelttel szemben emelt vádat: – igen, – nem.*

Az ügyvitelben BA (illetőleg BC) kódszám alatt válaszolunk a terhelt távollétében folyó eljárásra, így fölösleges a rovat. Kétségtelen, hogy az ügyviteli statisztikában erre nem készült kimutatás, hanem csak a V-lapos statisztikában (V/105 tábla). Ebből következően, ha a V-lapon nem gyűjtünk adatot, akkor úgy tűnik, hogy nem tudjuk összevetni az előző időszak adataival. Úgy gondolom azonban, hogy erre nincs is igazán szükség, másrészt, ha mégis lenne, akkor az adatgyűjtés elvégezhető az ügyvitelből. Persze, a gyorsabb leválogatás érdekében nyilván kellene ehhez egy programot írni, de ez, úgy gondolom, a szakembereinknek nem okozhat komolyabb problémát.

3. A TÁRGYALÁS ELŐKÉSZÍTÉSE

1. *A bíróság előkészítő ülést tartott: – igen, – nem.*

Erre valóban csak a V-lapos rendszerben gyűjthetünk adatokat, és a jövőben is célszerű megtartani.

2. *Az előkészítés során hozott határozatok:*

– áttétel, – megszüntetés törvényes vád hiányában, – megszüntetés minden más okból, – felfüggesztés, – az ügyészt bizonyítási eszköz felkutatására hívta fel, – az ügyészt a vádirat hiányosságainak pótlására hívta fel.

Valóban szükséges lehet a főbb érdemi döntésekre adatot gyűjteni, ugyanakkor számomra végiggondolatlanak tűnik a felsorolás, a hatályos Be. rendszeréhez kellene igazítani, a lehetséges válaszokat a Be. szerinti sorrendben (Be. 264.§-270.§) feltüntetni. Véleményem szerint a következő rovatok lehetnek szükségesek:

– áttétel

– felfüggesztés

– megszüntetés bűncselekmény hiányában (267.(1) a) pont)

– megszüntetés törvényes vád hiányában (Be. 267.§ (1) j) pont)

– megszüntetés más okból

– az ügyészt bizonyítási eszköz felkutatására, ill. a vádirat hiányosságainak pótlására hívta fel

– a bíróság a vádtól eltérő minősítés lehetőségét megállapította.

A bűncselekmény hiányában történő megszüntetés (ha annak nem a vádemelést követő jogszabály módosítás az oka) megalapozatlan ügyészi vádemelésre enged következtetni, és az elharapódzó kártérítési perek miatt úgy tűnik, hogy erre a megszüntetési okra külön gyűjtést kellene végezni. Ez lehetővé tenné az ilyen ügyek soron kívüli leválogatását a vizsgálatokhoz. A törvényes vád hiánya ugyancsak aggályos vádemelési gyakorlatot jelenthet.¹⁷

Egyébként a 2006. évi V/201. tábla adatait nézve erős kétségeim vannak, hogy érdemes-e statisztikai gyűjtést végezni. A bizonyítási eszköz pótlására 6 ügyben (0,01 %), vádirat hiányosságainak pótlására 17 ügyben (0,04 %) hívott fel a bíróság. Ilyen alacsony számnál valóban van-e értelme gyűjteni adatot (éves kimutatást készíteni biztosan értelmetlen).

3. A bíróság megállapította, hogy a bűncselekmény a vádtól eltérően minősülhet: – igen, – nem. Ez a rovat a tipikus példája a fölösleges munkateher növelésének, elég lett volna csak az igen rovatot feltüntetni (lásd módosítási javaslatomat). Bár lehet, hogy az adatlap szerkesztőjének a célja az volt, hogy mindenképpen válaszadásra készítse a kitöltőt.

A V/202 tábla szerint a vádlottak mindössze 0,21 %-nál hozott ilyen döntést a bíróság, így kérdéses, hogy érdemes-e ilyen adatot gyűjteni.

4/a. *A vádlott a tárgyalás előkészítése során hozott határozat szerint kényszerintézkedés hatálya alatt áll.*

4/b. *Az a. pontban feltüntetett állapotot eredményező utolsó bírósági döntés:*

- hivatalból, – az ügyészi indítvánnyal egyező, – az ügyészi indítványtól eltérő.

¹⁷ A Be. 2.§ (2) bekezdésében meghatározott „gumi fogalom”, a „pontosan körülírt” cselekmény „pontosságának” értékelése megérdemelné egy külön tanulmányt. Nyilván kialakulhatna egy olyan bírói követelmény rendszer, amely ítéleti tényállás szerinti részletezést követelne meg, ami nyilván nonszensz lenne. A Be. 267.§ (1) k) pontjában meghatározott eljárás megszüntetési ok, mi szerint a bíróság az eljárást megszünteti, „ha a vádirat nem felel meg a 217.§ (3) bekezdésében foglaltaknak,” és az ügyész a bíróság felhívására a vádirat hiányosságait nem pótolja. Esetenként vádiratot szerkesztő ügyészként még egy viszonylag egyszerű tényállás is (egy terheltes egy cselekményes emberölés büntette) nagyon komoly nehézséget okozna, ha minden egyes tényállás részre külön-külön felhívnám a tanúvallomás vonatkozó részét. Arról már nem is beszélve, hogy milyen problémát okoz(na), ha egy tanú vallomása több tényre vonatkozóan is szolgáltatna bizonyítékot, akkor ezt a tanúvallomást többször kellene felhívni. A 217.§ (3) j) pontjában meghatározott követelménynek („a bizonyítási eszközök megjelölését, valamint azt, hogy mely tény bizonyítására szolgálnak”) azonban nem ez a fő gondja. A jogalkotó valószínűsíthető célja nyilván a terhelt joghelyzetének könnyítése volt, viszont a megfogalmazásból kitűnően a vádiratban csak a vádat alátámasztó bizonyítékokat kell megjelölni. Tudomásom szerint az ügyészi gyakorlat továbbra is korrekt maradt, és továbbra is megjelöljük a bizonyítási eszközök között a mentő körülményt tartalmazó bizonyítékokat (alibit igazoló, jogos védelmet alátámasztó tanúvallomások stb). A jogalkotó talán az angolszász bűnvádi per büvöletében fogalmazta meg ezt a szabályt, de miután nálunk az ügyész objektivitásra kötelezett, szerintem végig kellene gondolni, hogy a 217.§ (3) j) pontja szabályát megváltoztassuk, és visszatérjünk a régi gyakorlathoz. Megjegyzem, ez a szabály a perbeszéd keretébe inkább tartozna, mint a vádirat tartalmához.

4/c. A vádlott a tárgyalás előkészítését követően távoltartás hatálya alatt áll: – igen, – nem.

A C-D lapon a 11. rovat alatt a bíróság gyűjt adatokat arról, hogy a terhelt volt-e előzetes letartóztatásban. A bírósági statisztika nem gyűjt adatokat más kényszerintézkedésekre. Számomra kérdéses, ha a bíróságot nem érdekli a többi kényszerintézkedés, akkor erre az ügyészség miért gyűjt adatokat. Korábban szakmai viták során erre a felvetésemre azt a magyarázatot kaptam, hogy a kormányzati döntéshozók számára csak az ügyészség tud megfelelő adatokat szolgáltatni, mert a bírósági statisztika feldolgozottsági szintje nem megfelelő. Ezt a magam részéről nem tudom elfogadni, mert más szervezet hiányos adatszolgáltatásai miatt nem lehet az ügyészi munkaterheket növelni. Az ügyvitelünkben valóban nem derül ki az, hogy a vádemelést követően hogyan alakulnak a kényszerintézkedések. Miután ezekről a büntettesek nyilvántartásból is szerezhetünk információkat, főleg az itteni adatgyűjtés. (A távoltartásról pedig végképp indokolatlan, főleg külön rovatot szentelni ennek a gyakorlatban alig élő jogintézménynek.)

(Folytatás következik)

RIPORT A SÉRTETTI JOGI KÉPVISELETRŐL

Beszélgatópartnerem Dr. Skapinyecz János ügyvéd; a sértettek büntetőeljárás jogairól kérdezzük. *A hazai büntetőeljárásban megszoktuk, hogy az ügyvédek legtöbbször a terheltek védőjeként járnak el, pedig a törvény azt is lehetővé teszi, hogy a sértettek érdekében szintén fellépjenek. Úgy tudom, hogy Ön mint ügyvéd azon kivételek közé tartozik, akik ilyen képviselést is ellátnak. Milyen ügyekről van itt szó?* A sértetti jogi képviselést, megítélésem szerint, egy nagyon komplex feladat – talán fogalmazhatok úgy, hogy a bűncselekmények áldozatairól való gondoskodás egyik szelete. Ahhoz, hogy a sértett részvétele a büntetőeljárásban biztosított legyen, többnyire igen komoly előkészítő munkára van szükség. Én a magam részéről 2002 óta foglalkozom áldozatvédelemmel, azóta segítem a Fehér Gyűrű Közhasznú Egyesület munkáját, ahol a tapasztalt és felkészült ügyfélszolgálati munkatársak napi rendszerességgel végzik a bűncselekmény sértettjévé váló magyar és külföldi állampolgárokat segítő áldozatos munkájukat.

Arra vonatkozó statisztikai kimutatás nem áll a rendelkezésemre, hogy a bírósági szakba jutó bűnügyek hány százalékában vesz részt a sértett mellett jogi képviselő, de a saját tapasztalatom alapján állíthatom, hogy ez a szám igen csekély, annak ellenére, hogy a hatályos büntetőeljárásról szóló törvény 58.§. (3) azt is lehetővé teszi, hogy a sértettet, vagy a sértettek egy bizonyos csoportját közhasznú társadalmi szervezet képviselje. Sőt, a sértett pótmagánvádlókénti fellépése esetén az ügyvédi képviselést a büntetőeljárásban kötelező (kivéve, ha a természetes személy pótmagánvádló jogi szakvizsgával rendelkezik).

Az Egyesület és így jómagam is a kiemeltebb súlyú, a társadalomra különösen veszélyes személy elleni erőszakos, többnyire életellenes cselekmények során járunk el a sértettek, illetve a sértetti hozzátartozók képviselében.

A Be. számos olyan jogot biztosít a sértetteknek, amellyel a mindennapok gyakorlatában nem élnek. Legtöbbször elsüllyednek a tanúk szerepében. Ön hogyan látja a magyar eljárásban a sértettek helyzetét? Milyen okai vannak annak, hogy a valódi jogérvényesítés elmarad?

A magyar eljárásjogi kódex a nyomozati szakban alapvetően az egyes nyomozati cselekményeknél való jelenlétre, az iratoknak az őt érintő körben való megismerésének a lehetőségére, valamint esetleges indítványai és észrevételei megtételére korlátozza a sértett jogait. Az általános tapasztalat szerint a sértettek a számukra kötelezően előírt nyomozati cselekmények kivételével (ilyen például a kihallgatása, vagy éppen a terhelttel való szembesítése) igyekeznek magukat távol tartani az eljárástól, és az irat megismerési lehetőségükkel is csak annyiban élnek, hogy az eljárás befejezésével részükre szükségszerűen megküldött ügydöntő határozatot elolvassák. A sértettek effajta passzív magatartásának számos oka közül csak néhány, a saját gyakorlatomban előfordulókat említek:

- nem tudta még, vagy sosem fogja tudni feldolgozni a sérelmére elkövetett cselekményt;
- igyekszik kerülni az elkövetővel való találkozást;
- fél a terhelttől;
- szégyelli a sértetti státuszát;
- tart a reviktimizációtól;
- nyomasztja a hatósági eljárás stb.

A szakértői meghallgatásnál, a szemlénél, a bizonyítási kísérletnél és a felismerésre bemutatásnál a sértett a nyomozó hatóság általi előzetes értesítés alapján egyaránt jelen lehetne, feltéve, hogy jelenléte a nyomozás érdekeit nem sérti, illetve a nyomozás eredményességét hátrányosan nem befolyásolja. Megjegyzem, hogy a fenti előzetes értesítés szinte kivétel nélkül elmarad, holott erre csak zárt adatkezelés, illetve a nyomozási cselekmény sürgős elvégzése esetén ad lehetőséget a jogszabály. Természetesen más a helyzet a nyomozás befejeztével, az eljárás bíróság előtt folyó szakában, amikor a sértett szükségképpen megismeri, vagy 2003. július 1-jétől az addiginál szélesebb körben megismerheti a büntetőeljárás bizonyos részeit, addigi eredményeit. Az eljárásjogi kodifikáció egyik nagy eredményének tartom, hogy a 2002. évi I. törvénnyel biztosította a jogalkotó a sértett és képviselője számára, hogy az emberi méltóság, az érintettek személyiségi jogai és a kegyeleti jog tiszteletben tartásával, valamint a magánéletre vonatkozó adatok szükségtelen megismerésének kerülésével megismerhesse a büntetőeljárás teljes iratanyagát. A tárgyalás menete szempontjából jelentősége van annak, hogy a sértett a hivatkozott jogszabály hatályba lépése óta direkt kérdést tehet fel a tárgyaláson a vádlottnak, tanúnak és szakértőnek, szemben a korábbi szabályozás szerinti eljáró bírón keresztül indirekt kérdés feltevésének indítványozási jogával (amely korábbi gyakorlat álláspontom szerint a közvetlenség elvének maradéktalan érvényesülése körében is vetett fel kérdéseket). Sajnos, a hatálybalépést követő közel négy év elteltével is akad olyan bíró, akinek elkerülte a figyelmét a fenti változás.

A sértett (magánfél) polgári jogi igényét, illetve annak érvényesítését, amely rendszerint a bírósági szakban kerül előterjesztésre, sajnos többnyire egyéb törvényes útra terelik az eljáró bíróságok, azzal az automatikus hivatkozással, hogy annak az elbírálása az eljárás befejezését jelentős mértékben késleltetné. Végezetül a sértetti jogérvényesítés markánsabbá válásához álláspontom szerint a minél szélesebb körben történő tájékoztatás adása az egyik kulcs, amit egyébként a Be., sajnos, nem a hatóságok kötelezettségeként, hanem a sértett jogaként ír elő akként, hogy a sértett jogosult arra, hogy a büntetőeljárásai jogairól és kötelesegeiről a bíróságtól, az ügyésztől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon. *Ön, aki a terhelteket és a sértetteket is képviseli, mit gondol a sértetti jogok bővítéséről? Nem a terheltek hátrányára történik?*

Semmiképpen sem mondhatjuk azt, hogy a sértett jogainak bővítése a terheltek hátrányára történne, de a tétel fordítva sem állná meg a helyét. A terheltek mint az ellenkező jogerős megállapításáig nem bűnös embernek, meg kell adni a jogot, hogy a lehető legszélesebb körben védekezzen, ugyanakkor a sértett számára is biztosítani kell azt, hogy a büntetőeljárás során a sértetti igényérvényesítéshez fűződő egyéni és közérdek is kifejezésre jusson. A jogalkotó és jogalkalmazó kollégák együttes feladata az egyensúly megtalálása. Két példát említek: a magyar eljárásjogban tavaly július elsejétől, valamint ez év január elsejétől bevezetett új jogintézmények (távoltartás és mediáció) sem vizsgálhatóak önmagukban, vegytisztán. A távoltartás a Be. VIII. fejezetében a kényszerintézkedések között kapott helyet. Természetéből fakadóan a terheltek korlátozó jogintézményről van szó. Ez elsősorban a sértett számára jogosult biztosítani, hogy terheltek befolyástól és félelemtől mentesen tudjon az eljárásban részt venni, valamint szolgálja továbbá azt a célt, hogy a megkísérelt vagy előkészített bűncselekmény ne váljon befejezetté, illetve a sértett elkerülje az esetleges ismételt viktimizációt. Ugyanakkor távolról sem jelent ez semmilyen korlátozást a tekintetben, hogy a terheltek a büntetőeljárásban kifejezett alapvető jogait gyakorolhassa.

Megoszlanak a vélemények a közvetítői eljáráshoz fűzött reményeket, az eljárás alkalmazhatósági körének szűkítését vagy bővítését, egyáltalán annak alkalmazhatóságát, illetve általánosságban annak jövőjét illetően. Azt gondolom, hogy éveknél kell eltelnie ahhoz, hogy eredeti célját elérve működjön, és széles körben alkalmazható legyen, és még több időnek ahhoz, hogy az alkalmazása során annak hibái, visszásságai felmerüljenek, illetve orvosolhatóak legyenek. Hosszabb idő kellett például a jogalkalmazóknak az óvadék gyakorlati alkalmazásával való megbarátkozáshoz is, és csak remélni merem, hogy szélesebb körben lesz a közvetítői eljárás része az eljárásoknak, már csak kettős célját illetően is (egyrészt a sértetti reparációt, másrészt a vádlotti prevenciót hivatott szolgálni).

2007. január 1-jétől alkalmazzák nálunk a mediációt. Van-e jövője Ön szerint ennek az eljárási formának? Jövője azért van megítélésem szerint, mert egyrészt van múltja a nyugat-európai jogrendszerekben, másrészt van hagyománya a magyarban. Gondolok itt például az adócsalás vétségére: ha az elkövető

a vádirat benyújtásáig az adótartozását kiegyenlíti, nem büntethető (büntethetőséget kizáró törvényi ok folytán). Példa lehet továbbá a tartás elmulasztása is: ha az elkövető az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz tartási kötelezettségének, a vétségi alakzat esetén nem büntethető (büntethetőséget megszüntető törvényi ok folytán), míg a büntetti alakzat esetében büntetése korlátlanul enyhíthető (korábban a cselekmény társadalomra való veszélyességének megszűnése, ma tevékeny megbánás folytán). De a hagyományok közé sorolnám a polgári jogi igény intézményét is, valamint a BK 154. számú állásfoglalást is, ahol a büntetéskiszabás során értékelhető tárgyi tényezők sorában, enyhítő körülményként szerepel a bűncselekménnyel okozott kár megtérülése, valamint a sértettnek szolgáltatott elkövető általi elégtétel.

Milyen gyakorlati problémákat lát a közvetítésnél?

Az első és legfontosabb veszélyét abban látom, hogy a terheltek részéről az alkalmazására tett indítvány automatizmusává válik, elsősorban a vagyon elleni bűncselekmények esetében, és egyes cselekmények vonatkozásában (például a lopás vétsége) teljesen el fog sikkadni a büntetőeljárás generális preventív jellege.

Kellő megalapozottsággal kell majd vizsgálni a terhelti kármegtérítési szándéokra való készségen túl az arra való képességet is.

A következő problémát abban látom, hogy a bűncselekmény sértettjénél jelentkezhetnek olyan káros következmények, amelyek nem mérhetőek, és pénzbeli ellenértékben ki sem fejezhetőek, így azok megtérítése eleve lehetetlen.

További veszélyforrás lehet az amúgy sem rövid ideig tartó büntetőeljárások elhúzódása.

Végül anélkül, hogy lándzsát törnék a jogászság mindenhatósága mellett, úgy gondolom, hogy nem ártana, ha adott esetben jogász kolléga (védő, sértetti képviselő vagy éppen ügyész) is közreműködne a terhelt és sértett közötti távrolról sem olyan egyszerű egyezség megkötésében. Úgy tűnik, erre a jövőben lesz lehetőség.

DR. FAZEKAS GÉZA

A VASEMBER

(Interjú dr. Pap Istvánal)¹

Utazás, munka, család; utazás, munka, család (...) – ismerős mindennapi élethelyzet, hiszen a hétköznapjaink háromszögelési pontjai ezek. Sokszor érezzük úgy, hogy a napi „daráló” miatt a teljesítőképességünk határán járunk. Vannak azonban közöttünk olyanok, akik nem elégszenek meg a mindennapok küzdelmeivel, mindig újabb és újabb kihívást keresnek, folyton feszegetve, egyre tágítva a személyes terhelhetőségük, a teljesítő- és állóképességük határait. Igazi vasemberek ők, akiket egyszerre csodálunk, de akikre legalább ennyire, mint furcsa különökre tekintünk. Dr. Pap István kollégánk, a Váci Városi Ügyészség ügyésze is e nyughatatlanok táborát erősíti, akinek a természet szeretete, a sport és az extrém teljesítmények elérése egyszerre fonja át az életét, sőt kifejezetten a munkáját is, hiszen 2003. óta környezetvédelmi szakjogászként a környezeti érdekeket sértő bűncselekményekre specializálódott. A környezettudatosság ugyanakkor nála nem egyszerűen csak munka, hanem életforma is, hiszen sem gépkocsival, sem jogosítvánnyal nem rendelkezik, és leginkább gyalog vagy kerékpárral közlekedik. Ha az átlagember mindennapjait Pap Istvánéval vetjük össze, nála – a munka és a család mellett – a következő a ritmus: úszás, kerékpározás, futás; úszás, kerékpározás, futás ...

– Sokan csak felnőtt fejjel – esetleg egy egészségügyi probléma felbukkanása miatt – kezdenek el valamilyen rendszeres mozgást. Másoknál az ifjú és az érett korukban is kimarad ez az aktív szakasz. Téged mikor és milyen formában ért utol a sport?

– *10 éves korom óta mindig központi szerepet töltött be az életemben a mozgás, a sport. Először 15 évig kenuztam. Jó nem, de lelkes versenyző voltam. Csapat hajóban, kenu négyesben (C-4) kétszer nyertem magyar*

¹ A hátsó-belső borítón dr. Zsoldi Zoltán gyűjteményének legrégebbi és legértékesebb darabja, a Nagykanizsai Torna Egylet által szervezett nemzetközi tornaverseny emlékére 1870-ben kiadott érem látható.

bajnoki ezüstérmét 500 és 1000 méteren, még 1989-ben. Erre az eredményre azért is büszke vagyok, mert a csapattársaim is egyetemre jártak. Ezt követően kevésbé voltam eredményes kenuban. 1991-ben próbából két kajakos barátommal, Kovács Gáborral és Váradi Attilával elindultunk egy Szegeden megrendezett triatlon váltóversenyen, ahol másodikként futottunk be. A verseny végén azonban a 3. helyen célba érkező csapat óvott, ennek következtében a versenybíróóság kizárta az első helyezettet, és így mi nyertünk egy 10 napos olaszországi utazást, ami akkor nekünk egyetemistaként tényleg nagy szám volt. Ezt a nem teljesen megérdemelt utazást próbálom azóta is megszolgálni a triatlon sportnak.

– A kezdő lökés tehát megvolt, de hogyan fordultál az egyre hosszabb távok felé?

– Az olimpiai távokon – a tehetségem határai és az elvégzett edzés munka miatt – nagyobb versenyeken csak ritkán kerültem be a döntőbe, így kevés sikerélményem volt. Azzal is szembe kellett nézmem, hogy gyorsabb már nem nagyon leszek, úgy döntöttem, akkor próbálkozom hosszabb távokkal, ahol maga a táv teljesítése is nagy örömet jelent. 2002 nyarán Tokajban, a Maratoni Országos Bajnokságon, kenu párosban régi békési párommal, Domján Csabával 5. helyezést értünk el. Abban az időben a maratoni táv ugyanúgy 42.195 kilométer volt kenuban is, mint futásban, és nem folyás irányban. Ekkor már kipróbáltam a quadriatlont is, amely az akkor évente Szegeden megrendezett versenyeken 1,5 km úszásból, 10 km kenuzásból, 40 km kerékpározásból és 10 km futásból állt. 1993-ban a verseny egyben Európa Kupa futam is volt. Számomra máig érthetetlen módon egy ott forgató TV stáb nem a már rég befutott komoly versenyzőket, hanem engem, a még mindig a pályán szenvedőt szemelt ki riportalanyként. Bő 3 órás gyötörődés után, futás közben, a riporter azon kérdésére, mi a jó nekem ebben az egészben, 40 fokban azt találtam mondani – és ezt azóta is tartom – nem a részvétel, a győzelem a fontos. Ezután a krónikus vállfájdalmaim miatt 1993-ban végképp letettem a lapátot. A vállamra sok úszást, a sibaletben megsérült térdemre sok kerékpározást javasolt az orvos, így hamar kikötöttem a triatlonnál.

– Talán nem mindenki számára közsímet, hogy hogyan, mely sportágakból fejlődött ki a triatlon, illetve, hogy milyen teljesítmény húzódik az ún. ironman versenyek mögött?

– Ez egy összetett sportág, melyben úszás, kerékpározás és futás szerepel. A kezdetekben csak az volt a célom, hogy teljesítsem a versenyeket. Ahogy a sprint távok (750 méter úszás, 20 km kerékpározás, 5 km futás) sikerültek, megpróbáltam a kétszer olyan hosszú olimpiai táv teljesítését. Amikor már az sem jelentett gondot, elindultam a Fonyódi Középtávú Országos Bajnokságon, ahol 2,5 km úszás, 80 km kerékpározás és 20 km futás volt a verseny távja. Na, ez nem is sikerült először: 10 km futás után olyat éreztem, amit addig még soha, és kénytelen voltam feladni a versenyt. A táv azonban nem hagyott nyugodni, és a következő években már sikerült.

Ezután érkeztem arra a pontra, ahová minden triatlonista elérkezik egyszer: 1999-ben fejembe vettem, hogy teljesítsem a triatlon klasszikus távját, az ironmant. A legenda szerint jó harminc éve, Hawaii-szigeteken, három amerikai tengerészgyalogos egy kocsmában azon vitatkozott, hogy melyikük álló-

képessége a legjobb. Mivel különböző sportokat űztek, azt találták ki, hogy összevegyítik azokat, így jött létre a triatlon. Másnap korán keltek, és a megálmódott távokon összemérték erejüket. A verseny 3,8 km úszásból, 180 km kerékpározásból és maratoni futásból állt. Mindezt a Csendes-óceánban, és egy láva sivatagban teljesítették. A sportág klasszikus távjának világbajnokságát azóta is a Hawaii-szigeteken rendezik. Magyarországon ezen a távon évente egy verseny van, mindig Nagyatádon. (Ez persze bőven elég, az indulók néhányá így is külföldi.) Ennek vágtam neki 1999-ben, és 10 óra 37 perc alatt sikeresen teljesítettem. Ezzel az idővel az akkor bő kétszáz fős mezőny első harminc versenyzője között végeztem. Azóta ilyen távú versenyen nem indultam, de feltett szándékom, hogy 10 óra alá javítom az időmet. Kapkodnom nem kell, ez a megfontolt emberek sportja. Rövidebb távokon rendszeresen versenyzem. A korosztályos országos bajnokságokon általában felférek a dobogó legalsó fokára. A 2002-es Győri Triatlon Európa Bajnokságon az amatőr versenyzők között korosztályomban 5. helyezést értem el.

– Úgy tudom, hogy a triatlon mellett a hosszútávfutás külön is foglalkoztat.

– 1998-ban az akkor még ügyész Berczi Norberttel és az örök kollégával, Szendrei Szabolccsal (a Nyíregyházi Városi Ügyészség ügyészével) megalapítottuk a „Paragrafuss” futócsapatot. Csapatban rendszeresen részt veszünk többnapos szupermaratoni futóversenyeken. A Békéscsaba–Arad Szupermaratonon május végén már tizedik alkalommal indultunk, és eddig négyszer sikerült lefutnunk a Bécs–Budapest Szupermaratont is. A három állandó tagon kívül – mivel ezeken a versenyeken ötfős csapatok vesznek részt – állandó kisértőink is vannak. Közülük e hasábokon mindenképp meg kell említeni Dr. Kovács László, volt Békés megyei főügyész urat, akivel 1999-ben a Békéscsaba–Aradon korosztályos első helyet szereztünk, és a nyíregyházi Gaál Zoltán kollégánkat.

A többnapos szupermaratonokon egy csapattagnak naponta átlag 20–25 kilométert kell futnia, és ehhez jön még a mindennapi helyváltoztatás, és az a 8–10 óra, amit a kocsiiban kell eltölteni a csapattársat kísérve. Az igénybevétel a Bécs–Budapest 5 napja alatt teljesítőképesége határáig juttat egy amatőr futót. A Békéscsaba–Arad fő nehézsége pedig a minden évben menetrendszerűen érkező kánikula. Ezen a versenyen általában 35–40 fokban kell futnunk, amire a tengersík vidéken délibábozó aszfalt még rátesz egy lapáttal. Az ilyen versenyeken – a kimerültség miatt – néha a legjobb barátjával is összeveszik az ember, de életre szóló barátságok is köttetnek. Mi már rutinosan kezeljük ezeket a helyzeteket, és el sem tudunk képzelni olyan évet, hogy legalább egy szupermaratont ne teljesítsen a Paragrafuss.

– A kerékpáros teljesítményed specialitása az ún. „megyekör”. Mit is jelent ez pontosan, és hogyan kapcsolódik az ügyészséghez?

– Még 1999-ben Berczi Norberttel találtuk ki a megyekört. A szabály egyszerű: a megyeszékhely ügyészségéről indulva – az adott megyében lévő összes helyi ügyészséget érintve – körbetekerni a megyét. Az első kört még ebben az évben, Békés megyében, a te nélkülözhetetlen segítségével teljesítettük. Azt követően Pest megyét egy barátommal tekertem körbe, de az utóbbi években már Gaál Zoltán, Szendrei Szabolcs és

a profi kísértő szerepét betöltő Mészáros Attila (ugyancsak nyíregyházi ügyész kolléga) társaságában rójuk a köröket. Voltunk már Szabolcs-Szatmár-Bereg, szakadó esőben Hajdú-Bihar, Nógrád és Komárom-Esztergom megyékben. A következő kört Heves megyében tesszük meg. Ezek a megyekörök 180–350 kilométer hosszúságúak, minden ügyészségen megállunk, váltunk egy pár szót az ott dolgozó kollégákkal, eszünk a nekünk celebrált finomságokból, a csodálkozó tekintetekre röviden elmondjuk, mennyit is tekertünk addig, és még mennyi van hátra, aztán egy körbélyegző és egy szignó a térképünkre, majd egy fotó az ott dolgozókkal, és megyünk tovább. Magától értetődően a még hiányzó összes megyét is körbe akarjuk tekerni. Aztán még van egy olyan terv is a fejemben, hogy letekerünk egy országgört, amely az összes ügyészséget érintené. Nagyjából kiszámoltam, kb. 3300 kilométer, amely 15 nap alatt teljesíthető lenne. Egy másik elképzelésem szerint az ország két egymástól legmesszebb lévő ügyészségét kellene folyamatos tekeréssel összekötni. Gondolom ez Lenti és Kisvárdra lenne.

Itt kell megemlítenem, hogy a kollégáim, Zoltán és Szabolcs ezelőtt 4 évvel még csak futballozgattak, normálisan fel sem tudtak szállni egy kerékpárra. Ma már mind a ketten – egyre jobban – triatlonoznak. Tavalay a Fadd-Dombori Triatlon Fesztiválon először rendezték meg a Borvidékek Triatlon Váltóversenyét, ahol bánatunkra nem bort inni, hanem triatlonozni kellett. Mi a csongrádi borvidék képviselőként versenyeztünk, és – a szekszárdi borvidéket megelőzve – az első helyet szereztük meg. A verseny után már volt mire és mivel koccintani.

– Mi az, ami ennyi hosszú próbatétel mellett még belefér az idődbe?

– Az utóbbi években elkezdtem sífutni. Egyre jobban belegabalyodok ebbe a sportba is, olyannyira, hogy idén februárban Skalkán, Körmöcbánya fölött teljesítettem életem első sífutó maratoniját. Mondanom sem kell, hogy Szabolcs és Zoltán is sífut már, és azt tervezgetjük, hogy két év múlva elutazunk Európa leghosszabb és legnagyobb műltra visszatekintő egynapos sífutó versenyére, a 93 kilométer hosszú VASA-LOPPETRE, amelyet Svédországban rendeznek meg minden év márciusának első vasárnapján.

Miközben újraolvastam Pap István kollégánk embert próbáló, szenvedélyes teljesítményeinek krónikáját, eszembe jutott, hogy 2000-ben az Őrségben, egy kis tó mellett találkoztunk. Ő természetesen kerékpárral tette meg azt az utat, amit mi autóval, és rövid üdvözlés után belevetette magát a vízbe. Elbúcsúzni már nem volt alkalmunk, mert amikor mi két óra múlva elindultunk a szállásunk felé, István a tóban – mint egy óriási medencében – még mindig rendíthetetlenül rótt a köröket.

HEVES MEGYE ÜGYÉSZSÉGEI

(Dr. Misi Lászlóval, a Heves Megyei Főügyészség
főügyész-helyettesével beszélgettünk)

„A városok nem könyvek-e, szép képeskönyvek,
amelyekben megláthatjuk őseinket?”
(Anatole France)

Vörösmarty híres sora, miszerint „A múltat tiszteld, s a jelent kösd a jövődökhöz”, Eger esetében különösen igaz. A város fölött elmúlt századok az irodalomnak köszönhetően ugyanis nem váltak köddé: Eger történelmi múltja kihatással van jelenére. A városról többünknek az iskolai kötelező olvasmány, az *Egri csillagok* jut eszünkbe, vagyis a Nagy Könyv, amely 2005-ben elnyerte a Top 100-as listán a *Magyarország kedvenc regénye* címet.

Talán azt már kevesebben tudják, hogy *Apor Elemér*, a sokat megélt bölcs író, egri polgár lévén, a *coleur locale*-nak megfelelően, a helyi dokumentumok – XVI. századi levelek, hivatalos iratok és elmélkedő vallomások – segítségével feldolgozta *Dobó István* alakját. Így született meg a híres várkapitányról a biográfiai dokumentumnak is felfogható, regényes életrajz, a *Feje fölött a pallas árnyéka*.

A kitűnő irodalmi alkotások ismeretében nehéz bármit is írni Eger múltjáról. Talán azért is, mert a letűnt századokba, történelmi korszakokba történő visszatérés olyan témaköröket juttat eszünkbe, amelyek korábbi egyoldalú tanulmányaink miatt egyszerre lehetnek parttalanul frázisszerűek, semmitmondóak és ugyanakkor nosztalgikusak is. Így nem marad más, mint a jelenben a külső megfigyelés, vagyis mindaz, amit az odautazó lát, hall, érez és tapasztal.

Amikor Egerbe utazunk, a barokk hangulatot árasztó kis utcákon keresztül kijutunk a város főterére, a Dobó térre, ahol két híres épület áll, a Minorita templom és a Városháza. A Hild József tervei

alapján épült Főszékesegyház, az egri Bazilika a város díszterén, a Pyrker téren található. (A teret egyébként a székesegyház építése idején hivatalban lévő egri érsekről, Pyrker Jánosról nevezték el.) Az ország második legnagyobb bazilikája hatalmas és gyönyörű freskóival a városba vonzza a turistákat. Az egyházmegye híres könyvtárában őrzik Mikes Kelemen eredeti rodostói leveleit.

Európa legészakibb minaretjéhez „szédítő” csigalépcső vezet. A csodált Török fürdő pedig radioaktív gyógyvizével Ferzan Ozpetek első filmjének, a Hamamnak a hangulatát idézi.

Aki a nehéz munka után betér a fürdőbe, a keleties varázs hatására hamarosan ellazul, mert miközben a víz bebalzsamozza fáradt végtagjait, a hely különleges, szinte poétikus hangulata tudatára is kihat. Város a város alatt: a kazamaták sziklába vájt folyosói érdekes látványt nyújtanak.

2005-től működik a városban az Esélyek Háza; ennek működése még sohasem volt annyira időszerű, mint mostanában, hiszen nap mint nap halljuk a hírekben, hogyan tesznek polgártársaink másokkal szemben hátrányos megkülönböztetésre utaló kifejezéseket, és a gyűlöletbeszéd hogyan mérgezi életünket. Talán Egerben az intézmény munkatársainak segítségével elősegítik az esélyegyenlőség megvalósulását. A város festői környezete pedig egy kis időre feledteti az ország mindennapjainak valóságát. A Heves Megyei Főügyészség a saját hatáskörében és illetékességi területén sokat tesz azért, hogy a jogszabályok realizálódjanak, és a jogsértések ne maradjanak elkendőzetlenül.

Misi László főügyész-helyettes úr volt a segítségünkre abban, hogy a megye s ezen belül is az ügyészség, illetve ügyészségek életét érintő számos kérdés felszínre kerüljön.

Misi László elmondta, hogy a megyében csökkent a bűnözés, és a felderítési, valamint a váderedményszerű mutatók is jobbák az országos átlagnál. Persze a statisztikai adatok a megye egészére vonatkoznak, de az egyes városokra és falvakra kivetítve nem mindig igazak. Míg vannak olyan helyek (Eger, Gyöngyös, Hatvan, Füzesabony, Lőrinci), ahol csökkent a bűnözés, ugyanakkor akadnak olyanok is, ahol éppen fordítva, emelkedett. (Heves, Pétervácsár, Bélapátfalva, Kisköre)

A megye lakosságát, annak köz- és biztonságérzetét a leginkább és legközvetlenebbül az erőszakos és garázda bűncselekmények befolyásolják. Szerencsére ezen a területen is jelentősen csökkentek a bűnözésre vonatkozó statisztikai adatok.

A nyomozás eredményességének mutatója a Heves Megyei Rendőr-főkapitányságon a legkedvezőbb. Az ismeretlen tetteses felderítési arány ugyancsak itt a legjobb, magasan az országos átlag fölött van.

A nyomozások időszerűsége viszont kismértékben romlott, s ennek oka főleg a nyomozó hatóságoknál kereshető; ugyanakkor azt is el kell mondani, hogy az ügyészi eszközök és lehetőségek is gyakran kihasználatlanok maradnak.

Az Egri Nyomozó Ügyészség munkaterhe az elmúlt évben csökkent. Talán ennek is köszönhető, hogy az ügyek többségét 60 napon belül befejezték, és 1 éven túli eset nem is fordult elő.

A megyén belül az ügyészség vádhatósági tevékenysége jónak mondható. A vád törvényes voltát az elmúlt évben egyszer sem kérdőjelezték meg a bíróságok.

Az előzetes letartóztatásban lévő terhelteket és a jogerősen elítélteket a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben helyezik el. Szerencsére az intézet zsúfoltsága jelentős mértékben csökkent. A Magyar Helsinki Bizottság képviselői több esetben tartottak civil megfigyelést a megyei fogdában, és az ellenőrzések folyamán hiányosságot nem tapasztaltak. A hivatalból történő ellenőrzéseknél sem került felszínre intézkedést igénylő, komoly szakmai hibára utaló jel.

A sértetti jogok érvényesítése viszont a megyében sem tökéletes. A károk megtérülése, illetve megtérítése, valamint a vagyoni hátrányok csökkentése, bár része a bűnmegelőzési stratégiának, továbbra is az elhanyagolt területek közé tartozik. Az igazságszolgáltatás tekintélyének megóvása érdekében további erőfeszítéseket kell tennünk. Talán a január 1-jétől működő új jogintézmény, a közvetítői eljárás valóban alkalmas lesz arra, hogy a sértett érdekeit is figyelembe vegye.

A megye életének megismerésén túl a látogatás további célja a mediáció elméleti és gyakorlati kérdéseinek alapos megvitatása volt. A szakmai értekezleten, az ügyészeken kívül bírák, pártfogó felügyelők és nyomozók is részt vettek.

Az elméleti felvetések közül talán az egyik legfontosabb kérdés volt, miszerint van-e helye ennek az új jogintézménynek a hagyományos büntetőeljárás berkein belül. Ma már semmiképpen sem lehet vita tárgya, hogy a hagyományos eljárás megnyitja-e kapuit bizonyos resztoratív törekvések előtt, hiszen számos európai dokumentum erre kötelez bennünket.

A tanácskozás alatt felmerült továbbá, hogy a hazai közvetítés megfelel-e az európai mediáció elvárásainak. Ez a kérdés adott a legtöbb vitára okot a jelenlévők között, mert elhangzott, hogy a magyar közvetítői eljárás nem igazi mediáció. Szervesen illeszkedik a hagyományos büntetőeljárás folyamatába, és több hasonlóságot mutat a diverziós eljárási formákkal. Ennek ellenére, abban egyetértettünk a jelenlévőkkel, hogy ezt az új formát, bárhogyan is nevezzük, alkalmazni kell akkor, amikor ennek a jogszabályi feltételei fennállnak.

Örvendetes tény, hogy a látogatás, illetve a tanácskozás után a megyén belül nagymértékben növekedett a közvetítői eljárásra utalt ügyek száma.

A vita folyamán gyakorlati kérdések is felmerültek. Többek között az is, hogy az ittas járművezetés alapeseténél nem terelhető el a büntetőeljárás, a súlyosabban minősülő tényállásoknál viszont igen, attól függően, hogy van-e a bűncselekménynek sértettje. Ez további két kérdést vet fel: egyrészt, hogy bizonyos bűncselekményeknél nem mindig lehet megállapítani, hogy ki a sértett, másrészt pedig, hogy a súlyosabban minősülő eseteknél a terhelt kedvezőbb pozícióba kerülhet.

További jogalkalmazási kérdés, hogy az eljárás melyik szakaszában kerülhet sor erre az új intézményre. Abban mi is egyetértettünk a bírakkal, hogy a másodfokú eljárásban már nem lehet az ügyet mediációra utalni.

Mivel az eljárás folyamán csak egyszer kerülhet sor erre a formára, további kérdésként merült fel, hogy kell-e a vádiratban utalni arra, hogy az ügyész már ezt alkalmazta, avagy elegendő, ha az egyéb iratokból ez kiderül. A bírák szerint az ő munkájukat megkönnyítené, ha a vádirat is tartalmazná ezt a tényt.

A terhelt beismerő vallomásánál arról vitatkoztunk, hogy annak teljes körűnek kell-e lennie, vagyis a tények beismerése mellett a bűnösség elismerését is magába foglalja.

A tanácskozásról készült részletes beszámoló az Ügyészek Lapja következő számában lesz olvasható.

BESZÁMOLÓ A GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGVÉDELMI SZAKTERÜLETI ÜGYÉSZEK ORSZÁGOS SZAKMAI KONFERENCIÁJÁRÓL

A Legfőbb Ügyészség Gyermek- és Ifjúságvédelmi Osztályának szervezésében került sor 2007. május 8-án a gyermek- és ifjúságvédelmi szakterületi ügyészek országos szakmai konferenciájára.

Dr. Kovács Tamás legfőbb ügyész megnyitó beszéde után, a konferencia első felében a Legfőbb Ügyészségen dolgozó ügyészek tartottak előadást. Először dr. Lajtár István értékelte az ügyészség gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységét, a szakterület helyzetét és feladatait. Ezt követően dr. Dévaj Hedvig a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás időszerű jogalkalmazási kérdéseiről beszélt, majd dr. Laczkovics Mária a szakterületi törvényességi felügyeleti tevékenység ellátásával kapcsolatos tapasztalatokat tárta a hallgatóság elé.

A déli szünet után az Igazságügyi Hivatal főigazgatójának előadása következett. Dr. Hatvani Erzsébet témája egyrészt az Igazságügyi Hivatal feladatkörébe tartozó szakmai területek munkájának bemutatása volt, másrészt pedig a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlása. Dr. Katonáné dr. Pehr Erika, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium főosztályvezetője a gyermek és ifjúságvédelem helyzetének aktuális kérdéseit vetette fel, miután bemutatta a szakterület jogszabályi hátterét és a gyámügyi igazgatás rendszerét.

A konferencia utolsó előadója az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumból jött. Dr. Soós László főosztályvezető a büntetőjogi kodifikáció aktuális kérdéseiről beszélt.

Az előadások után érdekes és hasznos szakmai vitára került sor.

Az elhangzott előadások szerkesztett változata az Ügyészek Lapja 6. számában lesz olvasható.

BÜNTETŐ- ÉS KRIMINÁLPOLITIKA, ILLETVE BÜNTETŐJOG-ALKOTÁS MAGYARORSZÁGON 1993-2003. KÖZÖTT – III. RÉSZ

Btk.MII.

A büntetőtörvény következő átfogó reformját a Btk.MII. hajtotta végre. Hatályba lépése 1999. március 1-jén történt, mintegy hat évvel a Btk.MI. hatályosulását követően. Ebben a hatéves időtartamban olyan társadalmi és közbiztonsági folyamatok zajlottak Magyarországon, amelyek jelentősen próbára tették a jogalkotó szakmai felkészültségét is. Lezajlott a privatizáció, és kialakultak a szabadpiac működésének feltételi. E két folyamat a gazdasági bűnözés addig elképzelhetetlennek tartott volumenét szabadította a társadalomra, holott a rendszerváltozás kezdetén egyenesen a gazdasági élet és működés büntetőjogi szabályozásának felszámolását tervezték, mondván: a szabad piac a maga természetes és szerves szabályozó ágenseivel kiváltja a tervutasításos gazdaság sajátjának tartott adminisztratív és büntetőjogi védelmet. Jelentősen aktivizálódtak a szervezett bűnözői körök, a korábban is létező hazai csoportosulásokat külföldiek színesítették. A korszak pregnáns jelenségei voltak a robbantások, amelyek az 1996. évtől a fővárosi és főváros-környéki mindennapok részeivé váltak. Nem túlzás azt állítani, hogy e robbantásos bűncselekmények önmagukban is képesek voltak meghatározó befolyást gyakorolni a büntetőjog-alkotásra. Ilyen körülmények között egyszerűnek és kézenfekvőnek tűnt, szinte ajánlkozott a büntetőjog szigorítása.

A Btk.MII. azonban lényegesen többet akart elérni a büntetőjogszabályok mechanikus, mennyiségi szemléletű szigorításánál. A Btk.MII. Általános Indokolása több, mint tanulságos. A jogalkotó szerint

a „[...] büntetőjoggal szembeni elvárások egyike az, hogy legyen [...] az elvárások másik része arra irányul, hogy alkalmazható legyen és alkalmazzák is.” A büntetőjognak „[...] a közvélemény által legitimálnak kell lennie, [és] találkoznia kell a *társadalom érzületével*.” A jogalkotó a Btk.MII.-t a bűnözés szigorú fellépést igénylő megnyilvánulásaira reagáló „alapvetően új rendelkezések” megfogalmazójaként látja, amely „erősíti az állam reakcióképességét.”¹ A társadalom érzületére és a közvélemény elvárására figyelő, erős hatalmi reakciókat kiváltani képes büntetőjog alkotása a szigorú büntetőpolitika egyértelmű térnyerését jelzi. Az állam megerősödő reakcióképessége valójában nem más, mint a büntetéskiszabási gyakorlat szigorodása. Vagyis nem a büntetőnormát kell szigorítani, nem elégséges az abban tartalmazott tilalom terheesebbé tétele, a norma alkalmazását kell átformálni. A Btk.MI. a bírót részben felszabadította a szocialista büntetőtörvényben megfogalmazott kötöttségek alól: nőtt a mérlegelési szabadság, felelősebbé vált az ítékezés. Mindez a Btk.MII. alkotói számára már így nézett ki: „[...] a büntetéskiszabási gyakorlat jelentősen alatta marad a törvényi felső határnak, és a büntetési tétel középértéke sem tekinthető tipikusnak [...], a büntetési tételkeretek szigorítása önmagában nem elégséges.”² A korábbi Btk. módosítások „[...] lazítottak a büntetéskiszabás törvényi kötöttségein, nagyobb teret engedve a bírónak. Téves azonban az a következtetés, hogy a jogalkotó az enyhébb elbírálásra sarkallta a jogalkalmazót.”³ A Btk.MII. nem áttolja azt állítani, hogy amiért „nagyobb hangsúlyra lett a bírói mérlegelésnek [...] enyhültek a kiszabott büntetések.”⁴ És a végkövetkeztetés: „a büntetőjog távolodni kezdett a társadalmi érzülettől.”⁵ Észlelhető, hogy a jogalkotó a büntetőjog mércéjével elfogadja a társadalmi érzületet, azaz a közvéleményt. Demokratikus berendezkedésű országokban nehéz amellet érvelni, hogy a választópolgárok közösségének akarata nem tükröződhet közvetlen és primer módon a büntetőjogban. Ugyanakkor a Btk.MII. alkotói a társadalom érzületét mindössze hivatkozási alapul használták, és nem lehetetlen, hogy éppen amiatt tették ezt, mert ezen akarat megnyilvánulása ellen aligha lehet politikai érveket felhozni. A büntetőjogi represszió erősítése kiváló eszköz egyes társadalmi problémák rövidtávon történő kezelésére: elfedésére, palástolására, megoldásuk elodázására.

A Btk.MII. saját főcélját – a társadalmi érzületre mintegy reflektálva – a jogalkalmazásnak „súlyosabb büntetéskiszabás felé történő terelésében”⁶ fogalmazta meg, annak ellenére, hogy elismerte: a büntetéskiszabási gyakorlat „nem tartozik az állami büntetőpolitika befolyása alá.”⁷ A terelés eszközéül

1 Btk.MII. Általános Indokolás

2 Btk.MII. Általános Indokolás

3 Btk.MII. Általános Indokolás

4 Btk.MII. Általános Indokolás

5 Btk.MII. Általános Indokolás

6 Btk.MII. Általános Indokolás

kínálta a jogalkotó a feltételes szabadságra bocsátás kedvezményének, a próbára bocsátás szabályainak, a büntetés-kiszabás elveinek, a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetés, valamint a halmazati és összebüntetés, továbbá a leszállás szabályainak módosítását. Ám ezen túlmenően is szigorodtak a Btk. rendelkezései. A szabadságvesztés tartamának generális minimuma egy napról két hónapra emelkedett – igaz, a Btk.MI. hatályba lépése előtti időben három hónap volt – mivel a jogalkotó szerint az egynapos generális minimum túlzottan enyhe büntetési gyakorlatot eredményezett. Emelkedett a fiatalok elkövetőket fenyegető generális minimum is: egy napról egy hónapra. A generális minimum emelése számos technikai részletszabály módosítását eredményezte: rendelkezni kellett a fogalmilag rövidebb tartamú közérdekű munka büntetés, valamint az esetlegesen rövidebb tartamú pénz fő- és mellékbüntetés szabadságvesztés büntetésre történő átváltásáról, továbbá a visszaesés definíciójáról is (kikerült a meghatározásból a korábbi elítélés minimálisan harmincnapos tartama). Szigorodott a büntetés-végrehajtás is: bővült a főszabályként fegyház fokozatban letöltendő szabadságvesztés büntetések köre. Bővült a feltételes szabadságra bocsátás kedvezményétől törvényileg elzárt elkövetők köre is: elesett e kedvezménytől az, aki legalább a generális minimumnak megfelelő időtartamot nem állotta ki; továbbá a bűnszervezet tagja, a többszörös visszaeső és a háromévi vagy súlyosabb fenyegetettségű cselekményt üzletszerűen, vagy bűnszövetségben elkövető személy is. E három utóbbi elkövetői kör tagjai esetében a szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztése is kizárta.⁷ A jogalkotó szerint a szigorítást mind „az elkövetett bűncselekmény jellege, [mind pedig] az elítélt életvezetése”⁸ indokolja. Vagyis a Btk.MII. elmozdult a tetтарыos büntetés elve irányából a tettes-büntetőjog felé. Szűkül a bírói mérlegelés a legsúlyosabb büntetés kiszabása tekintetében is: az életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt személy feltételes szabadságra bocsátása legkorábban húsz év, ha pedig az elbírált bűncselekmény büntethetősége nem évül el, harminc év elteltével lehetséges, szemben a korábbi, megengedőbb – tizenöt és huszonöt év közötti időtartamot író – szabályozással. Az életfogytiglani szabadságvesztésre elítéltek feltételes szabadságának tartama tíz évről tizenöt évre emelkedett. A próbára bocsátás alkalmazhatósága is szűkülte: bár minden – akár szándékos, akár gondatlan – vétség elkövetése esetén rendelkezésre állott, a büntettek körében kizárólag a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban fenyegetettek, és csak különös méltánylást érdemlő esetben maradt kiszabható. A Btk.MII. olyan új bűncselekmény-csoportot kodifikált, amely esetében a leszállást különös méltánylást érdemlőséghez kötötte. E cselek-

⁷ Btk.MII. Általános Indokolás. Az OKRI 1993-as Kriminálpolitikai koncepciója is leszögezi, hogy „a kriminálpolitikának se nem alanya, se nem tárgya a bíróság, a bíróság által végzett tevékenység.”

⁸ Részletesebben: HOLLÁN Miklós: A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét, illetve a büntetés végrehajtásának próbaidőre való felfüggesztését kizáró okok új szabályozásáról, in: Magyar Jog, 2001. 2. 101-110.

⁹ Btk.MII. Részletes Indokolás, 4.§, 3. pont

mények jellemzően kirívó súlyú, személy vagy közrend elleni erőszakos bűntettek. A különös méltánylást érdemlőséghez kötöttség vonatkozott a halmazati büntetés esetén alkalmazható enyhítésre is. Mivel a különös méltánylást érdemlőség a büntetéskiszabás legális elemévé lépett elő, annak exemplifikatív definícióját a Btk.MII. meghatározta.

A jogalkotó a feltételes szabadságra bocsátás kedvezményének egyik részletszabályaként állapítja meg a szakma által tényleges, illetve végleges életfogytiglani szabadságvesztés (TÉSZ, illetve VÉSZ) büntetésnek nevezett szankciót. A BTK.MII. formailag ebben az összefüggésben növelte a bíró szabad mérlegelésének hatókörét, ugyanis a bíróra bízta annak eldöntését, hogy mely esetben dönt úgy, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt elkövető nem részesíthető a majdani feltételes szabadságra bocsátás kedvezményében. A Btk.MII. indokolása szerint az életfogytiglani szabadságvesztéssel összefüggésben alkalmazható feltételes szabadság intézményének újrászabályozását a kedvezmény alkalmazásának szűkítése, korlátozása motiválta.¹⁰ Ugyanakkor a ténylegesen életfogytig töltendő szabadságvesztés büntetés valójában új főbüntetési nemként funkcionál, hiszen korábban, a szocialista büntetőjog korszakában is egyértelmű volt, hogy még az ilyen súlyos büntetéssel sújtott elítélt is megkaphatja a társadalomba történő visszatérés lehetőségét.¹¹ Ez többek között a Btk. büntetési rendszeréből és a büntetések céljának meghatározásából is következik. A Btk. a generálprevenció mellett a reszocializációt célzó speciálprevenციót fogadja el a szankciók céljaként.¹² Ezzel szemben egyértelmű, hogy a majdani szabadulás elvi lehetőségének előre történő és végérvényes kizárása e célokat nem tartja – nem is tarthatja – szem előtt. A TÉSZ egyedüli funkciója az elkövetővel szembeni maximális represszió, a teljes izoláció. Alkotmányosan tehát aggályos helyzet keletkezett: a Btk. büntetési céljaival ellentétes büntetési módot – valójában új főbüntetési nemet – kodifikált a jogalkotó. A társadalmi érzület nyilván diadalt ült a józan észen és a szakmai megfontolásokon.

A Btk.MII. legvitatottabb, leginkább megkérdőjelezhető értékű és érvényű rendelkezése az ún. középérték bevezetése volt. Ez a szabályozás módosította a Btk.MI. által a jogalkotó és a jogalkalmazó között kialakított kompetencia-megosztást, hiszen jelentősen szűkíteni célozta a bírói felelősséget és önállóságot. A jogalkotó a nagyobb törvényi kötöttséget a nagyobb jogbiztonság zálogának nevezte, sőt, a középértéket egyenesen olyan eszköznek látta, amely megelőzi azt, hogy az ítéldbíró „támpontok nélkül” maradjon a szabadságvesztés büntetés mértékének megválasztásánál.¹³ A középérték kiegészítő szabályává vált annak megtiltása, hogy a bíró a szabadságvesztés büntetés

¹⁰ Btk.MII. Részletes Indokolás, 5.§, 1. pont

¹¹ Ez a megállapítás természetesen kizárólag az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést (újra)kodifikáló 1971. évi 28. tvr. hatályba lépését követően érvényes.

¹² Btk. 37.§

¹³ Btk.MII. Részletes Indokolás 18.§, 1. pont

kiszabásakor figyelembe vegye a büntetés végrehajtása felfüggesztésének és a majdani feltételes szabadságra bocsátás kedvezményének lehetőségét. Mivel mindkét intézmény függ a szabadságvesztés büntetés tartamától, és ehhez igazodóan részben annak végrehajtási fokozatától, újabb jelentős pozíciót terveztek elzárni a bíró szabad döntése elől. A középértékes ítélkezés vonatkozott a leszállásra is: enyhíteni csak az eggyel enyhébb tételkeret középértékéig, nem pedig alsó határáig volt lehetséges. Kötelezővé vált a bűnhalmazat esetén a halmazatban elbírált cselekmények közül a legsúlyosabban fenyegetett tételkeretének felével történő emelése – ez korábban lehetőség volt – és a középérték természetesen halmazati büntetés esetén is irányadó volt, sőt, halmazati büntetés esetén a leszállás alkalmazhatósága különös méltánylást érdemlőséghez lett kötve.

A halmazati büntetéssel közeli hasonlóságot mutat az összbüntetés. A szigorítás itt nem állt közvetlen kapcsolatban a középértékkel. Az történt, hogy a Btk.MII. egyedül a „kvázi halmazati” összbüntetést tartotta fenn, mivel elismerte, hogy amennyiben elvileg mód lett volna az egymással halmazatban álló cselekmények egy eljárásban történő elbírálására, az elítélt halmazati büntetést kapott volna, ami ránézve kedvezőbb, mint az egyes büntetések együttes tartama. Az összbüntetés korábban létezett többi eseteiről a Btk.MII. azt tartotta, hogy „nincsen alap annak jogi oldalról történő igazolására, hogy a törvényesen kiszabott több büntetés folyamatos letöltése az elítéltné nézve [méltánytalanul] hátrányos volna [...] a törvényes elítélésből adódó hátrányokat az elítéltnak el kell viselnie.”¹⁴

Ehelyütt célszerű visszapillantani a Btk.MII. általános elveihez. Fő cél volt a büntetés kiszabás gyakorlatának szigorítása. Senki nem vitathatja, hogy a jogalkotó meglegelte a formailag megfelelő eszközöket: középértékes ítélkezésre kötelezés, szigorított halmazati, összbüntetési és leszállási szabályok. Mindez pedig arra való hivatkozással, hogy a büntetés kiszabás gyakorlata elszakad a társadalom érzületétől. Wiener rámutatott, hogy a tételkeret alsó harmada szolgál a tipikus cselekmények elbírálására, mivel a felső harmad, illetve a maximum az adott cselekményfajtán belül a kirívóan súlyos eseteket fedi le. Ehhez képest a középérték a tipikus és kirívó között elhelyezkedő cselekményekre vonatkozik, de semmiképpen sem az átlagra.¹⁵ A középértékes ítélkezési szabály hatására ténylegesen szigorodtak a szabadságvesztés büntetések, és nőtt a börtönépesség.¹⁶ A középérték előírása bevallottan újraírni szándékozta a jogalkotás és a jogalkalmazás kompetenciaköreinek elhatárolását. A meglepően paternalista módon viselkedő állam szorosabban akarta fogni az ítélőbírák kezét.

¹⁴ Btk.MII. Részletes Indokolás 25.§, 2. pont

¹⁵ Bárd Károly – Gellér Balázs – Ligeti Katalin – Margitán Éva – Wiener A. Imre: Büntetőjog – Általános Rész, KJK, Budapest, 2002., 211. oldal.

¹⁶ Az ítélkezési gyakorlat szigorodása és a börtönépesség egyes összefüggéseit a tanulmány mellékletében elhelyezett grafikonok szemléltetik.

Megdőlni látszott az a bizalom, amit a Btk.MI. a büntető igazságszolgáltatás szereplőibe helyezett: újra a jog alkotója akarta meghatározni a büntetőjog alkalmazásának fő irányát is. A jogalkotó azonban adós maradt annak meghatározásával, hogy az enyhébb büntetéskiszabási gyakorlat – a Btk.MII. megközelítésében a túlzott szabadság káros következménye – konkrétan kinek az érdekeit sértette, kik azok a személyek, akiknek az érzületével ellentétes, és a büntetőjog kodifikálásakor mennyiben lehet rájuk hagyatkozni. Nem tisztázódott, hogy a társadalmi érzület mennyiben autentikus forrása a büntetőjog-alkotásnak. Nem állítom, hogy a Btk. MII. a zéró tolerancia elvét követte volna. Sokkal inkább a növekvő és kontrollálhatatlannak tűnő bűnözés miatt kialakult társadalmi frusztrációt igyekezett kanalizálni.

Egyértelmű, hogy a Btk.MII. vezérfonala a tételkeret közép mértékéhez igazodó büntetéskiszabás kötelezővé tétele volt. Minden más, eddig ismertetett szabálya ennek következetes érvényre juttatását szolgálta. Ugyanakkor a Btk.MII. további rendelkezéseket szigorított az Általános Részben: bővült a kötelezően elkobzás alá eső tárgyak köre, majd egy 2000. január 1-jén hatályba lépő rendelkezése kizárta a próbára bocsátás lehetőségét a tárgyalásról lemondásos eljárás keretében. Módosultak, bővültek az ekkor még mellékbüntetésként létező vagyonelkobzás alkalmazásának esetei is.

Bár a Btk.MII. szakította a Btk. Különös Részében írt tételkeretek mechanikus szigorításának gyakorlatával, megtalálta a módját annak, hogy az egyes bűncselekmények fenyegetettségét szigorítsa. A generális jellegű módosítások számos, elsősorban a széles értelemben tételezett közrend körében értékelte tényállás fenyegetettségét szigorították, illetve további magatartások kriminalizálásával írtak elő fokozott üldözést (pl.: vesztegetés és befolyással üzérkedés nemzetközi kapcsolatban; közveszély okozása; visszaélés robbanó anyaggal, robbantószerrel, lőfegyverrel, lőszerrel és nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel; visszaélés teljesítmény fokozó szerrel stb.). Szigorodott, illetőleg további magatartásokat kriminalizált több, az ember személye mint jogtárgy egyes megnyilvánulásait védő tényállás (Pl.: kiskorú veszélyeztetése, erőszakos nemi erkölcs elleni cselekmények, emberkereskedelem stb.). Tovaható jelentősége azonban csak az emberölés és a kábítószerrel visszaélés bűncselekmények újraszabályozásának volt. Az emberölés büntetetté a Btk.MII. annyiban módosította, amennyiben a gyermekek és a kiskorúak fokozott védelmére hivatkozással újabb minősített esetként pönalizálta a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés büntetetté. A szigorítás mellett azonban szükség volt az újszülött megölése cselekmény önálló kriminalizálására, hiszen ennek hiányában a szülő nő, aki élve született magzatát öli meg, életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett minősített emberölésért felelne. Mivel ezt még a Btk.MII. sem tűzte célul, kodifikálta a Btk. 166/A.§-t, amely az újszülött megölését mint az emberölés privilegizált esetét pönalizálta. A jogalkotó maga is elismerte, hogy a privilegizálást megelőzően a büntetőjog az újszülött megölését, a szülő nő kivételes állapotára hivatkozással, a kóros elmeállapot mint büntethetőségi

akadály körében bírálta el. Ez a gyakorlat korlátlan enyhítést tesz lehetővé, és nincsen tekintettel arra, hogy az adott cselekmény alap-, vagy minősített esete valósult-e meg. Ehhez képest az emberölés privilegizálása önmagában is jelentős szigorítás, mivel ilyen módon kizárt az anya kivételes állapotának értékelése: azt a jogalkotó már megtette a privilegizáció alkalmával, tehát annak újabb figyelembe vétele a *ne bis in idem* parancsába ütközik. Ugyanez vonatkozik az enyhítő szakasz felhívására is: annak érvényességét a kétszeri értékelés tilalma leronthatja. A Btk.MII. indokolása természetesen mélyen hallgat a megváltozott szabályozás ilyen természetéről, azt a látszatot keltve, hogy a büntetőjogi értékelés során egyszerre vette figyelembe a gyermekek fokozott büntetőjogi védelmének szükségességét és a szülő nő kivételes, tudatszűkült, a beszámítási képességre ható állapotát. Az emberölés minősítő rendszerének módosítása további problémát vet fel a nem önálló tettesség dimenziójában. Bár a jogalkotó nagyon helyesen ismerte fel, hogy a gyermekek fokozott büntetőjogi védelmének nem a szülő nő és elveszületett magzata összefüggésében kell biztosítani – ennek az összefüggésnek a büntetőjogi olvasata az imént írt privilegizált eset –, felborult az újszülött megölésében a szülő nőn segítő személy felelőssége. Ha ugyanis a szülő nő nem önálló, hanem társtettese a cselekménynek, illetve abban az esetben, ha a szülő nőt más elkövető bűntja fel, vagy részére bűnségeit nyújt, a nem önálló tettes elkövető az emberölés minősített esetéért felel. Ez abból következik, hogy a privilegizált tényállás deliktum proprium, annak megállapíthatóságához tehát speciális alany szükséges. E specialitás egyedül a szülő nőben érhető tetten. Természetesen a gyermekkorú sérelmére elkövetett emberölés minősített esetként történő kodifikálását megelőzően sem volt mód a szülő nőtől különböző, nem önálló tettes elkövető cselekményét a kóros elmeállapot keretében értékelni. A Btk.MII. szabályozását megelőző gyakorlat a kóros elmeállapot értékelésekor ugyanazt a specialitást honorálta, amelyet a Btk.MII. privilegizált, így az ugyanúgy nem volt a szülő nőn kívül más személyre vonatkozatható. Csakhogy a korábbi szabályozás hatálya alatt a nem önálló tettes elkövető nem minősített, hanem alapeseti emberölés miatt felelt. A Btk.MII. újítása tehát nem egyedül a szülő nő felelősségét szigorította, hanem az őt esetlegesen segítő személyét is. Emiatt a cselekmény önálló tettese és annak egyéb elkövetője tényleges büntetéssel fenyegetettsége adott esetben fordítottan aránylik felelősségük (bűnösségük) mértékéhez. Ez nagymértékben kikezdi az egyéniesítésen alapuló, a tett súlyához és a bűnösség fokához igazodó, arányos büntetés jogállami követelményét.

A Btk.MII. a maga nemében következetes és célorientált jogalkotást hajtott végre. Saját, szigorú kriminálpolitikai felfogását maximálisan érvényre juttatta, minden ehhez szükséges és indokolt eszközt igénybe vett. E megállapítás nem elismeri a jogalkotó potenciálját, inkább jelzi a kriminálpolitika megfogalmazóinak elszántságát. Ez az erős elszánás nem habozott szembeszállni a jogállami büntetőjog követelményeivel saját céljai érvényesítése során.

(Folytatás következik)

TÉNYEK A GLOBÁLIS KLÍMAVÁLTOZÁSRÓL ÉS A KÖRNYEZETVÉDELMI SZABÁLYSÉRTÉSI JOGRÓL

Globális klímaváltozás

Számunkra a világméretű fölmelegedés távolinak, megfoghatatlannak, hihetetlennek tűnik. A változások távoli tájakon történnek. Ugyanakkor nap mint nap különféle híreket olvashatunk az éghajlat átalakulásáról:

A klíma gyors és radikális változását, ennek nemzetbiztonsági vonatkozásait a Pentagon is tanulmányozza. Az amerikai hadügyi tárca azért kezdett el foglalkozni ezzel a kérdéssel, hogy tisztázza a környezeti változások homályos kérdéseit, ugyanis a globális felmelegedés egyik következménye lehet az atomhatalmak viszonyainak átrendeződése. Előrejelzésük szerint a felmelegedés káros hatásai miatt az éghajlati fordulat 2010-ben elkezdődhet, és tíz év múlva jégkori éghajlati viszonyok uralják majd a Földet, a termőföldek kiszáradnak, Európában szibériai hőmérséklet lesz, a túlélés érdekében óriás nemzetszövetségek alakulnak. A változások középpontjában a Golf-áramlat áll, amely az Egyesült Államok keleti részét és az észak-európai területeket látja el meleg levegővel oly módon, hogy a trópusi térségekből meleg vizet szállít Skandináviáig, itt megszabadul a hőjétől, a hideg víz lesüllyed a tenger fenekére, és visszafordul. A jövőben bekövetkezhet a leállása, ugyanis a klíma melegedése következtében a sarki gleccserekből származó olvadó víz és a nagymennyiségű esőzés főlhígíthatja az áramlatot, ezáltal lecsökken a sótartalma, így nem tud lesüllyedni a tengerfenékre, és képtelen lesz továbbfolytatni az útját. A tanulmány kiter arra is, hogy minden nemzetnek ki kell alakítania

saját védelmi stratégiáját a környezeti változások vonatkozásában. /Index 2004. február 13./
 A globális felmelegedés első áldozata egy csendes óceáni, kilenc szigetből álló miniállam, Tuvalu lehet, hiszen a világ egyik legkisebb és legalacsonyabban fekvő országa. A felmelegedés hatásait a vízszint-emelkedés, a gyakoribbá váló ciklonok, az egyre pusztítóbb hullámverések és a felgyorsult parti erózió jelzi. A veszély reális voltát bizonyítja, hogy pár évvel ezelőtt a kilenc sziget egyike három ciklon hatására a tengerszint alá süllyedt. /National Geographic, 2004. februári szám/

Zágoni Miklós fizikus szerint a hurrikánok iránya is megváltozott: eddig a hurrikánok legtöbbször Afrika előtt keletkezett, mindegyik átsodródott az Atlanti-óceánon, és valahol a Karibi térségben ért partot. Aztán jött egy Vince nevű hurrikán, és megváltoztatta az elmúlt 150 év történetét: az Azúri-szigetek környékén keletkezett, nem ment át az Atlanti-óceánon és a portugál-spanyol határon kötött ki. Valószínű, hogy ez a meleg tengerfelszín miatt történt. Az Atlanti-óceán felszínén olyan meleg foltok jelentek meg, amelyek lehetővé tették hurrikánok keletkezését. Így elérheti most már egy hurrikán a Földközi-tenger medencéjét is.

Feltételezhető, hogy a Golf-áramlat lelassulása nagyobb hőmennyiséget hagy az Atlanti-óceán trópusi vidékein, ezáltal kevesebb hőmennyiség jut északra. Észak- és Nyugat-Európa egy éghajlati feszítés, ellentét közé kerül: észak hűl, a dél melegszik. Ennek következtében megnövekedhetnek az időjárási szélsőségek, nagyobb csapadékokra lehet számítani. /Kontraszt, hírTV-2005. december 4./
 David King professzor szerint több mint három fokkal is emelkedhet az átlaghőmérséklet a következő néhány évtizedben. Egy ilyen szintű felmelegedés következtében 400 millióan éheznének, kb. egymilliárd ember nem jutna megfelelő mennyiségű ivóvízhez, valamint a gabonafélék termelése is erőteljesen csökkenne. (színes. transindex.ro, 2006. április 20./

A híradásokat áttekintve arra vállalkoztunk, hogy megnézzük, melyek a tudományosan bizonyított tények a klímaváltozással kapcsolatban.

Az ENSZ Klímaváltozási Kormányközi Testülete /Intergovernmental Panel on Climate Change/ egy olyan tudósokból álló csoport, amelynek többek között az az egyik feladata, hogy a klímaváltozással kapcsolatosan tudományos konszenzust alakítson ki, és ezt közzé tegye. Utolsó értékelő jelentésük 2001-ben készült el.

Tudományos megállapításai a következők:

A megfigyelések együttesen egy melegedő világról számolnak be. A globális átlaghőmérséklet a XX. század során 0.6 + - 0.2 fokkal emelkedett.

Műholdas adatokkal alátámasztható, hogy tíz százalékos csökkenés mutatkozik a hóborítottságban az 1960-as évek óta. Megfigyelhető a hegyi gleccserek visszahúzódása a nem-sarki régiókban. Valószínű, hogy negyven százalékos csökkenés történt az Északi-Jeges-tenger jégvastagságában.

A globális átlagos tengervízszint 0.1 és 0.2 méter között emelkedett.

A széndioxid légköri koncentrációja 31 százalékkal nőtt 1750 óta. Megállapítható, hogy az elmúlt húsz év emberi eredetű széndioxid kibocsátásának háromnegyede a fosszilis tüzelőanyagok elégetéséből származik. A többi elsősorban a földhasználat változásából ered, leginkább az erdőirtásból. Erőteljes érvek bizonyítják, hogy az elmúlt ötven évben megfigyelt melegedés legnagyobb része az emberi tevékenységnek tulajdonítható. A melegedés nagyobbik része valószínűleg az üvegházgáz-koncentráció növekedéséből származik.

A jelenlegi előrejelzések nem jósolják a tengeri melegvízkörzés teljes leállását 2100 előtt, azonban ezután egy teljes, és esetleg visszafordíthatatlan leállás következhet be.

Az egyes területeket érintő éghajlati változások máris hatással voltak a világ sok részére: az emberi társadalmat érintette az áradások és a szárazságok növekvő gyakorisága, s a természeti rendszerek, mint a korallok, a gleccserek, trópusi erdők, sarki ökoszisztémák ki vannak téve a klímaváltozás veszélyeinek. Kedvezőtlen változások várhatók a folyók áradásaiban, a vízhozamban, az élelmiszer-biztonságban, a halászatban, az egészségügyben, valamint a biodiverzitásban. <http://hps.elte.hu/~zagoni/wmo2.htm/> A Magyar Tudományos Akadémia, illetve a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium elindított egy kutatási projektet 2003 márciusában a hazai klímapolitika tudományos megalapozása érdekében. A változás-hatás-válaszok kulcsszavak kezdőbetűiből összeálló Vahava egy olyan program, amely a klímaváltozás hazai hatásait és az erre adott válaszlehetőségeket tárja fel.

A kutatás célja az volt, hogy elemezze az időjárás-változási tendenciák élővilágra gyakorolt hatását, vizsgálja a földhasználat változásainak éghajlati következményeit, meghatározza az árvíz- és belvízvédelmi stratégiákat, kidolgozza a vízkárelhárítás céljait szolgáló fejlesztési és védekezési feladatokat. A kutatás három éve alatt tudományos szintűen, szakértői tanulmányokkal, konferenciákkal készültek a szakemberek. Nem arra törekedtek, hogy új kutatási eredményeket mutassanak fel, hanem a meglévő adatokból egyfajta szintézist készítsenek.

A Vahava a figyelemfelkeltő felkészülésre és az alkalmazkodás tudományos alapjainak kidolgozására fektette a hangsúlyt.

Előrejelzésük szerint Magyarországon – hosszú távon – fokozatos felmelegedés, a csapadék mennyiségének csökkenése és a szélsőséges időjárási események gyakoriságának, valamint intenzitásának növekedése várható.

A 2006 márciusában elkészült zárójelentés összefoglalja az éghajlatváltozás hatására esetlegesen bekövetkező extrém környezeti események kedvezőtlen hatásait, az ehhez való alkalmazkodás nemzeti stratégiájának főbb elemeit, a jövőre vonatkozó intézkedési javaslatokat, amelyekkel a károk megelőzhetőek és enyhíthetőek.

Célravezető lenne, ha mielőbb elkészülne az ország klímapolitikája. Egyrészt időben fel kell készülni a globális klímaváltozás lehetséges hatásaira és feltételezhető káros következményekre, másrészt

végletes környezeti jelenségek és folyamatok (árvizek, belvizek, aszályok, szélviharok, hőség hullámok, korai és késői fagyok, jégesők, síkos úttestek és özönvíz szerű zivatarok stb.) biztosan előfordulnak a jövőben is. Ezek jelentős környezeti, valamint gazdasági károkat, illetve egészségügyi és szociális problémákat okoznak, amelyeket megelőzni, mérsékelni szükséges.

Szükséges egy átfogó hazai klímapolitika, melyet két kulcsszó jellemez. Egyrészt az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése. Másrészt a szélsőséges környezeti eseményekkel való aktív együttélés, azaz a hozzájuk való alkalmazkodás. Egyebek között a természetvédelem, a vízgazdálkodás, az energiapolitika és a közlekedés területén.

A Vahava projekt javasolja, hogy az Országgyűlés fogadjon el egy határozatot a hosszú-távú kibocsátás-szabályozással és alkalmazkodással is foglalkozó Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiáról.

A környezeti problémák hazai megítéléséről a WWF Magyarország és a Cognitive Kft. Ökobarométer 2005 című kutatás számol be. A lakosság egyötöde katasztrofálisnak tartja a hazai és/vagy globális környezetünk állapotát, további ötven százalékuk pedig súlyosan problémásnak minősíti.

A leginkább fenyegetőnek tartott környezetkárosító tevékenységek a tankhajók elsüllyedése, a vegyi üzemek tevékenysége és a szemetelés. Mindez azt jelzi, hogy a lakosság a média által reflektorfénybe állított környezetkárosító események súlyát érzékeli a legjobban.

A lakosság lassanként kezd tudatára ébredni a saját maga által okozott környezeti károknak. A fenyegető tényezők sorában a műanyag flakonok/tasakok, valamint a hajtógáz dezodorok emelkednek ki. A környezet- és természetvédelem érdekében az emberek cselekedni is hajlandóak, nevezetesen: kevesebb elektromos áramot használni, takarékoskodni a vízzel, takarékoskodni a melegvízzel, az energiatakarékos készülékeket részesíteni előnyben, valamint tömegközlekedési eszközökkel utazni. A felsorolásból látszik, hogy a hajlandóság csak néhány területre koncentrálódik, mert hiányzik még az átfogó környezettudatos gondolkodás.

Környezetvédelmi szabálysértési jog

A szabálysértési jog területén nemcsak a statisztikai számbavétel hiányzik, de nem folyik rendszeres kriminológiai kutatás sem. Ennek hiányában arra vállalkoztunk egy kutatás keretében, hogy képet kapjunk a környezeti szabálysértésekről. Papp László a szabálysértés és a bűncselekmény fogalmának elemeit hasonlította össze (emberi magatartás – társadalomra veszélyesség – bűnösség – büntetendőség szempontjából), és egy elkülönítési szempontot talált, nevezetesen a társadalomra veszélyességnek a kisebb mértékét.¹

¹ Papp László: Dekriminalizáció és a magyar szabálysértési jog. Állam és Igazgatás, 1983. 10., 906.o.

Így ha a szabálysértésekre a bűncselekmények oldaláról tekintünk, azt láthatjuk, hogy a szabálysértési jog által szabályozott normaszegések csekély jelentőségűek, kisebb mértékben veszélyesek a társadalomra, mint a bűncselekmények. Ennek alapján a szabálysértéseket hasonló szempontok alapján vizsgáltuk meg mint a bűncselekményeket. A kutatás során többek között megnéztük, hogy mely szabálysértéseket követik el a leggyakrabban, kik valósítják meg ezeket a cselekményeket, valamint az eljáró hatóság által kiszabott büntetéseket, intézkedéseket, a szabálysértési cselekmények megvénykénti megoszlását, a konkrét elkövetési helyet, az elkövetési magatartásokat.

Nyolc megye (Baranya, Bács-Kiskun, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron, Heves, Komárom-Esztergom, Szabolcs-Szatmár-Bereg), illetve a főváros három évet felölelő és 14 tényálláshoz kapcsolódó iratanyagát tekintettük át.

Összesen 699 ügyet elemeztünk, melyeket 679, ismertté vált, eljárás alá vont személy követett el. A rendelkezésre álló iratokból megállapítottuk, hogy az esetek nagy százalékában nem került sor büntetőeljárásra, azaz a cselekmények nem érték el a büntetőjogi értékelés határát.

Az eljárás megszüntetésével zárult ügyek többségében környezetvédelmi és természetvédelmi szabálysértés miatt indult eljárás.

Következzen néhány konkrét példa az ilyen típusú ügyekből. Környezetvédelmi szabálysértés miatt indult eljárás akkor, amikor egy Kft., felhívás ellenére, elmulasztotta megkötni a hulladék elszállítására vonatkozó kötelező közszolgáltatási szerződést. Ez a cselekmény nem minősült szabálysértésnek, ezért nem került sor az eljárás lefolytatására. Az elkövető kilitének hiánya miatt került sor az eljárás megszüntetésére, amikor a szennyvízcsatorna hálózatba engedély nélkül és szabálytalanul valaki gyümölcsavakat juttatott, a szennyvízcsatorna hálózat eldugult, és a kiömlő szennyvíz a halastóba jutott, veszélybe sodorva ezzel a halastó élővilágát. Szintén az előző okból kifolyólag szüntették meg a természetvédelmi szabálysértés miatt indult eljárást akkor, amikor védett természeti területen engedély nélkül tüzet gyújtottak, és ennek következtében 0,5 hektár védett gyepterület károsodott.

A nyomozás megszüntetéssel vagy megtagadással zárult ügyekben általában lopás, környezetkárosítás, természetkárosítás miatt indult meg a büntetőeljárás.

Leggyakrabban a természetvédelmi, környezetvédelmi és növényvédelmi szabálysértés valósult meg. Az eljáró hatóság által természetvédelmi szabálysértésnek minősített esetekben legtöbbször a cselekményű ügy követtek el, hogy a természetvédelmi hatóság engedélyéhez vagy szakhatósági hozzájárulásához kötött tevékenységet engedély vagy szakhatósági hozzájárulás nélkül, vagy az engedélytől, szakhatósági hozzájárulástól eltérő módon végeztek vagy végeztették, illetőleg bejelentési kötelezettségüknek nem tettek eleget. Az ügyek kiemelkedő hányadában természeti területen – beleértve a védett természeti területet is – a természetvédelmi célokkal össze nem egyeztethető tevékenységet folytattak.

A természetvédelmi szabálysértések nagy részét Tolna, Borsod, Baranya megyében és a fővárosban követték el.

A konkrét elkövetési helyet tekintve leginkább védett és fokozottan védett természeti területen történt a szabályszegés, ugyanis az emberek nincsenek tisztában egy terület védett minőségével, illetőleg nem tudják, hogyha itt tartózkodnak, milyen szabályok kötik őket.

A legtipikusabb elkövetési magatartások is ezt a megállapítást támasztják alá. Ezek a következők voltak: fokozottan védett természeti területen való tartózkodás, védett természeti területen való horgászás, erre feljogosító okmányok nélkül, védett természeti területre gépkocsival való behajtás engedély nélkül, védett területen fakivágás, védett madár engedély nélküli birtokban tartása, védett természeti területen tiltott helyen való tartózkodás.

A környezetvédelmi szabálysértések többségét Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod és Győr-Moson-Sopron megyében valósították meg.

A környezetvédelmi szabálysértések általában olyan anyagok (pl. műanyag, réz, textil) égetésével valósulnak meg (sokszor a házhoz tartozó udvaron), amelyek hatalmas füsttel és bűzzel hívják fel magukra a figyelmet. Az is jellemző, hogy a cégek egy része nincs tisztában a veszélyes hulladékok különleges kezelésével és tárolásával. Visszatérő eset, hogy szennyvízürítésre nem a megfelelő helyen kerül sor.

Az egyéb környezeti szabálysértések közül legtöbbször a növényvédelmi, az ár- és belvízvédelmi szabálysértést, a tiltott erdei legeltetést követték el.

A megyék közül ebben a kategóriában Szabolcs-Szatmár-Bereg megye emelkedik ki.

A vizsgált esetek közül a növényvédelmi szabálysértés valósult meg a leggyakrabban oly módon, hogy az elkövetők, házuk udvarán nem tettek eleget gyommentesítési kötelezettségüknek a felszólítás ellenére sem.

Az elkövetési magatartások közül kiemelkedik még: a védtöltésen való közlekedés engedély nélkül, juhok legeltetése más tulajdonát képező földterületen, engedély nélküli fakivágás.

Az eljárás alá vont személyek száma az esetek többségében egyetlen személy volt, tehát nem jellemző a társas és a szervezett módon való elkövetés. Az azonban jól látható az ügyekből, hogy a szabálysértési cselekmény elkövetése egy láncfolyamat. Sokszor több személy járul hozzá a cselekmény megvalósulásához, és mégis csak az utolsó személyt vonják felelősségre. Tipikus példa erre, amikor az eljárás alá vont személy a polgármester utasítására szippantó autójából szennyvizet ereszt ki nem megfelelő területen. Az ehhez hasonló ügyek által felvetődik, hogy nem lenne-e szükség ezen a jogterületen is a jogi személy felelősségre vonásának bevezetésére.

A feldolgozott ügyekből megállapítható, hogy a szabálysértést elkövetők túlnyomó többsége férfi és magyar állampolgár.

A szabálysértési hatóságok előszeretettel alkalmazzák a büntetések közül pénzbírságot és az intézkedések sorából a figyelmeztetést.

Az eljárás alá vont személyek közül kis számban éltek azzal a jogukkal, hogy kifogást terjesszenek elő, a többiek elfogadták a szabálysértési hatóság döntését. A benyújtott kifogások elbírálásának eredménye legtöbbször az lett, hogy a bíróság a szabálysértési hatóság határozatát hatályában fenntartotta. A jogalkalmazók vonatkozásában arra szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy felkészültségüket próbára teszi egyrészt az, hogy sokrétű, változatos elkövetési magatartásokkal találkozhatnak, másrészt a szabálysértési tényállások többsége kerettényállás, amely széleskörű jogszabályismeretet feltételez. A környezeti szabálysértések jobb áttekinthetősége érdekében nagyon fontos lenne egy egységes statisztikai rendszer kidolgozása, és szükség lenne több ilyen irányú kriminológiai kutatás folytatására is. A környezeti bűnözés elleni hatékonyabb fellépés elősegítése érdekében nélkülözhetetlen az eljáró szervek jobb együttműködése, összehangolt fellépése, valamint egy kifejezetten környezeti, széleskörűen összehangolt bűnmegelőzési stratégia kidolgozása, amelynek alapját a környezettudatos magatartás képezné.

A környezetvédelmi jog jellemzői (összefoglalás)

A környezeti jogrendszer érvényesülését saját maga nehezíti meg összetettségével és szabályozási módjával. Segíthet megérteni a nehézségeket, ha összehasonlítjuk egy másik jogterülettel, például az építési joggal. Az építési engedélyezés folyamata több fázisból áll, és magával az engedéllyel szabályoz. A tervezéshez, a kivitelezéshez és a használatba vételhez engedélyt kell kérnie az ügyfélnek. Az állam tehát azzal, hogy engedélyezési eljárásra készíti az ügyfelet, három ponton tudja befolyásolni a természetbe történő beavatkozást. Ezzel szemben a környezetvédelmi jog nem a többszintű engedélyezésre épít, hanem arra, hogy magas szintű jogszabályban közelíti meg a szabályozandó tárgykört, így feltételezi az önkéntes jogkövetést is. A környezetvédelmi igazgatás a személyi feltételrendszerét és az eljárástechnikát is úgy alakította ki, hogy az ellenőrzésre koncentrál. Ha az ellenőrzés eredményeképpen és az önkéntes jogkövetés be nem tartása miatt valamilyen hibát talál, akkor szankcionál. A környezetvédelmi jog tehát feltételezi, hogy minden ügyfél, illetve állampolgár ismeri a joganyagot. Ez az esetek többségében nem valósul meg, hiszen ha a környezetvédelmi joganyag megjelenik a Magyar Közlönyben, azt az érintettek nem fogják elolvasni. Ezért történhet meg pl., hogy sokan a lehullott falevéllal együtt a vegyszeres göngyöleget is elégetik, és nem gondolják, hogy ezzel szabálysértést valósítottak meg.

A környezetvédelem igazi kontrollja a nyilvánosság. Az összes közigazgatási ágazat közül talán a környezetvédelem az, ahol kiemelkedően fontos az oda-vissza áramló kommunikáció. Ennek meg kellene nyilvánulnia a médiában és a társadalmi szervezetekkel való kapcsolattartásban.

Ha környezetkárosításról van szó, a tájékozatlanság teszi passzívvá, közömbössé az embereket. Például az az ember, aki úgy tanulta, hogy időnként fel kell égetni a tarlót, nem fogja végiggondolni, hogy ezzel a léghőrt is szennyezi, hiszen az égetés során szén-dioxid, szén-monoxid is keletkezik, amely a magas légkörbe kerülve növeli az üvegház-hatást. Ha nem tudja az állampolgár, hogy milyen a környezet állapota, ahol él, akkor kérdezni sem tud. /<http://www.lelegzet.hu/archivum/1998/03/0528.hpp/>

EURÓPAI MÉRCE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN – II. RÉSZ

Az élethez való jog

(Be. 6. §, 75. §, Btk. 29. §, 30. §, Rendőrségi törvény 52-56. §, 57. §, 179. § (2) bek.)

1./ Az Egyezmény 2. cikke két pontban szabályozza az élethez való jogot abból a célból, hogy megakadályozza az élettől való önkényes megfosztást, biztosítva az emberi élet abszolút védelmét.

Az 1. pont szerint „A törvény védi mindenkinek az élethez való jogát. Senkit nem lehet életétől szándékosan megfosztani...”

(A hazánkban is időnként fel-felcsapó antiabolicionista hangulatra tekintettel zárójelben meg kell jegyezni, hogy az 1. pont eredetileg kivételt is megfogalmaz, e szerint az élettől való szándékos megfosztás alól – békeidőben – kivétel „...ha ez halálbüntetést kiszabó bírói ítélet végrehajtása útján történik, amennyiben a törvény a bűncselekményre ezt a büntetést állapította meg”. A Hatodik kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke azonban kötelezően előírta a csatlakozó államok számára, hogy „A halálbüntetést – béke időszakára – el kell törölni. Senkit sem lehet halálbüntetésre ítélni, és halálbüntetést nem szabad végrehajtani”. Ezt Magyarországon – nem a parlament, hanem – az Alkotmánybíróság tette meg 1990-ben, a 24/1990.(X.31.) AB határozatával.)

A 2. pont – folytatva az 1. pont idézett rendelkezését – a ma is hatályos „kivételeket” tartalmazza: „Az élettől való megfosztást nem lehet e cikk megsértéseként elkövetettnek tekinteni akkor, ha az a feltétlenül szükségesnél nem nagyobb erőszak alkalmazásából ered;

a/ személyek jogtalan erőszakkal szembeni védelme érdekében;

b/ törvényes letartóztatás foganatosítása vagy a törvényesen fogva tartott személy szökésének megakadályozása érdekében;

c/ zavargás vagy felkelés elfojtása céljából törvényesen tett intézkedés esetén;

E kivételek taxatívok, és kitérítően – még kevésbé parttalanul – nem értelmezhetők.

A 2. cikk 1. és 2. pontját ugyanakkor nem lehet külön-külön, egymástól függetlenül értelmezni, a 2. pont tehát nem azokat az eseteket sorolja fel, amikor megengedett az élettől való szándékos megfosztás, hanem azokat a helyzeteket, amelyekben lehetőség van az a/, b/ és c/ pontokban meghatározott célok elérése érdekében „feltétlenül szükségesnél nem nagyobb erőszak alkalmazására”, mely „az élettől való nem szándékos megfosztáshoz” is vezethet.

A „feltétlenül szükségesnél nem nagyobb erőszak” esetében lehet tehát indokolt az Egyezmény által megengedett erőszakról beszélni.

Az állami hatóságok által alkalmazott erőszak a 2. cikk 2. pontjában megjelölt célok elérése érdekében akkor indokolt, ha azt tisztességes – az események idejére vonatkozó megfelelő, esetleg később kevésnek bizonyult – meggyőződésre alapították ..., ahogy ez egy demokratikus államban elvárható, még akkor is, ha veszélyes terroristákról van szó”. (Mc Cann és társai Egyesült Királyság elleni ügye – Bírósági Határozatok Melléklet 1996/2., Kaya Törökország elleni ügye – BH. 1998/11.)

A „tisztességes meggyőződés” pedig feltételezi:

– a konkrét helyzetre vonatkozó információk legnagyobb óvatossággal való kezelését s továbbítását az erőszak végrehajtására hivatott „egységeknek”, valamint

– az esetleges tévedések lehetőségének a megfelelő értékelését.

Az Egyezmény 2. cikkét nem lehet továbbá az Egyezmény 1. cikke nélkül értelmezni, amely feltétlen kötelezettséget fogalmaz meg az emberi jogok – így az élethez való jog – tiszteletben tartására: a csatlakozó államok „biztosítják a joghatóságuk alatt álló minden személy számára a jelen Egyezmény I. fejezetében meghatározott jogokat és szabadságokat”.

Erre az általános kötelezettségre illik rá az 1998. évi XIX. tv. (Be.) 6. §-ának (1) bekezdése, amely a hivatalból való eljárásról rendelkezik. „Ebben kap kifejezést az államnak az a kötelessége, hogy védje a polgárok életét, testi épségét, szabadságát, jogait, a közrendet, a közbiztonságot...” (Általános indokolás: Complex Jogtár Plusz 11. oldal)

A Bíróság ezt az általános kötelezettséget úgy fogalmazta meg, értelmezte és konkretizálta, hogy „... különösen figyelmesen kell megvizsgálni ... amennyiben az erőszak szándékos alkalmazása az élet kioltását eredményezi, nem csupán az állam embereinek cselekedeteit, hanem az ügy összes körülményeit, különösen a szóban forgó cselekedetek előkészületeit és ellenőrzéseit is figyelembe kell venni. Az állam embereinek az élet önkényes kioltását általánosságban megtiltó törvény a gyakorlatban ugyanis alkalmatlan lenne, ha nem volna olyan eljárási szabály, amely lehetővé tenné, hogy az

állami hatóság által alkalmazott halált okozó erőszak törvényességét felül lehessen vizsgálni. Az élethez való jog védelmének kötelezettsége magában foglalja azt is, hogy megfelelő vizsgálati eljárás folytassanak le akkor, ha az állam emberei által alkalmazott erőszak emberi élet kioltásához vezet”. (Mc Cann és társai Egyesült Királyság elleni ügye: Kaya Törökország elleni ügye: ld. uo.)

„...E vizsgálatoknak alkalmasnak kell lenniük arra, hogy a felelősök azonosításához és megbüntetéséhez vezessenek” (Ogur Törökország elleni ügye – BH. Melléklet: 1996/2., BH. 1998/11.). A vizsgálatot „azon igyekezettel és elszántsággal kell végezni, mely szükséges ahhoz, hogy reális távlatokba kerüljön az elkövető(k) azonosítása és elfogása”. (Mahmut Kaya Törökország elleni ügye – EJF 2001/1.) A vizsgálatnak alaposnak, pártatlannak és mindenre kiterjedőnek kell lennie. (Velikova Bulgária elleni ügye – BH. 2001/2.)

A Be. – egyébként általános, valamennyi büntetőeljárásra érvényes kötelezettséget megfogalmazó – 75. §-ának (1) bekezdése kívánkozik ide, amely szerint a bizonyításnak ki kell terjednie azokra a tényekre, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok, alkalmazásában jelentősek, a bizonyítás során pedig a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni. „A büntetőjogi és a büntetőeljárás jogi értelemben releváns tények bizonyítása minden ügyben szükségképpen jelen van, mert e nélkül a büntetőjogi felelősség valóságnak megfelelő eldöntése nem lehetséges”. (Általános indokolás, Complex Jogtár Plusz 29. oldal.)

A vizsgálatoknak, az intézkedéseknek ugyanakkor nem csupán alaposnak kell lenniük.

„A hatóságok feladata, hogy ésszerű határidőn belül konkrét intézkedésekkel reagáljanak azon komoly bejelentésekre, melyek olyan hibákra vagy sérelmekre vonatkoznak, melyekben a „biztonsági erők” is érintve vannak.”

(Mahmut Kaya Törökország elleni ügye – EJF 2001/1.)

2./ Az Egyezmény 2 cikke azonban nemcsak az állami önkénnyel szemben védi az emberi életet. A Bíróság szerint ugyanis „vitathatatlan, hogy – az Egyezmény – ...jól körülhatárolható körülmények között pozitív kötelezettséget ró a hatóságokra, hogy megelőző operatív intézkedéseket tegyenek olyan ember megvédése érdekében, akinek az életét egy másik ember bűnös cselekedetéből származó veszély fenyegeti”.

(Osman Egyesült Királyság elleni ügye – BH. 1999/10.)

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. tv. (Rtv.) 2. §-ának (1) bekezdése vág ide leginkább, amely kimondja, hogy a Rendőrség védelmet nyújt az életet stb. közvetlenül fenyegető vagy sértő cselekménnyel szemben, továbbá a 13. § (1) bekezdése, amely szerint „A rendőr, jogkörében eljárva köteles intézkedni, vagy intézkedést kezdeményezni, ha olyan tény vagy körülményt észlel, illetőleg hoznak tudomására, amely rendőri beavatkozást igényel”. De ide sorolható az Rtv. biztonsági intézkedésekről szóló 37. §-a is.

A Bíróság egyrészt jelentősnek tartja annak hangsúlyozását, hogy a rendőrség oly módon gyakorolja hatáskörét a bűnözés ellenőrzése és megelőzése területén, mely teljes mértékben tiszteletben tartja a tisztességes eljárás elvét – amelyről külön és teljes részletességgel esik majd szó egy külön fejezetben – és a „törvényes garanciákat”, másrészt pedig a rendőrséget, a hatóságot terhelő „pozitív kötelezettséget” külön is értelmezi, s megjelöli annak egyéb szempontjait, kiindulási tételeit is:

„... szem előtt tartva a modern társadalmakban a rendőrség helyzetével kapcsolatos nehézségeket, az emberi viselkedés kiszámíthatatlanságát és a rendelkezésre álló eszközöket, amelyeket a prioritások és az erőforrások mennyiségének figyelembe vételével kell felhasználni, az ilyen kötelezettséget úgy kell értelmezni, hogy az ne róhasson lehetetlen és aránytalan terheket a hatóságokra, vagyis nem minden állítólagos életveszély vonhat maga után az Egyezményből folyó kötelezettséget”.

Amíg tehát az állam emberei által alkalmazott halált okozó erőszak esetén egyértelműen hatékony – a felelősök azonosításához és megbüntetéséhez vezető – vizsgálatokat követel meg a Bíróság, a hatóságokat terhelő pozitív kötelezettséget relatív értelemben fogja fel, amely nyilvánvalóan kihat e kötelezettség vizsgálatára is. Míg az Egyezmény 2. cikke szerinti vizsgálattal szemben egyértelmű feltételeket állít, addig a pozitív kötelezettséggel kapcsolatos vizsgálatnál olyan szempontokból indul ki, amelyek bizonyos értelemben megértést tanúsítanak a rendőrséggel szemben.

A pozitív kötelezettség vizsgálatát ezáltal mintegy megnehezíti. Hiszen az érvényesülése, vagy ennek az ellenkezője – az olyan egykönnyen nem megválaszolható kérdésektől függ, mint például:

- a rendőrség helyzetével összefüggésben milyen nehézségek merültek fel;
- milyen tudásszint birtokában volt a hatóság;
- a helyzetértékelése és a döntése (beavatkozik-e avagy sem) ésszerű volt-e.

A Bíróság szerint „Az, hogy egy hatóság elmulasztotta-e a hatáskörébe tartozó intézkedések megtételét – amelyek ésszerű megítélés szerint elvárhatók lettek volna a kockázat elkerülése érdekében, amelyről tudomása volt, vagy kellett volna, hogy legyen – olyan kérdés, amely csak az ügy egyedi körülményeinek alapján válaszolható meg”.

A hatóságnak (a rendőrségnek) azonban nem csupán ésszerűen kell döntenie,

„...oly módon kell teljesítenie a kötelezettségeit – a Bíróság elvárása szerint – hogy az összegeztethető legyen az egyén szabadságával és jogaival. Így például nem kritizálható ... amiatt, hogy tekintettel volt az ártatlanság vélmérete, hogy elmulasztott élni a letartóztatás ... eszközével, mert az alapos gyanú hiányzott”.

(Osman Egyesült Királyság elleni ügye: BH. 1999/10.)

3./ A taxatív felsorolt – és csak megszorítóan értelmezhető – célokból, amelyek indokolják „a szükségesnél nem nagyobb erőszak alkalmazását” következők azok az esetek, helyzetek, amelyek az Egyezmény 2. cikkének sérelméhez vezethetnek. Ezek az esetek, helyzetek természetesen a belső jog

által szabályozottak, e jogszabályok alkalmazása tehát maga után vonhatja a Bíróság „értéktételét”, az állam(ok) marasztalását”.

E felosztás egyben lehetővé teszi a Bíróság esetjogának csoportosítását és oly mélységű bemutatását, amely alapján komoly ismeretekre/tudásra lehet szert tenni arról, hogy a Bíróság miért nem állapította meg adott esetben, hogy a vizsgálat hatékony volt, vagy azt, hogy a pozitív kötelezettségen nem esett sérelem. A tanulmány csupán azokra az eseti döntésekre tér ki, amelyek a „személyek jogtalan erőszakkal szembeni védelmének” tárgykörét érintik.

A 2. cikk 2. pontjának a/ alpontja – személyek jogtalan erőszakkal szembeni védelme – mindenképpen a rendőrség lőfegyver használati jogát érinti.

(Rtv. 17. § (2) bek., 52-56. §, 57. §, 9/2004.(III.30.) AB határozat)

Az esetjog számtalan – a Be. 75. §-a (1) bekezdésével kapcsolatos – tanulással szolgál, melyek közül legfontosabbak a következők:

– „Az ügyész már kezdettől meg volt győződve arról, hogy az elhalt terrorista volt, és a halála az összecsapás során következett be. E meggyőződése meghatározó volt a vizsgálat folytatásának módjára, mivel azt minden más verzió kizárása mellett folytatták le, e vizsgálat még egyszerű haláleset esetén is igen eredménytelen lett volna.” (Kaya Törökország elleni ügye – BH. 1998/11.)

– „A Bíróság nem találta bizonyítottnak, hogy a „biztonsági erők” tagjait fegyveres támadás érte, mert a kihallgatott tanúk közül egyedül csak a biztonsági emberek állították ezt. Nehezen hihető, hogy figyelmeztető lövést adtak le a menekülőre, hiszen azt felfelé tartott fegyverrel a levegőbe szokás leadni, ezért egy „igazi” figyelmeztető lövés nem érheti az áldozat tarkóját”. (Ogur Törökország elleni ügye – BH. 2000/2.)

– A hatóságok kizárólag egyetlen vallomást vettek jegyzőkönyvbe a bűncselekmény helyszínén, s egyetlen olyan közvetlen bizonyítékot sem hoztak fel, amely alátámasztotta volna a vádat. Továbbá semmilyen magyarázatot nem adtak arra a kérdésre, hogy miért nem emeltek vádat annak a személynek a meggyilkolása miatt, akit ugyanazzal a fegyverrel és ugyanabban az időpontban öltek meg, mint a másik személyt. A hatóságok semmilyen vizsgálatot nem folytattak le annak érdekében, hogy felderítsék a gyilkosságot megelőző fenyegetés eredetét. (Akkoc Törökország elleni ügye – BH. 2002/1.)

– A „...boncolásról készített jelentés nem tartalmaz olyan alapvető adatokat, mint pl. a testen golyók által okozott sebek jellege, mérete és száma. A nem teljes körű és felületesen elvégzett boncolást erősíti az is, hogy a jelentés nem tartalmaz semmit arról, hogy az elhunyt kezén és ruházatán volt-e lőpornyom... A holttestről készített fényképek nem kerültek elő... Semmit nem tettek annak érdekében, hogy ujjlenyomatot vegyenek arról a fegyverről, amelyet az elhunyt állítólag használt (illetve a halála után mellé tettek), vagy vizsgálat céljából megőrizték volna a holttestben talált lövedékeket”. (Kaya Törökország elleni ügye – BH. 1998/11.)

– Nem folytattak le helyszíni szemlét, nem készítettek – nem szereztek be – igazságügyi orvos-szakértői véleményt, „... az eljárás során voltak olyan szakaszok, amelyeket a teljes tétlenség jellemzett...” (Mahmut Kaya Törökország elleni ügye – EJF. 2001/1.)

– A Bíróság „azt a tényt, hogy a hatóságok nem vigyáztak az „igen fontos iratokra”, arra, hogy ezeket ne veszítsék el, mint a nyomozati eljárás lényeges hiányosságát vette figyelembe”. (Satik és társai Törökország elleni ügye – BH. 2001/11.)

A 2. cikk 2. pontjának a/alpontjával kapcsolatos eseti döntések egy másik csoportja őrizetesknek, letartóztatottnak, szabadságvesztésre ítéltnek az eltűnésével, halálesetével van összefüggésben.

– A Bíróság szerint „... elegendő bizonyíték volt arra, hogy az ésszerű kételyt meghaladó bizonyossággal meg lehessen állapítani: az érintett halálát a rendőrségi fogva tartás során elszenvedett sérülések okozták...” Nem vitatott ugyanis, hogy az érintett „... őrizetbe vétele időpontjában más személyek társaságában iszogatót, azonban tudott járni, és az sem vitatott, hogy őrizetbe vételekor (valamint az azt követő 2 órában) sem ő nem panaszkodott semmilyen testi vagy egészségügyi problémára, sem a vele kapcsolatba került személyek, ide értve a rendőröket is, nem jeleztek semmi olyan súlyos sérülést, melyet később a boncolás során állapítottak meg. Azt az állítást, hogy a súlyos sérülések földre esés következményei „... az igazságügyi orvos-szakértő nem említette a sérülések lehetséges okai között”. (Velikova Bulgária elleni ügye – EJF. 2001/2.)

– „Semmilyen letartóztatással kapcsolatos vagy más hivatalos jelentés nem állt rendelkezésre, amely elárulta volna, hogy hol tartották fogva, illetve hová szállították a letartóztatottat. Az állítólagos szökésről beszámoló jelentés sem kellően részletesnek, sem bizonyíthatóan hitelesnek nem tekinthető, különös tekintettel arra, hogy még a jelentés aláíróit sem lehetett azonosítani”. (Tas Törökország elleni ügye – BH. 2002/4., Cakici Törökország elleni ügye – BH. 2000/3.)

– „Az ügyész kérdés nélkül elfogadta a csendőrség állítását, hogy az illetőt nem tartották fogva, mert a neve nem szerepel a fogva tartottak nyilvántartásában. A vizsgálat alapja valószerűtlen elmélet volt”. (Kurt Törökország elleni ügye – BH. 1999/5.)

– „Két olyan börtöntisztviselő is visszautasította az eset vizsgálóival való együttműködést, a tanúvallomást, akik közül az egyik röviddel azelőtt haladt el a cella előtt, hogy a halálesetre fény derült. A Bíróság úgy ítélte meg, az, hogy nem lehetett olyan tanúkat vallomásra kényszeríteni, akik vagy szemtanúk voltak, vagy a halál körülményeihez kapcsolódó tárgyi bizonyítékokkal rendelkeztek, megfosztotta a vizsgálatot attól a lehetőségtől, hogy a halállal összefüggő tényeket megállapítsa, s ezáltal az Egyezmény 2. cikke által megkívánt célt elérje”. (Paul és Andrey Edwards Egyesült Királyság elleni ügye – BH. 2003/1.)

A valakinek az életét fenyegető más ember bűnös cselekedetéből származó veszély esetén a hatóságokat terhelő pozitív kötelezettség vizsgálatának esetjoga már korántsem annyira gazdag.

– „A Bíróság úgy találta, hogy a hatóságok rendelkezésére álló információk – RL egészségügyi hátterére és múltjára, skizofrén állapotára és elmeógyógyintézeti kezelésére vonatkozó ismeretek – alapján RL-t nem lett volna szabad CE cellájába elhelyezni, akit aztán dührohamában, azt hajtogatva, hogy szellemek és ördögök szállták meg, megölt. Az ügyben részt vevő szervek, egészségügyi szakértők, rendőrség, ügyészség, bíróság, a börtönhatóságok az RL-ről szóló információk továbbadásának elmulasztásával és a szűrővizsgálat alkalmatlanságával megszegtek CE élete védelmének kötelezettségét”. (Paul és Andrey Edwards Egyesült Királyság elleni ügye – BH. 2003/1.)

– „A hatóságok nem hoztak egyetlen konkrét biztonsági intézkedést sem. Semmi sem utal arra, hogy reagáltak volna az érintett védelem iránti kérelmére akár ésszerű intézkedések megtételével, akár annak megvizsgálásával, hogy milyen mértéke van a fenyegető veszélynek”. (Kitic Törökország elleni ügye – EJT. 2001/1., Akkoc Törökország elleni ügye – BH. 2002/1.)

Akkor, amikor az Egyezmény 2. cikke 2. pontjának a/ alpontjáról van szó, gondolnunk kell a Be. 95-98. §-ára, a tanúvédelem eljárásjogi szabályaira, az Rtv. 46/A. §-ára – és vonatkozó rendeletekre stb. – amelyek a „személyi védelemmel”, illetve „Védelmi Programmal” kapcsolatos intézkedéseket szabályozzák. 4./ A sok eseti döntés után elkerülhetetlen egy rövid összegzés, amely kiemeli mindazt, ami az esetjogból az általánosság szintjén is megfogalmazható, tehát közös és különösen fontos.

– Mindenekelőtt az fogalmazható meg, hogy nem tekinthető hatékony vizsgálatnak – olyannak, amely reális közelségbe hozza az elkövetők azonosítását, felelősségre vonását – az, amely szakszerűtlen, s nem terjed ki a konkrét ügyek összes körülményére.

– Nem tekinthető hatékonynak az sem, amely nem pártatlan, vagyis olyan meggyőződésen, mondhatni prekoncepción alapul, amely minden más verziót kizár, valószerűtlen elméleten alapul, alkalmatlan arra, hogy ésszerű kételyeket fogalmazzon meg az érintett hatóságok védekezésével, „hivatalos álláspontjával” szemben.

– Másrészt kiemelendő az esetjogból az is, hogy a vizsgálatok, az intézkedések nem sérthetik az ésszerű határidő követelményét sem, amelyről a későbbiekben bővebben lesz szó.

5./ A Bíróság szerint az élethez, de nyilvánvalóan, s értelem szerűen a szabadsághoz és biztonságához való jog sérelmével (5. cikk), valamint a kínzás tilalmával (2 cikk) kapcsolatos vizsgálatoknak nemcsak hatékonyság és az időszerűség követelményeinek kell megfelelniük, hanem biztosítaniuk kell az érintettek s a közeli hozzátartozóik részvételét is.

A Bíróság leszögezte, hogy „abban az esetben, ha valakiről a rokonai azt állítják, hogy a hatóság fogságából eltűnik, az eljárás során a hozzátartozók számára lehetőségét kell adni arra, hogy abban hatékonyan részt vehessenek”. (Kurt Törökország elleni ügye – BH. 1999/5.)

A Bíróság egy másik ügyben pedig azt tette kifogás tárgyává, hogy az ügyben keletkezett iratokhoz az áldozat közeli rokonai sem jutottak hozzá, így nem is tudták, mi áll azokban.

(Ogur Törökország elleni ügye – BH. 2000/2.)

(Folytatás következik.)

FOGVATARTOTTAK AZ EURÓPAI UNIÓBAN, A VILÁG BÖRTÖNNÉPESSÉGÉNEK LISTÁJA ALAPJÁN

Bevezető

A tavalyi évben jelent meg Roy Walmsley, európai hírű, börtönstatistikával foglalkozó szakember a világ börtönnépeességét összegező listája „World Prison Population List” (six edition) címmel. A nyilvántartás, mely az International Centre of Prison Studies King’s College London gondozásában jelent meg, 211 ország fogvatartottjainak számáról ad érdekes információkat egy olyan büntetés-végrehajtási jogász tollából, aki jól ismeri nemcsak hazánk, de Európa börtönviszonyait is.

Roy Walmsley, legutóbb 2006 februárjában vett részt a Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Alapítvány által Budapesten megrendezett nemzetközi konferencián, elméleti és gyakorlati szakember is egyszemélyben, az ENSZ tiszteletbeli szaktanácsadója, továbbá a Nemzetközi Börtöntanulmányok Központi Szervezetének tagja, ahol a World Prison Brief Online, szabadon hozzáférhető, börtönügyi adatbázist üzemeltető egység vezetője.

Walmsley listáját megelőzően a világ börtönnépeességéről az Egyesült Királyság Belügyminisztériumának „Research and Statistics Directorate” Kutatási és Statisztikai Hivatala készített jelentést, melynek eredményeit az ICPS (International Centre for Prison Studies) folyamatosan fejleszti, frissíti. A 2005-ben napvilágot látott lista valójában a nyilvántartás hatodik kiadása.

Walmsley tanulmányának elkészítéséhez a szükséges adatokat a vizsgált országok büntetés-végrehajtási hatóságai, illetve a büntetés-végrehajtásért felelős minisztériumai bocsátották rendelkezésre.

Látható, hogy a nyilvántartás adatai kb. hároméves időintervallumra, a 2003–2005 közötti időszakra vonatkoznak. Mivel a bebörtönzési ráta (az ország lakosságából 100 000 főre jutó) az ország lakosságának becsült számából származtatik, nem tekinthető makulátlanul pontos értéknek. Walmsley nyilvántartáshoz fűzött értelmezése szerint, annak érdekében, hogy a világ eltérő régióinak bebörtönzési arányai összehasonlíthatóvá kerülhessenek, továbbá, hogy megállapítható legyen a fogvatartottak száma olyan országokban, ahol erre nincs hozzáférhető adat, középértékek alkalmazására került sor, mivel ezek minimalizálják az olyan országok hatásait, ahol a ráták szokatlanul alacsonyak vagy magasak voltak.

Walmsley őszinte kritikájában kifejtette, hogy a nyilvántartásnak számos gyenge pontja van. Például, hogy tizenegy országban egyáltalán nincsen hozzáférhető adat, vagy az információ nem ugyanazon időszakra vonatkozik. Az összehasonlíthatóság további kompromisszuma még az is, hogy különböző országokban különbözőek a gyakorlatok; az előzetes letartóztatásban álló fiatalok is a büntetés-végrehajtási adminisztrációhoz tartoznak-e, vagy, hogy a büntetés-végrehajtás felelős-e a pszichiátriai betegségben szenvedők vagy drog ill. alkohol elvonókúrán lévő elkövetőkért is egyben. Az előzetesben lévők számát általában nem veszik bele a nemzeti összlétszámokba, ha az nem tartozik a büntetés-végrehajtás adminisztrációs hatáskörébe.

Walmsley célja nem titkoltan az, hogy a korlátok ellenére a World Prison Population List, vagyis a világ fogvatartottjainak megoszlásáról szóló lista hasznos segítséget nyújtson azon akadémiai kriminológusok, büntetőjogászok számára, akik a bebörtönzés szerepét tanulmányozzák világszerte, illetve olyan civil szervezetek számára, amelyek a büntetőjog gyakorlásának eltéréseit vizsgálják.

Főbb adatok

Az International Centre for Prison Studies (ICPS) becslései szerint világszerte mintegy 9 millió ember él büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartva, legtöbbször előzetes letartóztatásban állók (vizsgálati fogságba helyezett letartóztatottak), vagy elítéltek és büntetés-végrehajtásra irányítottak. Ennek majdnem a fele van az Egyesült Államokban (2.09 millió), Kínában (1.55 millió plusz az előzetes letartóztatásban, és az „adminisztratív” letartóztatásban állók) és Oroszországban (0.76m).

A világ legmagasabb bebörtönzési rátája az Egyesült Államokban tapasztalható, ez a teljes lakosságra nézve 100.000 főre jutó 714 főt jelent, ezután következik Belorusszia, Bermuda és Oroszország (egyenként 532), Palau (523), a Virgin – szigetek (490), Türkmenisztán (489), Kuba (478), Suriname (437), a Kajmán – szigetek (429), Belize (420), Ukrajna (417), a Maldív – szigetek (416), St Kitts and Nevis (415), Dél – Afrika (413) és a Bahamák (410).

Az országok csaknem három-ötödében (58%) a 100.000 főre eső ráta 150 alatti. (Angliában és Walesben – 142 – a nyilvántartás középrátája fölötti).

A bebörtönzési ráta a világ egyes régiói vagy ugyanazon kontinens különböző részei között jelentősen eltérhet, példák erre:

- Afrikában a nyugat-afrikai országok középértéke 52, míg a dél-afrikai országoké 324
- Amerikában a dél-amerikai országok középértéke 152, míg a Karib –tengeri országoké 324
- Ázsiában a dél – közép – ázsiai országok (főként az indiai szubkontinens) középértéke 55, míg a közép – ázsiai (egykori szovjet) országoké 386
- Európában a dél-európai országok rátája 80, míg a közép – és kelet – európaiaké 184
- Óceániában (beleértve Ausztráliát és Új-Zélandot) az átlag 111.

A világ börtönnépességének megoszlásáról készült legutóbbi és az azt megelőző listák adatai szerint a fogvatartottak száma több országban is növekedést mutat. A World Prison Population List korábbi kiadásában szereplő országok frissített információi alapján a létszám 73% – kal nőtt ezen országokban (64%-kal afrikai, 79%-kal amerikai, 88%-kal ázsiai, 69-el európai és 69%-kal óceániai országok esetében). Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozásával a hazai büntetés-végrehajtással foglalkozó szakemberek számára a világ börtönnépességének megoszlásánál talán érdekesebb, de mindenképpen közelebbi perspektívát jelenthet az európai kitekintés. Az alábbi táblázat a Roy Walmsley által kiadott, és eddig hivatkozott, a világ börtönnépessége listájának legutolsó (6-ik) kiadásából emeli ki Európa országainak, ezen belül – vastag betűvel – az Európai Unió tagállamainak fogvatartotti létszámát, és a becsült népességszámhoz igazított fogvatartotti rátáját. Mind Walmsley listája, mind pedig az abból kiragadott táblázat újdonság éppúgy a hazai, mint a nemzetközi jogirodalom terén. A közölt adatok – a tökéletlenségek ellenére – a törvényalkotásban, irányelveken dolgozók, és más kriminológiai szakértők számára friss gondolatokra ösztökélhetnek a saját országukban lévő fogvatartotti létszámmal kapcsolatban, a bebörtönzés közismerten magas költségeit és vitatott hatékonyságát ismerve.

FIGYELŐ — EURÓPAI KITEKINTŐ

	Tervezett fogvatartotti létszám (büntető- járásokban, beleértve az előzetes fogvatartásban lévőket is)	Dátum	Becsült népesség	Fogvatartotti ráta (népesség 100.000 lakosára)	Forrás
EURÓPA					
ÉSZAK-EURÓPA					
Dánia	3.774	2004.10.05	5.41 m	70	NPA
Észtország	4.571	2004.04.01	1.35 m	339	NPA
Finnország	3.719	2004.04.15.	5.22 m	71	NPA
Izland	115	2004.09.01	292.000	39	NPA
Írország	3.417	2004.09.30	4.03 m	85	NPA
Lettország	7.796	2005.01.01	2.31 m	337	NPA
Litvánia	8.063	2004.01.01	3.45 m	234	NPA
Norvégia	2.975	2004.09.01	4.6 m	65	NPA
Svédország	6.755	2003.10.01	8.96 m	75	NPA
Egyesült Királyság					
Anglia & Wales	75.320	2005.02.25	53.02 m	142	NPA
Észak-Írország	1.275	2005.02.24	1.78 m	72	NPA
Skócia	6.742	2005.02.25	5.11 m	132	NPA
Feröer-szigetek	14	2004.10.05	46.700	30	NPA
Guernsey	107	2004.12.02	65.100	164	NPA
Man-sziget	62	2004.11.24	74.800	83	NPA
Jersey	168	2004.11.26	90.600	185	NPA
DÉL-EURÓPA					
Albánia	3.778	2003.11.01	3.6 m	105	NPA
Andorra	61	2003.09.01	67.800	90	C of E Annual Penal Statistics
Bosznia-Hercegovina	1.509	2005.01.31	2.6 m	58	Igazságügyi Minisztérium
Horvátország	3.010	2004.06.30	4.44 m	68	NPA
Görögország	8.760	2004.12.16	0.65 m	82	Igazságügyi Minisztérium
Olaszország*	57.046	2004.06.30	58.17 m	98	NPA

* (Azok a San Marino, illetve a Vatikán város által elítéltek is, akiket Olaszország egyetértésével olasz börtönökben tartanak fogva)

	Téjes fogvatartotti létszám (büntetőjársókban, beleértve az előzetes fogvatartásban lévőket is)	Dátum	Becsült népesség	Fogvatartotti ráta (népesség 100.000 lakosára)	Forrás
Macedonia	1.598	2003.09.01	2.06 m	78	C of E Annual Penal Statistics
Málta	278	2003.09.01.	388.000	72	C of E Annual Penal Statistics
Portugália	13.498	2004.12.01	10.54 m	128	NPA
Szerbia és Montenegró					
Szerbia	7.487	2003.09.01	8.1 m	92	C of E Annual Penal Statistics
Montenegró	734	2003.09.01	680.000	108	C of E Annual Penal Statistics
Koszovó	1.182	2003.07.01	1.9 m	62	Koszovói Statisztikai Hivatal
Szlovénia	1.129	2005.02.24	2.0 m	56	NPA
Spanyolország	59.899	2005.02.18	42.93 m	140	NPA
Gibraltár	19	2004.12.17	27.800	68	NPA
NYUGAT-EURÓPA					
Ausztria	8.700	2005.02.01	8.18 m	106	NPA
Belgium	9.245	2004.03.01	10.5 m	88	NPA
Franciaország	55.028	2004.12.01	60.14 m	91	Igazságügyi Minisztérium
Németország	79.329	2004.08.31	82.60 m	96	Szövetségi Minisztérium
Lichtenstein*	18	2003.09.01	34.200	53	C of E Annual Penal Statistics
<i>*(Néhány Lichtensteinben elítelt személyt, Ausztria egyetértésével osztrák börtönökben tartanak fogva)</i>					
Luxemburg	655	2005.02.16	455.300	144	NPA
Monaco*	13	1998.10.01	33.000	39	Pierre Tournier
<i>*(Néhány Monacóban elítelt személyt, Franciaország egyetértésével francia börtönökben tartanak fogva)</i>					
Hollandia	19.999	2004.07.01	16.32	123	NPA
Svédország	6.021	2004.09.01	7.39 m	81	Szövetségi Statisztikai Hivatal

	Teljes fogvatartotti létszám (büntető- járáásokban, beleértve az előzetes fogvatartásban lévőket is)	Dátum	Becsült népesség	Fogvatartotti ráta (népesség 100.000 lakosára)	Forrás
EURÓPA/ÁZSIA					
Örményország	2.866	2004.04.01	3.21 m	92	NPA
Azerbajdzsán	16.345	2003.09.01	8.24 m	198	C of E Annual Penal Statistics
Ciprus*	355	2003.09.01	709.000	50	NPA
<i>*(Nem számítva a nemzetközileg el nem ismert Észak-Ciprusi Török Köztársaságot TRNC Az Észak-Ciprusi Török Köztársaságot is beleértve, Ciprus lakossága 809.000 főre tehető, ehhez tartozik még kb. 100.000 török telepes.)</i>					
Grúzia	7.091	2004.08.18	4.3 m	165	PRI
Oroszország	763.054	2005.01.01	143.4 m	532	NPA
Törökország	67.772	2004.03.01	71.43 m	96	NPA
KÖZÉP-KELET EURÓPA					
Belorusszia	52.500	2003.	9.87 m	532	Belügyminisztérium
Bulgária	11.060	2005.02.01	7.76 m	143	NPA
Csehország	18.830	2005.01.31	10.22 m	184	NPA
Magyarország	16.700	2003.11.20	10.11 m	165	NPA
Moldávia*	10.729	2003.09.01	3.61 m	297	C of E Annual Penal Statistics
<i>*(Nem számítva a nemzetközileg el nem ismert Transdniestrát. Moldávia nemzeti népessége Transdniestrával együtt 4.3 millióra tehető.)</i>					
Lengyelország	79.087	2004.10.31	38.17 m	209	NPA
Románia	39.087	2005.01.11	21.65 m	180	NPA
Szlovákia	8.891	2004.01.08	5.38 m	165	NPA
Ukrajna	198.386	2003.09.01	47.7 m	416	C of E Annual Penal Statistics

Rövidítések:

C of E - Európa Tanács

ILAUD - UN Latin Amerikai Intézet

NPA - Nemzeti Börtönadminisztráció

PRI - Nemzetközi Börtön Reform

UNAFEL - UN Ázsiai és Távol-keleti Intézet

UNDP - UN Fejlesztési Program

RECENZÍÓ DR. GÖRGÉNYI ILONA KÁRJÓVÁTÉTEL A BÜNTETŐJOGBAN, MEDIÁCIÓ A BÜNTETŐÜGYEKBE CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

A szerző a Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Karán a Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék vezetője, egyetemi docens.

A közelmúltban megjelent legújabb kötete: *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben címmel*, a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. gondozásában, valóban hézagpótló műként értékelhető a büntetőjogi és kriminológiai tárgyú szakkönyvek piacán. Témájának aktualitása vitathatatlan. A kárhelyreállító igazságszolgáltatás és a büntetőügyekben alkalmazott mediáció nemrég még csupán vízió volt a gyakorló büntetőjogászok számára, mára azonban realitássá vált. Az ENSZ és az Európai Unió évtizedek óta nagy hangsúlyt helyez arra, hogy az egyes államok nemzeti büntetőpolitikáját olyan irányba terelje, amely nagyobb jelentőséget tulajdonít egyrészt a bűncselekmények által az áldozatoknak okozott károk valódi megtérítésének, másrészt annak, hogy meghatározott feltételek fennállása esetén lehetőséget biztosítson a felek közötti mediáció lefolytatására az olyan büntetőügyekben, amelyeknél az eljárás alapját képező deliktum jellege és tárgyi súlya ezt megengedhetővé teszi.

A büntetőügyekben alkalmazott mediáció azonban számos dilemmát vet fel, és néhány kulcskérdés vonatkozásában a kételyek teljes mértékben történő eloszlására a közeljövőben sem mutatkozik reális esély. Az államok szuverenitásának utolsó bástyájaként számon tartott büntetőjog területén azonban gyakran

a különböző nemzetközi kötelezettségeknek történő megfelelés béklyója segít az állóvizek felkavarásában, így volt ez a büntetőjogi mediációt érintő kérésekben is. A kételyek és a gyakorlati alkalmazás előrelátható nehézségei ellenére, Európai Unió tagységünkől fakadó kötelezettségeink teljesítése érdekében, 2007. január elsejétől Magyarországon is van lehetőség a büntetőügyekben történő mediáció alkalmazására.

A büntetőügyekben alkalmazott mediáció hazai sikere a gyakorló jogászok felkészültségén is múlik, ezért fontosnak tartom megjegyezni, hogy a könyv lehetőséget biztosít minden olvasó számára, hogy ismereteket szerezzen, vagy meglévő ismeretét bővítse e tárgykörrel kapcsolatban. A szerző széles spektrumon, négy fejezetre osztva tárgyalja a kárhelyreállító igazságszolgáltatás és a büntetőügyekben alkalmazott mediációval kapcsolatban megfogalmazott gondolatait, továbbá a mellékletben a vonatkozó kulcsfontosságú nemzetközi joganyag is helyet kapott.

Az első fejezet történeti kontextusban mutatja be a resztoratív igazságszolgáltatást mint régi, de egyben az elmúlt néhány évtizedben jelentős újdonságokat is felvonultató paradigmát. A magyar büntetőjog történetében hosszú időn keresztül meghatározó jelentőségű Csemegi-kódexben található resztoratív jellegű jogintézmények bemutatása után a szerző a nemzetközi tendenciák történeti szempontú vizsgálatára helyezi a hangsúlyt. A könyv első fejezetének segítségével az olvasó bepillantást nyerhet a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság kárhelyreállító igazságszolgáltatást érintő, a régi paradigmát felelevenítő, annak jelentőségét hangsúlyozó, a tárgykör szempontjából alapvető fontosságú tevékenységébe, majd a Társaság által elért eredményekre alapozó ENSZ fellépés, az Európa Tanács és az Európai Unió szerepvállalásának bemutatására kerül sor.

A második fejezet a büntetőügyekben történő kárhelyreállító igazságszolgáltatás alapkérdéseit taglalja. Ebben a fejezetben kerül sor a jogterület, illetve a kapcsolódó jogintézmények alkalmazása szempontjából kiemelkedő jelentőségű fogalmak és alapelvek elemző jellegű bemutatására. A szerző ezen a ponton egy nagyon fontos problémára hívja fel a figyelmet, amely a kárhelyreállító igazságszolgáltatás érvényesülésének létjogosultságát szolgálja. Rávilágít arra, hogy a büntetőhatalom állami monopóliumként kezelése, illetve a büntetőjog egyértelműen közjogi jellege még nem eredményezheti a bűncselekmények áldozatainak, illetve azok érdekeinek, bűncselekmények által okozott sérelmeknek a figyelmen kívül hagyását. Sőt, a büntetés céljai között a reparációnak is fontos szerepet kell biztosítani a társadalmi rend hatékonyabb védelme érdekében. A kárhelyreállító igazságszolgáltatás hozzájárul ahhoz, hogy az egyensúly helyreálljon, a bűncselekmény áldozatai is elégedetten vegyék tudomásul a lezajlott eljárás eredményét, hiszen számukra nem jelent igazi kompenzációt az elkövető büntetőjogi szankciókkal sújtása. Ebben a fejezetben kerül sor a kárhelyreállító igazságszolgáltatás eddig kidolgozott különböző formáinak, illetve egyes célkitűzéseinek bemutatására, továbbá az elemzés során figyelembe vett ENSZ deklarációk alapján meghatározható alapelvek összefoglalására.

A harmadik fejezet célja a kárjótétel szerepének ábrázolása a tradicionális büntetőjogban. Áttekintést kapunk arról, hogy az Európai Unió egyes tagállamainak nemzeti büntetőjogában milyen szerepet tölt, illetve töltött be a kárjótétel eszméje. A szerző kiemelt szerepet tulajdonít az angol büntetőjogban érvényesülő kárjótétellel kapcsolatos fejleményeknek, tekintettel arra, hogy a resztoratív igazságszolgáltatás érdekében az európai kontinensen kiemelkedően sokat tettek Angliában, különösen a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban. Természetesen a magyar büntetőjogban is fellelhetők azok a fejlődési tendenciák, amelyek a jelenlegi szabályozás megalkotásáig vezettek. Az alternatív, illetve a közösségi szankciók vizsgálata révén a szerző összefoglalja a kárjótétel eszméjének érvényesülését szolgáló jogintézményeket, és ezek történeti fejlődésének, illetve elemző bemutatásának is figyelmet szentel.

A negyedik fejezetben a szerző a bűnügyi mediációra fókuszál. A büntetőügyekben történő mediáció a magyar jog számára irányadóként értékelt definíció szerint nem más, mint a büntetőeljárás előtt vagy alatt a tárgyaláson alapuló megegyezés keresése a bűncselekmény áldozata és elkövetője között egy hozzáértő személy közvetítésével. A mediációnak különböző típusai léteznek, amelyek között a kapcsolódási pontot a már említett fogalomban meghatározott célok szolgáltatják. A szerző a fogalom-meghatározás és a tipológia bemutatását követően igyekszik az olvasó számára a mediáció valamennyi aspektusát hazai és nemzetközi fejlemények alapján, összehasonlító jelleggel is elemezni, a hazai, a külföldi nemzeti büntetőjogok és a különböző európai orgánusok szabályozási mechanizmusai tükrében. A szerző foglalkozik a büntetőügyekben történő közvetítői eljárás magyarországi szabályozásának általános jellemzőivel, alapelveivel, a hatályos szabályozás elemzésével. Ebben a fejezetben fontos állomásnak tekintem a mediáció jelentőségének, hatásainak a közvetítői eljárásban résztvevő felek oldaláról történő bemutatását. A mediáció központi elemeként kell kezelni az eljárási célját és az ehhez kapcsolódó egyéni érdekek figyelembe vételét. A felek ebben az eljárásban egyenrangúak, és az eljárás sikeressége esetén mindenki profitálhat az eredményéből. Az áldozat szerepe mégis kiemelendő, mert maga a kárhelyreállító igazságszolgáltatás is elsősorban az ő érdekeire fókuszál. Hiszen annak érdekében működnek a resztoratív mechanizmusok, hogy abban az esetben, ha az áldozat szeretne nagyobb szerepet kapni egy vele szemben elkövetett bűncselekmény elbírálására szolgáló büntetőeljárás kapcsán, mint a tanúk padján történő megjelenést, és hajlandó szembe nézni a vele szemben álló elkövetővel, sőt megkísérelni egy egészséges kompromisszumot kötni annak érdekében, hogy egy minden fél számára optimális reparációra is sor kerüljön, akkor neki erre lehetőséget kell biztosítani. Nem kisebb a szerepe ebben az eljárásban az elkövetőnek sem. Az ő érdekei azonban már sokkal egyértelműbbek, és kevés olyan esetet tartok elképzelhetőnek, amelyben az elkövető nem szívesen folyamodna a közvetítői eljárásban való részvétel lehetőségéhez, amennyiben így lehetősége van a büntetést elkerülni, illetve annak enyhítése révén egy része alól mentesülni. Mindemellett

a harmadik szereplőről, a mediátorról sem szabad megfeledkeznünk. A mediátor kulcsfontosságú személy a közvetítői eljárásban, akinek a modell jellegeből adódóan igen sokoldalú, jól felkészült szakembernek kell lennie annak érdekében, hogy eredményesen tudjon lefolytatni egy adott közvetítői eljárást. A felek közötti kommunikáció megteremtése még akkor sem könnyű feladat, ha az érintettek erre önként vállalkoznak ezen eljárás keretében. Jómagam azt is kiemelném, hogy egyáltalán nem mellékes a közvetítő ébersége abból a szempontból sem, hogy a közvetítői eljárás végeredményeként egy valódi kompromisszum szülessen, amely mindkét fél érdekeinek és valódi akaratának is megfelel, és ne csak egy színjátékot mutassanak be neki, amelyben a sértett fél ismét csak kiszolgáltatott helyzetbe kerülhet. Álláspontom szerint ugyanis a legnagyobb dilemma, ami egy ilyen eljárás kapcsán felmerülhet, hogy milyen garanciákkal tudunk szolgálni a közvetítői eljárások adta visszaélési lehetőségek kiküszöbölésére. Jelenleg úgy látom, hogy ebben a kontextusban a mediátor szerepe a meghatározó. A könyv utolsó része a témakör szempontjából alapvető fontosságú Európa tanácsi ajánlás, illetve az ahhoz kapcsolódó értelmező rendelkezések magyar nyelvű fordítását tartalmazzák. A melléklet segítségével az olvasónak lehetősége nyílik a könyv által elemzett rendelkezések áttekintésére. Ahhoz, hogy a kárhelyreállító igazságszolgáltatás és a büntetőügyekben alkalmazott mediáció területén ezekben a kérdésekben elmélyülhessünk, gazdag háttéranyagot szolgáltat Görgényi Ilona munkája. A könyv irodalomjegyzéke is egyértelműen rávilágít arra, hogy a szerző a kárjövátétel és a büntetőügyekben alkalmazott mediáció kapcsán milyen széles körben dolgozta fel a vonatkozó szakirodalmat. A szakirodalom áttekintése is további lehetőséget biztosít az olvasónak a témakörben való ismereteinek bővítését elősegítendő információk megszerzésére. Mindazonáltal azt is fontosnak tartom megjegyezni, hogy a szerző resztoratív igazságszolgáltatásra való széles spektrumú rálátását korábbi munkássága is megalapozta. A recenzió tárgyát képező könyv segítségével átfogó képet kaphatunk a kárjövátétellel kapcsolatos hazai és nemzetközi tendenciákról, tekintettel arra, hogy az ENSZ, az Európa Tanács, illetve az Európai Unió megközelítése meghatározó szerepet tölt be a resztoratív igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó tendenciák alakulásában. A kiadványban ehhez mérten megfelelő hangsúllyal jelennek meg a nemzetközi standardok kidolgozásában meghatározó arányt képviselő elméleti vonulatok és gyakorlati programok. Minden olyan elméleti, gyakorlati szakember és laikus olvasó számára jó szívvel ajánlom Görgényi Ilona könyvét, aki a jelenlegi tendenciák alapján, illetve a magyar büntetőjog keretei közé integrált, a resztoratív igazságszolgáltatás egyes aspektusainak érvényesülését szolgáló, új jogintézmények hátterének megismerését, megértését fontosnak véli a maga számára.

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL

Büntetőjog

JUNGI ESZTER (SZERK.) Büntetőjogi tanulmányok VIII. MTA
Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2007.

KAHLER FRIGYES – M. KISS SÁNDOR (SZERK.) Rejtett dokumentumok. Forrásszemelvények 1956
tanulmányozásához. Mundus Magyar
Egyetemi Kiadó, Bp., 2006.

Gazdasági jog

BOD PÉTER ÁKOS Közgazdaságtan. Aula Kiadó, Bp., 2006.

BODOR MÁRIA Gazdasági jog. L'Harmattan – Zsigmond Király
Főiskola, Bp., 2007.

SÁRKÖZY TAMÁS (SZERK.) A gazdasági társaságok nagy kézikönyve.
Meritum Sorozat. Lezárva: 2007. jan. 1.
Complex Jogi és Üzleti Kiadó,
Bp., 2007.

TÖRÖK TAMÁS Felelősség a társasági jogban. Lezárva: 2007. márc. 31.
HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.,
Bp., 2007.

Közigazgatási jog

- GYÖRGY ISTVÁN Közszolgálati jog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2007.
- IMRE MIKLÓS (SZERK.) Közigazgatás és gazdaság. Lezárva: 2007. márc. 1. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2007.
- NAGY ENDRE – RÁCZ LAJOS Magyar alkotmány- és közigazgatás-történet. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2007.
- TÓTH TAMÁS (SZERK.) Adó- és TB-tár 2007/1-2. KPMG – Világgazdaság, Bp., 2007.

Munkajog

- BALÁSHÁZI M. – PÁZMÁNDI K. – SÁRKÖZY Vállalati jog. Aula Kiadó, Bp., 2006.
- FÓTI JÁNOS – LAKATOS MIKLÓS Foglalkoztatottság és munkanélküliség. OFA, Bp., 2006.
- SZTANÓ IMRE A számvitel alapjai. Perfekt Kiadó, Bp., 2006.

Polgári jog

- GELLÉRT GYÖRGY (SZERK.) A Polgári Törvénykönyv magyarázata 1-2. Lezárva: 2007. jan. 31. Complex Jogi és Üzleti Kiadó, Bp., 2007.
- HIDAS G. – HORVÁTH GY.
- KÓSZEGI G. – URBÁN A. Az ingatlanjog nagy kézikönyve. Meritum Sorozat. Lezárva: 2007. jan. 19. Complex Jogi és Üzleti Kiadó, Bp., 2007.
- NÉMETH JÁNOS – KISS DAISY A polgári perrendtartás magyarázata 1-2. Második, átdolgozott kiadás. Lezárva: 2006. júl. 1. Complex Kiadó, Bp., 2007.

Általános téma

- BALÁZS J. – BLASCHTIK É. – CSEH Á.
- MOUSSONG-KOVÁCS E. – VIKÁR GY. (FORD.) Pszichológiai lexikon. Helikon, Bp., 2007.

GLATZ FERENC (SZERK.) Dayton, 10 év után. MTA Jogtudományi Intézet
– MTA Társadalomkutató Központ, Bp., 2006.

GYEKICZKY T. – KORMOS E. – KÖBLÖS A.

MOLNÁR J. – NAGY A.

WALLACHER L. – WOPERA Zs. Az Európai Unió polgári eljárásjoga.
Lezárva: 2006. dec. 31. CompLex Jogi és Üzleti Kiadó,
Bp., 2007.

HAMZA GÁBOR – SIKLÓSI IVÁN Magyar Jogtudósok 3. ELTE ÁJK, Bp., 2006.

KELLERMANN É. – KÓVÁGÓ Z.

OROVA MÁRTA – ZÖLD-NAGY V. Az uniós pályázatok készítésének módszertana.
Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp., 2007.

KONDOROSI FERENC – UTTÓ GYÖRGY

VISEGRÁDY ANTAL A bírói etika és a tisztességes eljárás.
Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Bp., 2007.

KUKORELLI ISTVÁN (SZERK.) Alkotmánytan I. Alapfogalmak, alkotmányos
intézmények. 2., átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó,
Bp., 2007.

MARKÓ LÁSZLÓ (FŐSZERK.) Új Magyar Életrajzi Lexikon VI. Sz-Zs. Helikon Kiadó,
Bp., 2007.